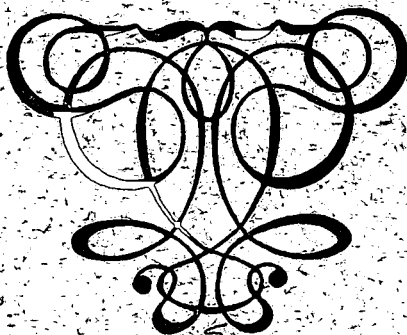

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR
POLITIK · STATISTIK · EKONOMI

NY FÖLJD UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

Bellquist, E. C., Statsvetenskapens ställning i Förenta Staterna. — Ekonomisk vetenskap och politisk ekonomi. Ett replikskifte mellan prof. G. Myrdal och fil. dr J. Åkerman. — Översikter och meddelanden. Torsdagen den 10 december 1931. . . . en kritisk dag för det svenska näringslivet. 1933 års allmänna fastighetstaxerings uppskjutande på ett år. De exekutiva försäljningarna av jordbruksfastigheter i Tyskland. Av E. Sommarin. — Litteraturgranskningar: B. Mirkine-Guetzévitch, Les nouvelles tendances du droit constitutionnel. Anm. av B. G. Cederström. — Les déclarations des droits de l'homme. Par A. Aulard et B. Mirkine-Guetzévitch. Anm. av B. G. Cederström. — Les constitutions de l'Europe nouvelle. Par B. Mirkine-Guetzévitch. Anm. av B. G. Cederström.

ÅRG. 34

DECEMBER 1931

HÄFT. 5

LUND · STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION · LUND

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP

Lösnummer av detta häfte kostar kr. 3.50

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT kommer att under nästkommande år liksom hittills innehålla dels vetenskapliga uppsatser i politik — ordet taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels en avdelning översikter och meddelanden, avsedd att hålla läsaren à jour med vad som händer och skrives å hithörande områden, dels slutligen mera ingående granskningar av utkommande, framför allt svensk, men jämväl annan nordisk samt utländsk statsvetenskaplig litteratur. Tidskriften vill framträda som ett organ för vetenskaplig orientering och diskussion i de ämnen, vilka falla inom den angivna ramen.

Tidskriftens redaktion handhaves, under överinseende av Fahlbeckska Stiftelsens kollegium (professorerna FR. LAGERROTH, R. MALMGREN, S. WICKSELL, E. SOMMARIN, L. WEIBULL, G. CARLSSON och M. P. NILSSON), närmast av professor MALMGREN som redaktionssekreterare och ansvarig utgivare, under medverkan av professor SOMMARIN (nationalekonomi), professor WICKSELL (statistik), professor A. BRUSEWITZ, Uppsala (litteraturgranskningar: politik) och biblioteksamanuens BENGT HJELMQVIST (översikter och meddelanden: politik).

Tidskriften utkommer som hittills i 5 häften om året, omfattande tillsammans minst 20 ark. Prenumerationspriset är 10 kr. pr. år. Lösa häften säljas i mån av tillgång till ett pris av ca 75 öre pr. ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos »Statsvetenskaplig Tidskrifts Expedition, Lund».

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjödes.

Lund i december 1931.

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

Av Skrifter utgivna av Fahlbeckska Stiftelsen har utkommit:

- I. SVEN HELANDER: Marx och Hegel. En kritisk studie över socialdemokratisk världsåskådning. 1920. Pris kr. 4.—
- II. CURT WEIBULL: Lübeck och Skåne-marknaden. Studier i Lübecks pundtullsböcker och pundtullskvittön 1368—1369 och 1398—1400. 1922. Pris kr. 3:50.
- III. HALVAR G. F. SUNDBERG: Bidrag till frågan om besluts verkställbarhet enligt kommunallagarna. 1924. Pris kr. 3.—
- IV. ISRAEL MYRBERG: Om tjänstemäns oavsättlighet. En redogörelse för svensk praxis. 1925. Pris kr. 5.—
- V. ERIK LINDAHL: Arbetsdagens förkortning. Några nationalekonomiska synpunkter. 1925. Pris kr. 1.—
- VI. HERBERT TINGSTEN: Konstitutionella fullmaktslagar i modern parlamentarism. 1926. Pris kr. 4:50.
- VII. CURT ROHTELEB: Johan Fischerström. En studie i upplysningstidens tankeliv. 1926. Pris kr. 1:50.
- VIII. BIRGER WEDBERG: Nådefrågor historiskt belysta. 1926. Pris kr. 2:75.
- IX. FREDRIK LAGERROTH: Indelnings- och grundskatteväsendets avveckling. Ett systemskifte inom svensk ståtshushållning. 1927. Pris kr. 8.—
- X. GEORG ANDRÉN: Huvudströmningar i tysk statsvetenskap från tyska rikets grundläggning till 1900-talets början och deras förberedelse i 1800-talets tidigare politiska tänkande. 1928. Pris kr. 12.—
- XI. FREDRIK LAGERROTH: Statsreglering och finansförvaltning i Sverige till och med frihetstidens ingång. 1928. Pris kr. 10.—
- XII. GUNNAR BÖMGREN: Sekretä utskottet 1723—1756. En rättshistorisk undersökning. 1928. Pris kr. 4:50.
- XIII. GUSTAF OLSSON: Den indiska författningskrisen. 1929. Pris kr. 10.—
- XIV. ERIK LINDAHL: Penningpolitikens mål. 1929. Pris kr. 3.—
- XV. HERBERT TINGSTEN: Regeringsmaktens expansion under och efter världskriget. Studier över konstitutionell fullmaktslagstiftning. 1930. Pris kr. 7.—
- XVI. ERIK LINDAHL: Penningpolitikens medel. 1930. Pris kr. 6.—
- XVII. Studier över den svenska riksdagens kontrollmakt. Utgivna av Statsvetenskapliga Föreningen i Uppsala genom AXEL BRUSEWITZ. 1930. Pris kr. 12.—

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

NY FÖLJD

UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

TRETTIOFJÄRDE ÅRGÅNGEN

(NY FÖLJD 13:DE ÅRG.)

1931

LUND - STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION - LUND

REDAKTION:
FAHLBECKSKA STIFTELSENS KOLLEGIUM

REDAKTIONSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE:
ROBERT MALMGREN

LUND
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI
1931

INNEHÅLL.

UPPSATSER.

	Sid.
BELLQUIST, E. C., Sveriges insatser till världspolitikens stabilisering efter kriget	31
— —, Statsvetenskapens ställning i Förenta Staterna	397
BERLIN, KNUP, Den dansk-norske Östgrönlandstraktat i Belysning af Öregontraktaten af 1818	309
ENANDER, BO, Kring 1827 års statsrevision	233
GIHL, TORSTEN, Haagkonferensen för den internationella rättens kodifikation	55
HOLM, SUNE, Folk rätt och nedrustning	155
LEIBHOLZ, GERHARD, Den tyska statsrättslärans nuvarande ställning	215
LINDBERG, FOLKE, Axel Oxenstierna som riksdagstaktiker. Ett bidrag till belysningen av riksdagsdoktrin och riksdagspraxis under förmyndartiden	251
LINDSTRÖM, HENRY, Tillkomsten av 1864 års stadganden om utlänningars rätt att idka borgerlig näring i Sverige	363
MYRDAL, GUNNAR, »Ekonomisk vetenskap och politisk ekonomi». Ett replikskifte mellan prof. G. Myrdal och fil. dr J. Åkerman	429, 463
REUTERSKIÖLD, C. A., Grundlag och bolagsstyrelser. En principfråga	1
SMEDBERG, EINAR, Samarbetet mellan riksdagens tillfälliga utskott	146
WEDBERG, BIRGER, Justitiekanslern och Högsta domstolen 1809—40	325
ÅKERMAN, JOHAN, »Ekonomisk vetenskap och politisk ekonomi»	119, 447, 474

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN.

HOLM, SUNE, Konstitutionella och kommunala frågor vid 1931 års riksdag	270
KOCK, KARIN, G. H. Aulin och Skånska Privatbanken	178
MALMGREN, R., Tryckfrihetsförordningen som exklusiv strafflag	376
SOMMARIN, E., Övergången till fri myntfot	382
— —, B. I. S. (Banken för Internationell Saldering)	384
— —, »Stillhalteabkommen»	385
— —, Torsdagen den 10 december 1931 — en kritisk dag för det svenska näringslivet	487
— —, 1933 års allmänna fastighetstaxerings uppskjutande på ett år	489
— —, De exekutiva försäljningarna av jordbruksfastigheter i Tyskland	493
THULSTRUP, ÅKE, Försök att »liberalisera» Förenta Staternas Högsta Domstol	71
WEDBERG, BIRGER, Några ord om statsrådsberedningen	276
WICKSELL, S. D., Befolkningsrörelsen	79
— —, Litteratur	79
— —, En finsk undersökning av den äktenskapliga fruktsamheten	79
— —, Mera befolkningsprognoser	81
— —, Internationella Unionen för Befolkningsforskning	278

Federalist, och jag har sett den på bokhyllorna även i detta land. Den var i varje fall ett enastående skickligt försvar för den nya konstitutionen. Kent sade, att han icke kände till något annat arbete på grundvalen av ett fritt styrelsesätt, som kunde jämföras med det, »ej ens om vi gå tillbaka till Aristoteles, Cicero, Machiavelli, Milton, Locke eller Burke eller Montesquieu».¹ *The Federalist* var likväl inte ens en sammanhängande och logisk statsvetenskaplig avhandling utan en serie av hastigt hopkomna broschyrer skrivna för det speciella ändamålet att övertyga allmänna opinionen om lämpligheten att antaga en särskild form av styrelse vid denna särskilda tidpunkt. De allmänna politiska principerna voro helt och hållet underordnade detta ändamål.

Av statsmän och jurister från denna tidiga period närma sig John Adams och John C. Calhoun antagligen mera än några andra en allmän systematisk behandling av statsskicket på det sätt som är förhärskande i vår tids statsvetenskap. Adams hade ingående studerat de äldre statsfilosofernas skrifter, framförallt Harrington, Milton, Sidney, Locke, Bolingbroke och Montesquieu, och han hade även undersökt det republikanska styrelsesättets praktiska utformning i äldre stater.² För honom var politiken »den gudomliga vetenskapen», och han trodde sig ha utarbetat »de sanna elementen i regeringskonstens vetenskap».³ Hans *Defense of the Constitutions of Government in the United States* (1787) framstår fortfarande som ett läsvärt arbete.

Calhoun framträdde under en senare period. Ehuru han tillhörde de »War Hawks», som 1810 och 1812 i kongressen ersatte de äldre politikerna från revolutionens och den nya författningens första tid, härstamma hans skrifter till större delen från hans senare år, den period då han och Daniel Webster voro förkämpar för de två stridande åskådningarna i fråga om särstaternas rättigheter,

¹ *Commentaires*, I, 241. Citerad av Gettell, 164. Jag har använt professor Gettells bok här upprepade gånger, då den är en av de få saker man kan få tag i. Dessutom är jag mycket hemmastadd i den, då jag var nära förbunden med författaren vid University of California under den tid den skrevs.

² Gettell, 160 *passim*. Författaren är också ganska hemmastadd i denna period, då han har skrivit en ganska lång seminarieredogörelse om the *Political Theory of the Federalist Period* för professor Gettell, 1927—1928.

³ Works, IV, 203; Gettell, 164.

självständigheten och slavfrågan. Hela den statsfilosofi, som ligger till grund för doktrinen om delstaternas rättigheter under dess senare period, kan sägas härröra från Calhoun.¹

Det var hans teori, som på det mest fullständiga och ingående sättet formulerade detta partis principer, och hans idéer voro helt och hållet dominerande inom Södern. De ledde logiskt till dennas självständighetsförklaring och inbördeskriget. Det var även Calhoun, som slutgiltigt fastslog teorin om suveränitetens odelbarhet inom unionen. Det förhållandet att han tillade staterna snarare än unionen denna suveränitet gör härvidlag ingen förändring, och senare, då kriget hade ådagalagt unionens överlägsenhet, godtogs Calhouns teori, ehuru med en motsatt tillämpning, och i våra dagar kan den icke längre bestridas. För att man fullständigt skall förstå hans tes är det nödvändigt att erinra sig, att han betraktade författningen snarare ur folkrättslig än ur statsrättslig synpunkt. Han såg tillbaka på förhållandena sådana de en gång varit, och för honom inneburo utbrytande ur unionen och negerslaveriet ingenting annat än på sin höjd moraliska brott emot folkrätten, under det att de för hans store motståndare Webster voro brottsliga kränkningar av författningsrätten.² Då emellertid detta föredrag icke kan diskutera suveränitetens eller federalismens principer och icke heller avser att vara en historik över amerikanskt politiskt tänkande, är det mig omöjligt att närmare ingå på detta.

Ehuru statsvetenskapsmännen i de mäns skrifter, som jag nu har nämnt, kan ha mycket att finna, och ehuru det finns många flera som kunde och måhända skulle ha uppräknats, var det icke förrän 1850 som ett vetenskapligt studium av statsskicket började i Förenta Staterna, och det skedde då i stor utsträckning under inflytande av Francis Lieber (1800—72). Lieber var en tysk liberal, som kom till Amerika 1827 och som kan sägas ha lagt grunden till studiet av statskunskap vid amerikanska universitet.³ Han begagnade en

¹ Cf. Gettell, 300 *passim* och Calhouns skrifter, särskilt hans *Disquisition on Government, A Discourse on the Constitution and Government of the United States*.

² Gettell, 308.

³ Cf. C. S. Phinney, *Francis Lieber's Influence on American Thought*, 1918; Gettell, 309—11, och Liebers skrifter, särskilt *Manuel of Political Ethics*, 1838—39, och *Civil Liberty and Self-Government*, 1838. Även *Miscellaneous Writings*, 2 volymer, 1881.

historisk och komparativ metod och införde i studiet av politiken ett mera opartiskt och objektivt betraktelsesätt. Hans arbeten voro de första systematiska avhandlingar om statsteori, som voro skrivna i första hand från en icke partibunden utgångspunkt och behandlade politiken ur forskarens snarare än ur politikerns synpunkt. De markera början av det inflytande, som universitetens skriftställare utövat på amerikanskt politiskt tänkande.¹ Lieber var starkt påverkad av de framflytande nationella strömningarna i Tyskland och av den tyska filosofi, som talade om statens organiska och personliga natur som företrädare för den nationella andan. Hans doktrin, som framställde nationen som en verklig företeelse, som hade fått den högsta makten, ökade unionens styrka i hög grad. Hans suveränitetsteori verkade också nedflytande på de tidigare individualistiska uppfattningarna och rättfärdiga en utvidgning av regeringens befogenhet. Genom att tillämpa tysk liberalism på amerikansk konstitutionalism förändrade Lieber de äldre federalistiska lärorna i överensstämmelse med en imperialistisk generations behov. Hans skrifter stimulerade även den uppfattningen att de germanska folken i särskilt hög grad ha politisk begåvning, att de visa ett högre geni i statsstyrelse och att de ha utarbetat den mest tillfredsställande frihetsuppfattningen. Varje nation har, ansåg han, sin speciella begåvning; och de germanska folkens begåvning ligger på regeringens, lagens och frihetens område. Denna tanke utvecklades senare i Amerika av Burgess.

Lieber gav även ett viktigt bidrag till folkrätten. Intill det amerikanska inbördeskrigets tid funnos inga bestämda regler för vad som var tillåtet i lantkrigföring. På president Lincolns begäran författade Lieber ett slags lagbok betitlad »*Instructions for the Government of the Armies of the United States in the Field*».² Dennas bestämmelser grundade sig på liberala och humanistiska principer, och efter att ha med framgång tillämpats under inbördeskriget, ut-

¹ Ett par betydande bidrag har redan givits av lärare i konstitutionell rätt vid juridiska utbildningsanstalter.

² Utgiven som *General Orders no. 100*. Jag har gjort en mera detaljerad utläggning av denna som redogörelse på ett seminarium om *American Military Government* för General David Prescott Barrows, professor i statskunskap vid Californiauniversitetet, Berkeley. Liebers lagbok gav Bluntschli uppslaget till sin folkrättslag, som synes i företalet till *Droit International Codifié*.

färdades de ånyo utan förändringar för kriget mot Spanien. Många av dessa bestämmelser ingingo sedan i 1899 års Haagkonvention.

Lieber var professor i historia och nationalekonomi i Syd-Carolina från 1835—56. Hans ställning som »den amerikanska statsvetenskapens grundare» härrör emellertid mera från hans professorstid vid Columbiauniversitetet i New York City, där han år 1865 började undervisa i författningshistoria och offentlig rätt. Detta kan betraktas som den första professuren i statskunskap i Amerika och kan i detta avseende jämföras med den skytteanska professuren i Uppsala, som under professor V. E. Svedelius' tid fått den officiella karaktär den nu har.¹

Jag har behandlat Lieber ganska ingående, därför att han som jag förut sagt var den förste, som började det inflytande, som efter honom stadigt ökats och som skulle kunna betecknas som universitetens betydelse i amerikanskt politiskt tänkande. Hans arbete dominerade en större del av den följande tiden och som resultat av detta upprättades undervisning i historia och statskunskap vid Johns Hopkins under Herbert B. Adams; vid Cornell under Andrew D. White; vid Columbia under J. W. Burgess och W. A. Dunning.² Dessa män och deras lärjungar grundade den vetenskapliga politiska undersökningens moderna metoder i Förenta Staterna. De flesta av dem hade fått sin utbildning i Tyskland och den amerikanska statskunskapen bär i sina tidigare skeden tydliga spår härav.

Andrew D. White, Cornelluniversitetets grundläggare och förste rektor, studerade i Berlin från 1855—56 och den historiska och statsvetenskapliga fakultet vid detta universitet, som bär hans namn, torde ha rönt mycken påverkan av vad han lärde under detta år.

J. W. Burgess, som blev professor i statsvetenskap och historia vid Columbia 1876, är en av den amerikanska statsvetenskapens »grand old men». Han utbildades som historiker och jurist och var särskilt intresserad av jämförande folkrättsliga problem.³ Grund-

¹ Edvard Thermanius, »Statskunskapen i Sverige», *Svenska Dagbladet*; ^{2/3} 1930.

² Se vidare H. W. Odum, förläggare, *American Masters of Social Science*, 1927. Ang. mycket som följer, se Gettell, *op. cit.*, liksom även hans *History of Political Thought*; W. A. Dunnings arbeten och Frederic A. Ogg, *Research in the Humanistic and Social Sciences*, 1928.

³ Gettell, 402—04, och hans skrifter, särskilt *Political Science and Comparative Constitutional Law*, 2 volumes, 1891.

dragen i hans statsfilosofi ha i hög grad påverkats av Hegel, och hans politiska tänkande påminner slående om Bluntschli. Burgess studerade också i Tyskland, och hans förnämsta arbete är dedicerat till hans lärare, Dröysen. 1906—07 föreläste han i Berlin, 1914—15 i Wien. Han var personlig vän till kejsar Wilhelm, och under hela världskriget bevarade han sin tyskvänlighet. I hans skrifter finna vi den nationalistiska teorin i sitt mest fullkomliga och vetenskapliga utförande.¹

Innan jag övergår till den mera moderna perioden, måste jag nämna T. D. Woolseys² stora arbete. Detta var den mest omfattande avhandling om statskunskap, som under hela denna period kom ut i Förenta Staterna. Woolsey var påverkad av Lieber och den tyska statsteorin, men tack vare sin teologiska utbildning införde han i densamma vissa nya element, som särskilt ledde honom till att lägga tonvikt på politikens etiska principer.

Ehuru vi alltså sett, att en god grund var lagd för statsvetenskapens studium, är det nödvändigt att påpeka, att under hela århundradet detta ämne låg i händerna på män, som fått en formell juridisk utbildning, och deras arbete begränsades i huvudsak till konstitutionella regler eller logiska abstraktioner.³ Utom den tyska spekulativa och idealistiska filosofien, vars inflytande jag förut omtalat, framträdde även den stränga austinska rättsuppfattningen i både juristernas och statsvetenskapsmännens undervisning. Mot århundradets slut började man emellertid även syssla med krafterna bakom regeringen och den praktiska politikens natur och verksamhetsformer. Nya forskningsmetoder, som togo sina fakta från de mest skilda områden, började komma till användning. I hög grad stimulerades detta slag av undersökningar genom verk av James Bryce och M. Ostrogorski, och deras metoder fullföljdes i Amerika av A. L. Lowell och Woodrow Wilson. Den juridiska synpunkten

¹ Ibland påminner han läsaren om Treitschke. Jag har haft tillfälle att närmare undersöka några av Burgess' arbeten i samband med en seminarie-redogörelse om *Imperialism* för professor F. M. Russell vid Californiauniversitetet.

² *Political Science*, 1878. Han stod i stor skuld till Bluntschli. Den senare utgav sin *Allgemeines Staatsrecht* 1852 i en volym. Den växte senare till två volymer och i den femte upplagan 1875 tillade han en tredje, *Politik*. Woolsey konstaterar i sitt företal, att de tre delarna av hans arbete motsvara tyskarnas *Naturrecht*, *Staatslehre* och *Politik*. Se Gettell, noten, 402.

³ Gettell, 609.

ersattes av en undersökning av de motiv, som drev människorna att deltaga i de styrande händelserna, och av de orsaker, som bestämde politikens gång. Intresset för politiska organisationer ersattes av ett intresse för politisk verksamhet och politikens praktiska utformning. Ännu senare började man göra klart för sig — i motsats mot vad som tidigare varit fallet — de ekonomiska och sociala krafternas betydelse och de psykologiska realiteter, som verka i politiken. Detta gäller inte endast statsvetenskapen utan även juridik och historia. Juristerna började syssla mindre med rättvisans eviga principer än med de sociala krafter, som ligga under den härskande ordningen och de rättsliga institutionernas och doktrinernas sociala verkningar.¹ I stället för att helt och hållet bygga på torra handlingar, i stället för att insamla fakta, som geologen insamlar fossil, giva de moderna historikerna mera intressanta men därför icke mindre tillförlitliga beskrivningar av vårt nationella liv, sådant det bygger på de sociala krafterna under den amerikanska utvecklingen.²

Under de tre sista decennierna har statsvetenskapen i hög grad påverkats av den utveckling, som gjort sig märkbar på andra områden.³ Biologiska och antropologiska studier ha kastat nytt ljus över samhällets uppkomst och utveckling och över de olika rasgruppernas särskilda karakteristika. De ha förlänat forskningsmetoderna större livlighet och i samhällsvetenskapen infört den moderna rasbiologiens problem. Utgåendet från sociala utgångspunkter och användandet av sociala begrepp inom statsteorin har bidragit till att förändra många äldre idéer om staten. Många moderna författare ha övergivit doktrinen om den absoluta suveräna staten som något enastående och betraktar den snarare som ett

¹ Denna »sociological school» av jurister exemplifieras kanske bäst av Roscoe Pound, dekan vid the Harvard school of Law.

² Som i arbeten av C. A. Beard, A. M. Schlesinger, F. J. Turner, H. E. Barnes, W. E. Dodd och andra.

³ Se C. E. Meriam, *New Aspects of Politics*, 1925, och *Recent Development in Political Science* in E. C. Hayes, förläggare, *Recent Developments in the Social Sciences*, 1927; G. E. G. Catlin, *The Science and Method of Politics*, 1927; W. F. Ogburn och A. Goldenwiser, *The Social Sciences and their Interrelation*, 1927; Merriam, Barnes & Others, *Political Theories, Recent Times*, 1924. Det senare är ett arbete tillägnat minnet av professor W. A. Dunning, se ovan. Se även den senare delen av Gettells två volymer, särskilt den om *American Political Thought*, 1928, och de många hänvisningarna däri.

speciellt samhällsorgan, som skiljer sig från andra samhällsorgan endast genom sin tvångsmakt. Detta har givit upphov till den s. k. pluralismen, som lägger tonvikt på tillvaron av ekonomiska och andra samhällsgrupper och på den politiska relativitetsteorin.

Under inflytande av tyska geografer som Humboldt, Ritter och Ratzel och engelsmannen Buckle ha amerikanska författare i likhet med Rudolf Kjellén i Sverige försökt tillämpa även en geografisk metod på studiet av staten. Likaledes har statistikens inflytande inom statsvetenskapen och de förbättrade metoderna för en kvantitativ bestämning av sociala fakta gjort stora framsteg under de sista decennierna och öppnat nya kunskapsfält för statsvetenskapen. Politiken har blivit mindre av en konst och mera av en vetenskap, och den moderna metoden tenderar uppenbarligen mot observation och ingående bestämning och uppskattning.

En viktig nyhet har varit tillämpningen av modern psykologi i statslivet. James Bryce framhöll en gång, att politiken har sin rot i psykologien,¹ och utan tvivel har användandet av psykologiska metoder på det politiska området lett till ett försök att grundligt undersöka den politiska maktens dynamiska förutsättningar och att söka orsakerna till politisk verksamhet icke blott i regeringsmaskineriets utformning utan även i de motiv, som påverka individuella ledare och representanter av olika intressegrupper.² Den moderna statskunskapen söker studera, huru och varför folket i olika samhällsgrupper tycka och känna i politiska frågor.³ Metoderna för påverkan av allmänna opinionen, begagnandet av propaganda och de egenskaper, som möjliggöra ett politiskt ledarskap, äro viktiga problem för den moderne statsvetenskapsmannen.

En modern författare⁴ sammanfattar det som följer: »The new politics would bridge the gap between art and science, and bring us to more precise methods of political and social control than mankind has hitherto possessed. The new politics looks forwards as well as backward. It would supplement traditional lore with experiment;

¹ *Modern Democracies*, I, 15.

² Cf. W. B. Munro, *Personality in Politics*, 1924, och Walter Lippmans arbeten.

³ Som i William McDougalls sociala psykologi och massuggestion.

⁴ C. E. Merriam, *Recent Development in Political Science*, citerad ovan, Gettell, 619—20.

it would be constructive and inventive as well as utilize those that are handed down. It would use the mechanisms of education and eugenics for political and social organization and control. The new politics would not be unmindful of history or tradition or of the subconscious, but it would consider inheritance and environment as science unfolds them rather than as privilege or power portrays them. There can be little doubt that we are on the verge of fundamental changes in the study of government, the precise nature of which not even the hardest ventures to forecast.»

B. UNIVERSITETSSTUDIUM.

Efter att ha givit denna kortfattade översikt av statskunskapens utveckling i Förenta Staterna, övergår jag till studiet av ämnet inom våra dagars amerikanska universitet. Dessförinnan torde det emellertid vara nödvändigt att förutskicka några anmärkningar angående universiteten själva, eftersom de som bekant förete en helt annan bild än de europeiska lärdomsätena.¹

För det första måste det anmärkas, att det finns tre olika typer av amerikanska universitet, ehuru skillnaden icke är så stor i deras inre organisation och undervisningsmetoder. Vi ha först de stora enskilda akademierna, vilka otvivelaktigt äro bäst kända i Europa, framförallt tack vare sin ålder och den prestige, som de alltid ha åtnjutit. För denna grupp äro de »tre stora» Harvard, Yale och Princeton utmärkta företrädare, ehuru man även måste påpeka det stora anseende, som kommer sådana institutioner som Stanford, Johns Hopkins, Dartmouth och andra av samma slag till del. Under en längre tid intogo dessa universitet en enastående ställning tack vare de stora fonder de hade till sin disposition, deras utmärkta bibliotek, den höga kvaliteten hos deras lärarepersonal och den sociala prestige, som tillkom dem, som utgått därifrån. För det andra ha vi de stora statsuniversiteten, institutioner, som till större delen upprätthållas av allmänna medel, beviljade av unionens olika stater. De ha i många fall uppbyggts på donationer av jordagods under den tid, då dessa stater inträdde i unionen, och intogo en synnerligen in-

¹ Abraham Flexner, *Universities, American, English, German*, Oxford Univ. Press 1930, innehåller en djupgående kritik av det amerikanska universitetssystemet.

flytelse-rik ställning i de nyare delarna av vårt land, särskilt i Middle West och Yttersta Västern. Under de senaste åren ha även sydstatsuniversitetet gjort stora framsteg. I våra dagar är ett stort statsuniversitet en enorm undervisningsanstalt och ehuru dess beroende av statsmedel ibland nödvändiggör en utvidgning av undervisningen till att omfatta kunskapsfält, som äro europeiska universitet fullkomligt främmande, kan man knappast säga, att den standard, de upprätthålla, är lägre än de gamla privata institutionernas. Sådana statsuniversitet som California, Wisconsin, Michigan, Pennsylvania, Minnesota och Illinois behöva icke stå tillbaka för så många akademier. Ett tredje slag av universitet har uppstått i våra stora städer för att taga hand om det oerhörda antal studenter, som samlas i de stora befolkningscentra. Av dessa intager Columbia, det gamla King's College, otvivelaktigt främsta platsen och med avseende på studentkårens storlek och antalet undervisningsämnen står det förmodligen främst i världen. Chicago och Boston och två andra New York-akademier falla inom samma kategori. Ehuru de tre nämnda typerna ha en fullkomligt olikartad historia och helt olika ekonomiska förutsättningar, skilja de sig icke så mycket i sitt allmänna utseende och sin verksamhet. Harvard har otvivelaktigt det största biblioteket, men det kan icke sägas, att den boksamling på $\frac{1}{2}$ million band och därutöver, som man finner vid andra institutioner, lämnar så mycket övrigt att önska för den normale studentens behov. Och under det att Harvard helgas av sin vördnadsvärda ålder, är det även känt för sin undervisning i affärsteknik lika väl som i andra ämnen, som skulle synas lika egendomliga för dess grundläggare som studiet av kriminologi vid California och Chicago eller journalism vid Columbia.

Ett amerikanskt universitet är organiserat i fakulteter eller »colleges», som motsvara ett svenskt universitets fakulteter. Dessutom finna vi emellertid även »colleges», som omfatta sådana delar av undervisning, som i Sverige meddelas vid olika vetenskapliga och tekniska högskolor. Så skulle t. ex. en amerikansk student, som önskade studera lantbruk, bedriva sina studier vid lantbruksfakulteten vid ett vanligt universitet, i stället för att begiva sig till sådana platser som Ultuna eller Alnarp. Detsamma gäller om dem, som vilja studera handelsteknik och tandläkekonst, farmaci, ingenjers- eller

skogsvetenskap etc. Härmed menar jag icke, att det icke finns särskilda högskolor, som äro helt och hållet oberoende av universiteten och undervisa i många ämnen. Sådana finnas, och flera av dem stå på en mycket hög nivå. Som regel har emellertid undervisningen mer och mer koncentrerats till statsuniversiteten och det stora flertalet av den bildade klassens yngre medlemmar ha erhållit universitetsutbildning. I detta sammanhang måste det påpekas, vilket även senare kommer att upprepas, att den amerikanske studenten icke omedelbart vid ankomsten till universitetet börjar specialisera sig i den utsträckning, som här är fallet. Även den blivande ingenjören eller tandläkaren, agronomen eller jägmästaren, är i regel nödsakad att under sina första två år studera vissa »kulturella» ämnen.

Som förut har anförts, bygger universitetén på colleges. Ett av dessa är så gott som alltid en humanistisk fakultet, kallad omväxlande »the college of liberal arts», »the college of letters and science», »the college of letters and arts» eller något annat i samma stil. Denna humanistiska fakultet är liksom de flesta andra i allmänhet uppdelad i »departments» eller sektioner, och bland dessa finnas i regel en statsvetenskaplig sektion. Den kallas »department of government» som vid Harvard, eller »department of public law and jurisprudence» som vid Columbia eller vid annat liknande namn, men i allmänhet äro de dock av samma slag. Innan jag behandlar dessa sektioners organisation och den undervisning de meddela, torde det emellertid vara nödvändigt att nämna ett par ord om den amerikanske universitetsstudenten, eftersom han ibland i Europa betraktas som en mera egenartad individ. Man måste komma ihåg, att »han» icke alltid är någon manlig individ. I stats- och statsuniversiteten finnas ungefär lika många män och kvinnor bland studenterna. Givetvis finnas även institutioner, som endast meddela undervisning åt män eller endast åt kvinnor, men sådana äro för närvarande mycket få till antalet.

En normal amerikansk student kommer icke till universitetet därför att han tänker bli läkare, advokat, ämbetsman eller professor. Han kommer dit därför att »det ska så vara». Ofta har han icke någon bestämd uppfattning om vad han önskar ägna sig åt under resten av sitt liv. Ofta ägnar han några år åt att lukta på det ena

och det andra ämnet för att få klart för sig vad han trivs med, och sedan får han för första gången »ett mål i livet». Jag menar givetvis icke, att det icke finns många män och kvinnor, som träda in i lärdomens förgårdar med en anteckningsbok i handen och vetenskapens heliga eld i sin själ. Men jag tror icke, att det gäller om flertalet eller ens om någon större minoritet. Många komma för att studera helt enkelt därför att de veta, att den tid de tillbringa vid universitetet icke är bortkastad, även om de examensbetyg, de erhålla, icke lämna något bevis för att de inhämtat något större mått av vetenskaplig kunskap. Vi ha visserligen icke samma stora respekt för den lärde mannen, som man har i Sverige, men icke desto mindre är en universitetsutbildning en viktig tillgång, när det gäller att uppnå en god ställning i samhället. Det kan möjligen vara alldeles oriktigt att giva en man en humanistisk utbildning och sedan skicka honom ut i affärlivet. Det kan visserligen synas vara ett orimligt slöseri med tid att låta en kvinna tillbringa fyra år vid ett universitet med att studera språk och konsthistoria för att sedan anställa henne som stenograf. Men så länge amerikanska affärsföretag begära, att deras anställda skola vara universitetsutbildade — och utvecklingen går snarast mot ökade krav i detta avseende —, så länge skola de anställningssökande också skaffa sig en sådan utbildning. Ekonomiska hänsyn få icke stå i vägen. Ungefär hälften av alla manliga studenter vid universiteten är helt eller delvis självförsörjande, och ett stort antal studentskor sörja också för sig själva.¹ Det förhållandet att man bereder tillfälle härtill och att det icke betraktas som på något sätt nedsättande, är givetvis en fördel i jämförelse med svenska förhållanden. Få amerikanska studenter tvingas att försörja sig på lån så att, som fallet så ofta är i Sverige, hälften av deras kommande liv måste ägnas åt att betala deras utbildning. Efterfrågan på universitetsutbildade män och kvinnor beror icke så mycket på den speciella utbildning de ha

¹ En översikt av denna situation, gjord av »the National Student Federation» 1927—28, visar, att studenterna ha öppnat vägen till många egendomliga arbeten, som varken voro kända för eller ens anades av deras kollegor en generation tillbaka. Anställningslistorna från 763 colleges och universitet i F.S. avslöja, att 46 % av männen och 23 % av kvinnorna helt eller delvis förtjäna sitt uppehälle. Mer än 200 slag av anställningar uppsattes på listan för undersökningen och det konstaterades, att 26,000,000 dollars förtjänades av studenter av båda könen mellan juli 1927 och juli 1928. *World Almanac*, 1931, 408.

erhållit vid universitetet som på den allmänna mognad och vidgade livssyn, som man där erhåller. Bankmannen, försäkringsagenten, mäklaren önskar universitetsutbildat folk, därför att de ha lärt sig att röra sig och tala med en säkerhet och elegans, som är tilldragande och har ett stort reklamvärde. Detta gäller i princip i lika hög grad om den student, som ägnar större delen av sin tid åt att sparka fotboll, eller den studentska, som tillbringar flera timmar dagligen som reporter åt studenttidningen, som om den som helt och hållet gräver ner sig i sina böcker. Det var av denna anledning, som den nye presidenten vid Californiauniversitetet, själv en framstående idrottsman under sin studietid, som ligger endast sjutton år tillbaka i tiden, i sitt första tal till studentkåren förra hösten ivrigt uppmanade dem att ägna en del av sin tid åt andra sysselsättningar än sina böcker, åt de s. k. sysselsättningarna utanför schemat, av vilka ett amerikanskt universitet har så många.¹

Jag har talat om denna sak, därför att det, utan en föreställning om den, är omöjligt att förstå, huru det kommer sig, att inom ett litet lokalt område kan finnas flera universitet med tusentals studenter och varför vid ett universitet det kan finnas mera än 2,500 studenter, som mottaga undervisning i statskunskap av ett eller annat slag, och vid elva andra institutioner mera än 1,000 studenter, som studera samma ämne.² Dessa studenter ha i regel icke alls någon avsikt att undervisa i statsvetenskap eller i något som helst avseende tillämpa detta ämne i statstjänst eller privat tjänst. De studera det, därför att det är ett av de tre eller fyra ämnen, som lämna något vidare vyer, som syssla med frågor av mera allmänt intresse, och därför att det gör det lättare för dem att intaga sina platser i samhället som bildade medborgare.

På senare år har studiet av statsvetenskap vid amerikanska universitet blivit föremål för allt större intresse. Detta gäller framförallt studiet av internationella förhållanden och av amerikansk och

¹ En intressant redogörelse för studentlivet vid ett typiskt amerikanskt statsuniversitet lämnar Klaus Mehnert i *Ein Deutscher Austauschstudent in Kalifornien*. Berlin och Leipzig 1930. Dr. Mehnert tillbringade ett år vid Californiauniversitetet som student och har iakttagit förhållandena ovanligt väl.

² Mer än 20 andra universitet ha ett elevantal i statskunskapskurserna på mellan 500 och 1000. Se W. B. Munro, *Instruction in Political Science in Colleges and Universities* i *Report to the Amer. Pol. Sc. Ass'n*, citerad ovan, 129.

utländsk politik i allmänhet. Världskriget gav givetvis en stark stimulans häråt och vårt lands allt mera livliga deltagande i världspolitiken har bidragit till samma sak. Så länge vi huvudsakligen sysslade med helt och hållet interna problem som nybyggarverksamhet och expansion över den amerikanska kontinenten, ekonomisk utveckling och assimilation av olika raser, hade vi föga tid att utarbeta någon omfattande statsfilosofi. Nu finns det mycket, som tyder på att tiden har kommit för Amerika att gå igenom sin egen demokrati och att bygga både sin inre och yttre politik på klara politiska tankegångar.¹ Ehuru man inte kan säga, att så mycket har gjorts i detta avseende, som kunde ha utträttats, tror jag, att man åtminstone gör allvarliga försök.

För tillfället skulle man kunna säga, att alla amerikanska universitet, åtminstone på en någorlunda hög nivå, erbjuda statsvetenskaplig undervisning. Mer än 50 av dem begära något arbete på detta område för varje humanistisk examen. Ehuru jag förut nämnde något om det antal studenter, som studera statskunskap, betyder detta icke, att det icke finns andra ämnen, som äro lika populära, t. ex. historia och nationalekonomi. Ofta draga de senare till sig ett till och med större antal. Det faktiska antal studenter, som mottaga undervisning i statsvetenskap, och dennas ställning till andra universitetsämnen är omöjligt att närmare bestämma. Ehuru ett stort universitet har mer än 30 % studenter med statskunskap som huvudämne, ligger medeltalet förmodligen mellan 5—10 %. Men även detta är en aktningvärd siffra, särskilt med hänsyn till de amerikanska universitetens oerhörda studentantal, och det kräver ett stort antal föreläsningsserier och många lärare.

De flesta av de universitet, som ha vad man brukar kalla en god statsvetenskaplig sektion, erbjuda ett flertal olika inriktade kurser och föreläsningar i detta ämne. Många av de större akademierna ha ända upp till 30 olika kurser, och om man skulle inräkna seminarier och föreläsningar för det högre stadiet och sommarundervisningen, per korrespondens eller i populärvetenskapliga föreläsningar, skulle siffran stiga högst väsentligt. Sammanlagt finns det ungefär 50 olika kurser i statsvetenskap upptagna på de skilda universitetens schemata. Dessa kurser falla inom olika grupper. Den statsveten-

¹ Gettell, 620—21.

skapliga sektionen omfattar i regel från 3—5 avdelningar. Vid Harvard finns det tre: det moderna statsskicket, offentlig rätt och politisk teori, internationell rätt och diplomati. Vid Chicago är antalet fem: partiväsande och allmän opinion, författningsorganisation, politisk teori, internationell rätt och diplomati, juridisk encyklopedi och offentlig rätt. Vid California finns det fyra: statsteori och offentlig rätt, internationell politik, författningspolitik och partiväsande, författningsorganisation.¹ Dessa uppdelningar motsvara, som synes, tämligen nog de olika element, vilka i början av detta föredrag nämndes som ingående i statsvetenskapen. När det i den föregående framställningen nämndes, att studiet av statsteori fått lämna rum för en behandling av statens verksamhet, vill jag ingalunda göra gällande, att studiet av statsteori numera icke skulle spela någon som helst roll. Det är fortfarande en mycket viktig del av studierna. I våra dagar medtager man emellertid utom den allmänna översikten av »de gamla mästararnas verk» även mera moderna företeelser, som nämnts. Följaktligen omfattar undervisningen i statsteori icke blott dess historia utan sådana saker som socialism och anarkism, syndikalism, bolsjevism och andra jämförelsevis moderna företeelser på författningens och politikens område. Med den gamla individualismens undergång och ökningen i statsförmyndarverksamheten har ett stort nytt studiefält öppnats för statsvetenskapsmannen, ett fält på vilket möjligheterna att bidra till mänsklighetens välfärd genom forskningsresultat blivit ojämförligt förstörade.

På samma sätt har »författningsslivet» som föremål för studium tilldragit sig en allt större uppmärksamhet. I de moderna statsvetenskapliga sektionerna återfinnas icke blott, som en gång var fallet, Amerikas nationella författning utan även särstaternas författningar, kommunalkunskap, jämförande statskunskap, europeiska, engelska, franska, tyska och andra författningar, både statliga och kommunala. Kolonialstyrelsens organisation liksom även de politiska institutionerna i de nya stater, som uppstått efter världskriget, höra också hit. Ännu så länge har endast ringa uppmärksamhet ägnats de skandinaviska staternas politiska liv, men vissa

¹ Dessa tre institutioner ha givetvis endast citerats som exempel. Ovanstående är hämtat från universitetens schemata, funna i deras kataloger här i Uppsala. I förbigående må det nämnas, att Carolina Rediviva är ovanligt väl utrustad i avseende på »utbytes-litteratur» från de olika amerikanska universiteten

tecken tyda på att det förhållandet snart kommer att undergå en förändring. Det har nyligen kommit till min kännedom, att Yale-universitetet ämnar igångsätta en undersökning av norra Europas författningar och politik, och när ett universitet börjar ett sådant företag, följa de andra i regel efter. På samma sätt finna vi under »författningliv» även undervisning i partiväsande, det politiska livet och andra ämnen beroende på vad som särskilt kan intressera särskilda professorer eller på lokala förhållanden. I detta sammanhang kan det vara anledning att behandla studiet av amerikansk författning något mera ingående.

Under unionsförfattningens första tid tilldrogo sig de särskilda staterna eller republikerna både mest uppmärksamhet och mest betydande statsmän. Efter expansionen västerut, unionens befestande genom inbördeskriget och sedan nationalistiska inflytelser gjort sig gällande, framstod unionen som något större än dess särskilda delar. Under denna period sysslade statsvetenskapen i den mån man kan säga att en sådan förefanns i huvudsak med unionens författning, som påpekats vid behandlingen av Francis Lieber och hans skola. Under senare år har ytterligare skäl för detta framkommit genom det alltmera viktiga område, som centralregeringen intager tack vare den fortlöpande utvidgningen av dess makt. Denna maktutvidgning har emellertid icke i högre grad minskat särstaternas inflytande. Till stor del har det snarast skett så att staten givit sig in på områden, där den förut icke alls eller endast mycket litet gjort sig gällande. Jag tänker på det stora ekonomiska och sociala inflytande, som centralregeringen nu utvecklar. Särstaterna äro fortfarande den springande punkten i nationens liv, vad än amerikanska eller utländska vetenskapsmän må anse om vår unions ställning som sådan. I Wilsons skrifter finna vi, att större tonvikt lägges vid särstaterna än vad fallet är hos de flesta författare mot slutet av förra århundradet. Wilson accepterade Jellineks uppfattning att medlemmarna av en förbundsstat äro icke-suveräna stater och väckte större intresse för studiet av denna del av det amerikanska systemet. Under de sista decennierna har detta studium ökat och i våra dagar är särstaternas styrelse ett viktigt fack i varje grundligt studium av Förenta Stater nas författning. På sista tiden, då våra städer ha vuxit och de mycket olika problem, som därmed stå i samband, ha gjort sig bemärkta,

har det även blivit nödvändigt innefatta kommunalkunskap i programmet. En stad i Förenta Staterna får sina privilegier från särstaten och icke från unionen, och man skulle möjligen kunna tänka sig, att stadsstyrelsen skulle kunna infogas i en översikt av särstatens författning.¹ Emellertid är en stad ett helt annat slags enhet. Dess problem äro i större utsträckning, eller borde åtminstone vara, av icke politisk natur och förtjäna följaktligen en helt annan behandling än särstatens eller unionens författning.

En annan avdelning, som återfinnes i den statsvetenskapliga fakulteten, eller åtminstone i sådana, som försöka uppehålla sin tidsenlighet, är den för förvaltningsorganisation. Det är först under det sista decenniet som denna del av ämnet blivit föremål för större uppmärksamhet, och det finns ännu konservativa personer, som vägra att erkänna denna ytterst moderna avdelning. Sådana problem som budgetens uppställning, beskattningens organisation, personalfrågor o. s. v. äro icke särdeles anslående. Den, som är fast anställd ämbetsman, särskilt en departementstjänsteman, som står så att säga vid ministerns sida i parlamentet och är beredd att giva honom det råd han så nödvändigt behöver, den starka makt, som håller regeringsmaskineriet löpande, oavsett vilket parti som sitter vid makten eller har majoritet i representanternas hus, börjar just få det erkännande han är förtjänt av. Detta gäller icke blott om Förenta Staterna utan även om England,² och det skulle icke förvåna mig, om förhållandet vore detsamma i Sverige. Det är icke blott nödvändigt att göra sig bekant med denna sida av författningslivet, utan här kan också statsvetenskapen utföra ett viktigare arbete än på de flesta andra områden. Detta är måhända det enda område

¹ Det finns många olika sätt, på vilka privilegier kunna erhållas, beroende helt och hållet på lagstiftningen i detta avseende. Även städer, som ha s. k. »home rule» system, bygga ändå på denna basis blott som resultat av att särstatens lagstiftning går i denna riktning.

² Ang. detta i F.S. se William F. Willoughbys artikel, *A General Survey of Research in Public Administration* i *Report of the Amer. Pol. Sc. Ass'n*, citerad ovan, 39 ff. Blachley och Oatmans tjocka volym om *Government and Administration in Germany* och andra nyttkomna publikationer från the Institute for Government Research i Washington, D. C., visa samma tendens. Ramsay Muirs nya bok om England och Lord Hewarts beklaganden, att förvaltningen får så stort rum, äro andra exempel på denna sak, liksom the British Institute of Public Administrations arbeten och den tidskrift, det utgiver, även äro det.

med undantag för diplomaten,¹ där vi börja utbilda tjänstemän och ämbetsmän.

Studiet av förvaltningsorganisation är något helt nytt och endast få av våra universitet äro ännu i stånd att i stort sett motsvara våra krav i detta avseende. Detta är ett av de få områden av statskunskapen, där det är svårt att finna de lärare, som äro erforderliga. För att få en god professor i förvaltningskännedom, är det nödvändigt att betala dubbelt så höga löner som annars erbjudas.² Universitetet i Chicago har organiserat en mycket omfattande stab av medarbetare³ för detta ändamål. Genom att sätta »the City Managers' Association» och »the Bureau of Public Personnel Administration» i nära kontakt med universitetet har ansträngningen härför givits en praktisk inriktning, som förmodligen kommer att visa sig värdefull. Californiauniversitetet har nyligen erhållit ett anslag på flera hundra tusen dollars för att genomföra ett liknande förslag och har anställt en stab på omkring tjugo personer omfattande ett halvt dussin professorer och docenter.

Härmed är meningen icke endast att utbilda män för statstjänst utan även, att bibehålla en nära förbindelse med kommunala, statliga, unionella och privata organisationer och att utföra grundliga forskningar inom statsmaktens olika enheter. Universiteten i Michigan, Cincinnati, Syracuse, Washington i St Louis och andra ha varit bland föregångarna, då det gällt att organisera forskningar på administrationens område. Än så länge och förmodligen även för en lång framtid utföres emellertid betydligt större undersökningar och organiseras den ojämförligt större delen av utbildningen på detta område av regeringens forskningsinstitutioner, domarsammanslutningar, unionens stadsförbund, handelskammare och andra privata organisationer än av universiteten.

Utom författningslivet, politik och administration är det på det

¹ The Foreign Service School vid Georgetown's universitet, Washington, D. C., har hand om denna och är den bästa institutionen i sitt slag i F.S. Dess program och organisation skulle förtjäna att uppmärksammas av dem, som här i Sverige äro förespråkare för inrättandet av ett politiskt institut vid Stockholms högskola.

² Författaren är väl bekant med detta, då han har sett professor S. C. May anställa sin stab vid Californiauniversitetet efter det nya förslaget.

³ Se Willoughby, citerad ovan och T. H. Reed, *Training for the Public Service*, i *Report*, 173 ff.

internationella förhållandets område, som det statsvetenskapliga schemat efter världskriget vuxit i en oerhörd utsträckning. En eller två kurser i folkrätt och kanske en smula amerikansk diplomati var fordom allt studium, som förekom på detta område, under det att nu såväl undervisning som litteratur kan upptaga tävnan med motsvarande kunskapskällor på vilket annat område som helst och ämnet vid somliga universitet nästan blivit studenternas favoritämne. Kurserna i internationell politik, som behandla sådana saker som imperialism, nationalism, militarism, pacifism, internationalism, gränser, rasförhållanden, språkfrågor, religiösa och ekonomiska problem etc., förekomma nu nästan överallt och behandla fenomen från de tidiga grekiska förbunden till de mest moderna händelserna i Genève och Haag. Ehuru Förenta Staterna varken nu är eller förmodligen i den närmaste framtiden kommer att bli medlem av Folkförbundet, skulle ett amerikanskt universitet, som inte hade åtminstone en specialist på detta område, anses otidsenligt. Kurserna i internationella förhållanden behandla även Förenta Staternas förhållande till fjärran Östern, Kina, Japan, Filippinerna m. m., försvarspolitik, internationell politisk teori o. s. v. i det oändliga.

C. LÄRARPERSOANAL.

Föregående är ingalunda någon uttömmande framställning av amerikanska universitetsstudier i statskunskap, men jag hoppas att ha givit åtminstone en antydning om dess omfattning. Med ett sådant arbetsprogram blir det givetvis nödvändigt för universiteten att ha en stor stab av lärare. De flesta större universitet ha c:a tio till tjugo lärare inom den statsvetenskapliga fakulteten, vartill kommer ett antal assistenter och »readers», som utföra en stor del av det elementära arbetet. En undersökning av ett par hundra universitet¹ uppvisar en sammanlagd lärarepersonal i statskunskap på 697 personer. Av dessa äro 313 professorer, 86 »associate professors», 128 »assistant professors», 131 docenter och 39 »lecturers». Ungefär hälften av dessa undervisa även i historia, juridik och andra ämnen och ägna således endast en del av sin tid åt statsvetenskap.

¹ W. B. Munro, *Instruction in Political Science in Colleges and Universities*, i *Report*, 127 ff.

De amerikanska universitetsprofessorerna ha en mycket tyngre undervisningsbörda än vad som är fallet i Sverige. De ha en regelbunden undervisningsskyldighet av från tolv till femton timmar i veckan. 143 universitet ställa detta krav på sina lärare i statsvetenskap. 32 andra kräva mera än femton timmar i veckan, endast 31 mindre än tolv timmar och av dessa ha 25 nio timmar i veckan eller mera. Endast ett knappt halvt dussin kräva mindre än nio timmar.¹ Det sätt, på vilket detta arbete är fördelat, växlar givetvis. Ofta har en professor två föreläsningsserier, vardera på tre timmar i veckan, och två seminarier, ofta på kvällarna, eller också kan han hålla tre föreläsningar och ett seminarium. Den tunga arbetsbördan orsakas i många fall av det oerhörda studentantalet i vissa årgångar, som nödvändiggör en uppdelning av dessa och följaktligen en upprepning av föreläsningarna. Men det är ingalunda ovanligt att finna en ung docent tvingad att hålla fyra till fem helt olika föreläsningsserier, om vilkas ämnen han måhända icke vetat mycket, förrän han blev tvingad undervisa i dem.

Dessa siffror tyckas tyda på att de flesta lärare i statskunskap ha för mycket formell undervisningsskyldighet, men förhållandet på detta område är ingalunda svårare än det inom andra samhällsvetenskaper. Vidare giva siffrorna för den ordinära undervisningen endast en del av sanningen. Många lärare ha extra arbete i samband med handledningen av särskilt intresserade studenter utom de vanliga föreläsningarna. Somliga hålla populärföreläsningar; särskilt vid de större universiteten är detta mycket vanligt. Ett stort antal lärare i statskunskap undervisa även i feriekurser. Somliga av dem göra detta år efter år och beröva sig sålunda nöjet och fördelen av en verklig ledighet från det ordinära arbetet. Det är fullkomligt uppenbart, att många universitetslärare i statskunskap ha alldeles för mycket att göra. Arbetsbördan är sådan att de i realiteten icke ha någon tid över för vetenskapligt arbete.

Dessutom måste det nämnas, att tjänstledighet för offentliga uppdrag är något fullkomligt okänt i Förenta Staterna. Många professorer ha sådana uppdrag av ett eller annat slag. De kunna vara borgmästare i städer, medlemmar av stadsfullmäktige, medlemmar av ett obegränsat antal kommittéer, men detta arbete få de utföra

¹ *Ibidem*, 132—33.

samtidigt med sitt akademiska arbete. Av nära 200 institutioner är det blott fem, som lämna någon minskning i undervisningsskyldigheten för något slag av offentliga uppdrag.¹ Lärarna uppmuntras att mottaga offentliga uppdrag och universiteten hänvisa ofta till hur många sådana deras professorer inneha; men av det stora flertalet institutioner anses det icke att det behöver uppmuntras till den grad att professorerna skola få någon extra ledighet därför. Å andra sidan betraktas administrativt arbete inom universitetet i ett helt annat ljus. De undervisande lärare, som tjänstgöra som fakultetsdekaner eller som ordförande i någon kommitté eller som sektionssdekaner, få som regel en väsentlig minskning av antalet undervisningstimmar som kompensation.

Den stora arbetsbördan lättas emellertid något därigenom att lärarpersonalen får en mycket väsentlig hjälp i det rent tekniska arbetet. Sektionen själv har i regel en egen sekreterare och ett antal stenografer. Andra mera framstående lärare som professorer och »associate professors» och ibland också de »mindre profeterna» ha amanuenser, som befria dem från arbetet, med att läsa seminarieföredrag och andra liknande ting i samband med kursernas organisation. Likväl söker professorn vanligen, även om antalet av hans lärjungar uppgår till flera hundra, att bibehålla en viss direkt kontakt med dem, och de mera intresserade studenterna, som arbeta för högre examen, ägnar han lika mycket tid, som fallet är i Sverige.² Föredrag i »licentiatseminariet» liksom »licentiatseminariet» själv är helt i professorns hand.

Som förmodligen är välkänt erhåller den amerikanske filosofie doktorn icke någon direkt professur, utom under särskilda omständigheter. Det är ett stort antal grader han måste passera, var och en med olika löner. Tidigare krävdes icke nödvändigt någon doktorsgrad, men så är numera så gott som undantagslöst fallet för alla tjänster av större vikt. För min del känner jag personligen en 34-års man, som är både juris och filosofie doktor och erkänd som en av de mest lysande studenter, som någonsin studerat vid ett av våra

¹ Munro, *ov. cit.*, 135.

² Det finns inga långa »post-seminarier» som fallet är här. Ibland inbjuda professorerna sina seminarister till sina hem, och det finns också andra tillfällen till personlig kontakt, som i viss mån ersätta vad som synes som en tradition i Uppsala.

största universitet, och dock måste börja sin universitetsbana som docent med blott 1800 dollars om året. Givetvis befordrades han från denna position fortare än vad som brukar vara fallet, men han måste i alla fall börja där. De vanliga graderna äro instructor (docent), assistant professor, associate professor och professor. Lönerna växla icke blott inom universiteten utan även inom samma universitet. Ehuru de nu äro väsentligen högre än för tio år sedan, äro de dock ganska låga, och de mest framstående lärare i författningkunskap vid våra universitet mottaga icke en sådan avlöning att många ärelystna unga män lockas till detta yrke. Utom i det ganska ovanliga och lyckliga fallet, där professorn erhållit sin professur som ett resultat av en sällsynt frikostig donation, är hans lön icke högre än i Sverige, under det att hans utgifter förmodligen i någon mån överstiga hans svenske kollegas. I ett universitet har en maximilön av 10,000 dollars fastställts, vilket icke betyder, att alla professorer mottaga denna lön. Ett betalar 9,000 i vissa fall och tre ha ett maximum av 8,000 dollars. Från dessa siffror sjunka lönerna med 100 dollars i taget ända ner till 1,500.¹ Det är omöjligt att uppgiva ett exakt medeltal, ehuru jag skulle tro, att i ett stort antal universitet professorslönerna växla mellan 3 och 5,000, medan en »associate professor» erhåller 2,500 till 3,750, en »assistant professor» 2,000 till 3,250 och en docent 1,500 till 2,750.

De flesta amerikanska universitet ha inga bestämmelser angående längre tjänstledighet. Några få giva sina professorer sådan tjänstledighet utan lön, vilket i praktiken betyder detsamma som ingen tjänstledighet alls, trettio lämna sina professorer ett års ledighet vart sjunde år med halv avlöning. Som alternativ kunna de i stället få ett halvt års ledighet vart sjunde år med full lön. 23 lämna ett helt års ledighet med halv lön utan annat alternativ. Ett stort statsuniversitet ger $\frac{2}{3}$ lön, antingen det gäller ett halvt eller ett helt år. Ett antal mindre institutioner bestämma endast, att en tjänstledig professor själv skall avlöna sin vikarie. Behovet av tjänstledighet är måhända av större vikt för lärarna i statskunskap än i andra ämnen på grund av nödvändigheten att hålla sig i kontakt med den politiska utvecklingen. Naturligtvis ha statskunskapsprofessorerna sommarferier, den tid då lärarna i andra ämnen få fullständiga sin

¹ Munro, 136.

vetenskapliga utbildning, men man måste erinra sig, att statsvetenskapens studieobjekt (kongresser, statslegislatur, kommittésammanträden, valrörelser, etc.) sällan kunna studeras under sommarmånaderna.¹

D. UNDERVISNINGSMETOD.

Från denna framställning av lärarpersonalen och problem i samband därmed skall jag övergå till undervisningen själv och undersöka densamma från både lärarnas och studenternas synpunkt. Härvid måste något sägas om hela det amerikanska undervisningsväsendet, för att man skall vara i stånd att förstå det arbetsprogram, som måste fullgöras. Pedagoger i allmänhet experimentera ständigt med detta, från dess högsta till dess lägsta stadier, men i korthet kan det sägas börja vid åtta år i en realskola. Denna följes av fyra år i vad vi kalla »high school», men som i intet avseende motsvarar en svensk högskola. En avslutad kurs i high school berättigar vederbörande till att studera vid ett universitet, ehuru han i vissa fall har att undergå särskild examen före sitt inträde. Det amerikanska »colleges» betyder två skilda saker. Som det begagnades tidigare i denna framställning avsåg det en av universitetets fakulteter. Det kan även vara en fristående institution, helt och hållet oberoende av universitetet. I sådana fall skiljer det sig från ett universitet endast däri att det icke meddelar någon undervisning över B.A.-graden. Detta gäller även om några universitet. Det är endast de större universitetet och de mindre, som stå på en särskilt hög nivå, som meddela undervisning till högre grader. Efter fyra års godkänt arbete vid ett college eller universitet får studenten sin B.A. eller B.S-grad, eller, som det i allmänhet kallas, »tar examen». Ytterligare ett eller två år föra till M.A., ytterligare två eller tre till filosofie doktorsgraden.

Vid inträde i ett universitet måste den amerikanske studenten så gott som undantagslöst genomgå ett mera eller mindre bestämt »kulturellt» arbetsprogram under de första två åren, vilket brukar betecknas som hans arbete i »nedre avdelningen». De studenter, som ämna ägna sig åt statskunskap, ha under dessa två år icke mer än en eller två kurser i detta ämne. Han studerar även historia, natio-

¹ *Ibidem*, 137.

nalekonomi, en smula språk och naturvetenskap, och sådana andra ämnen, som kunna intressera honom. Det enda, som här är av intresse i de två första årens studier, är den allmänna propedeutiska kursen i statskunskap, som kräves av dem som senare ämna ägna sig åt detta ämne. Det är här vi finna de stora kurser, som innebära ett sådant problem i avseende på organisation och undervisningsmetod. Denna elementära kurs kan behandla amerikansk författning, som är fallet i ungefär 123 institutioner. Den kan vara en allmän kurs i statsvetenskapens grunder eller en serie inledande föreläsningar i jämförande statskunskap. Vid Californiauniversitetet behandlar denna kurs Englands, Frankrikes, Italiens, Schweiz', Tysklands och Rysslands författningar, ibland även Belgiens och några efterkrigsstaters. Den är avsedd att vara en kort översikt av dessa länders politiska institutioner med särskild tonvikt på förbundsstaternas organisation, parlamentarism och utveckling under senare tid. Studentantalet uppgår till 5 å 800. Professorerna föreläsa för hela antalet två timmar i veckan och under en tredje timma uppdelas studenterna i grupper på omkring 25, var och en under ledning av en »teaching fellow», som kan föreläsa eller på annat sätt drilla studenterna med ledning av material ur kursboken, professors föreläsningar eller andra förekommande saker. Det finns sex sådana »teaching fellows», vardera med omkring fem grupper och dessutom ledaren, »the head fellow», som är ansvarig för organisationen och andra frågor och därför endast har två sådana föreläsningar. Dessa »fellows» äro studenter eller studentskor, som tagit M.A. och befinna sig i det senare stadiet av arbetet på sin doktorsgrad. De få en lön på 750 dollars om året och äro utsedda för ett år med endast ett års prolongation. Jag har behandlat detta så detaljerat, därför att det är ett exempel, som jag känner mycket väl till och som är typiskt för de flesta av våra större universitet. Annars växlar förhållandet på olika håll. Vid 14 universitet hålles varje vecka en föreläsning och två gruppsammanträden och vid 23 följer man i huvudsak samma metoder som vid California. Vid 32 har man bara föreläsningar och vid 73 bara gruppsammanträden.¹ I en liknande kurs i nationalekonomi vid California har studenterna fyra timmar i veckan, två föreläsningar och två gruppsammanträden,

¹ Munro, 139.

vilket förefaller mig vara en utomordentlig lösning, som studenterna emellertid ogärna gå med på, eftersom de icke få »räkna» mera för 4 timmar än för 3. Det nödvändiggör också ett större antal amanuenser än som av ekonomiska skäl är möjligt att erhålla. Dessa elementära kurser äro nästan överallt grundade på kursböcker och annan supplementlitteratur. Studenterna ha att läsa 25 till 100 sidor i veckan. Detta förefaller kanske icke så mycket, men man måste erinra sig, att en kurs i statskunskap på detta stadium ordinärt motsvarar $\frac{1}{5}$ av deras arbetsprogram.

Efter de första två åren börjar den amerikanske studenten studera i vad som kallas »den övre avdelningen» och börjar då specialisera sig i större utsträckning än förut. Om han beslutar sig för att taga statsvetenskap till huvudämne, omfattar hans arbete där från $\frac{1}{3}$ till $\frac{1}{2}$ av hela hans arbete. Resten fördelas på sådana närliggande områden, som kunna intressera honom. Ehuru studenten alltså har större frihet än under de två föregående åren, har han icke heller nu rättighet att gräva ner sig på ett litet område och tappa kontakten med resten av studiefältet. Det må så vara att vi ha för många kurser i för många ämnen och att en student icke får någon djupare insikt eller kännedom om något särskilt kunskapsfält, men så länge vi måste försöka lämpa vår undervisning efter det stora flertalet, kan man icke hoppas på någon förändring i detta avseende.

En två års student, som alltså beslutat sig för att göra statskunskap till sitt huvudämne, har först och främst att välja en grupp inom detta ämne, d. v. s. han kan besluta sig för att framförallt studera internationell politik, statsvetenskap, statsrätt, författningspolitik eller förvaltningsorganisation. Han deltagar sedan i alla eller de flesta av de kurser, som förekomma inom denna speciella grupp. Men han är alltid eller åtminstone i de flesta fall tvungen att gå på också en eller möjligen flera kurser i någon av de andra grupperna, och dessutom måste han, som förut nämnts, även studera historia, nationalekonomi, antropologi, filosofi, psykologi eller något annat sådant ämne, som intresserar honom eller som hans professor tillråder honom studera. Under dessa två år går han i allmänhet på 14 eller 16 föreläsningar i veckan. Han måste också läsa förhållandevis mycket, icke blott kursböcker utan även tidskrifter, tidningar och annan sådan litteratur, som tilldelas eller förelägges honom. Han

kan få skriva uppsatser eller utföra andra specialundersökningar. Han undergår förhör vanligen en eller flera gånger varje halvår.¹ Då han avslutat ett visst mått av arbete — och för den händelse han icke uppehåller en viss arbetsstandard under hela tiden avföres han från universitetets matrikel — får han B.A.-graden. Under denna tid har han icke, därest han icke är utomordentligt framstående och befinner sig i sitt sista år, tillträde till några seminarier. Om han har skött sig väl, kan han få avsevärd frihet i den ordinära arbetstiden, åtminstone vid de bättre universiteten. De förut nämnda två årens arbeten i den »övre avdelningen» äro synnerligen viktiga, eftersom det är här, som större delen av vår undervisning i statskunskap förekommer. Det är här, som det stora flertalet studenter avsluta sin akademiska bana. Medlemsantalet i kurserna och föreläsningarna växlar mellan ett halvt dussin och några hundra. Vid flertalet av statsvetenskapskurserna tror jag att antalet växlar från ett dussin till 150.

Efter B.A.-examen tillhör den student, som fortsätter vid universitet och som studerar statskunskap, i allmänhet en av följande två typer. Antingen är det unga män eller kvinnor, som önska studera ytterligare ett år vid universitetet för att ernå kompetens att undervisa i samhällskunskap vid »high schools», eller också tillhöra de den grupp, som ämnar läsa på en doktorsgrad. Den första typen och många av den senare kvarstanna ett eller två år och efter att ha tagit muntlig examen, skrivit en avhandling och ett antal seminarieuppsatser få de M.A.-graden. Den avhandling, som vid de flesta universitet fordras för denna examen, är sällan något särskilt grundligt och originellt arbete.² Den behöver ej ges ut av trycket och kommer sällan till någon annan människas kännedom än författarens, professorns, en liten granskningskommitté, som kan vara tillsatt, och ett fåtal personliga vänner till författaren. För dem, som ämna fortsätta mot doktorsgraden, kan den vara ett utkast eller en del, som senare användes till doktorsavhandling. Maskinskrivna kopior av avhandlingen deponeras i biblioteket. Den student, som

¹ Amerikanska universitet äro antingen lagda på två-terminssystemet med lika halvår eller på kvartalssystemet, men det angår oss föga här.

² Författarens *Some Aspects of the Recent Foreign Policy of Sweden*, Univ. of Calif. Press, 1929, är ett exempel på en M.A.-avhandling. Den skrevs 1927—28 för den grad; som han sedan tillerkändes på sommaren 1928.

strävar mot en doktorsgrad, är emellertid icke tvungen att taga M.A.-graden, ehuru många föredraga att göra det, därför att den bereder möjlighet till en tillfällig avslutning i arbetet, för den händelse att ekonomiska eller andra hänsyn göra det nödvändigt att vänta med fullbordandet av doktorsavhandlingen.

Kraven för en filosofie doktorsgrad växla i någon mån för olika universitet.¹ Överallt är det allmänna kravet för att få börja arbetet på en sådan att man avslutat en studiekurs med B.A. eller B.S.-grad. Detta innefattar det förberedande arbetet, som förut nämnts. Kvantiteten av det förberedande arbete, som måste ha utförts i statskunskap, växlar. Vidare måste vederbörande ha en tillfredsställande färdighet i engelska, både i skrift- och talspråk. Han måste även ha uppnått en viss standard i ett eller flera främmande språk. I allmänhet betyder detta, att han skall vara i stånd att läsa franska och tyska. Detta är ett stort krav för många och fördröjer arbetet på graden för åtskilliga. Detta kan måhända förefalla egendomligt för en europé och en svensk, som efter vad det synes mig är ovanligt väl utrustad i detta avseende. Men faktum är att endast få undervisning i främmande språk förekommer i Förenta Staternas skolor och börjar först i »high schools», men utbildningen där är icke alltför förträfflig. Visserligen kräva några universitet, att deras studenter skola ha genomgått språkundervisning, innan de få taga examen, men detta är i de flesta fall icke tillfyllest. Den nuvarande generationen är också handikappad av det faktum att under världskriget nästan all undervisning i tyska i Förenta Staterna avbröts, huru vansinnigt detta än må synas oss. Om man dessutom kommer ihåg, att en normal student, som arbetar för doktorsgraden, vid sitt inträde i universitetet i allmänhet icke har någon tanke på den saken, är det lätt att förstå, varför han icke tidigare skaffat sig en tillräcklig utbildning på detta område. I själva verket är det icke alltför sällan som en student, som avlagt en grundläggande examen, får offra ett år åt att skaffa sig kunskaper i franska och tyska, innan han kan fortsätta sitt arbete mot doktorsgraden.

¹ William Anderson, *Requirements for the Doctorate in Political Science*, 1930. Omtryck av professor Andersons artikel i *the American Political Science Review*, XXIV, No. 3, augusti 1930. Många av uppgifterna, som följa, äro hämtade från densamma.

För det tredje finns det i allmänhet en minimumperiod för utbildningen fastställd. Den är aldrig lägre än två år. Men det är sällan möjligt att förvärva doktorsgraden med mindre än tre års arbete efter första examen och tendensen går mot ökning snarare än mot minskning. Ofta avbrytes arbetet av en eller annan orsak och det kan dröja sex, åtta till tio år, innan det avslutas. Vid vissa universitet börjar man begränsa arbetstiden också uppåt. Vid Columbia får t. ex. »ingen student fortsätta att studera vid universitetet för doktorsgraden under längre tid än tre år från den dag då han upphör att vistas vid universitetet, ej heller längre än sex år från den dag då han ursprungligen anmälde sig till deltagande i sådana högre studier».¹ En student med examen är emellertid likaväl som en nybörjare tvungen att lägga en del av sitt arbete också utanför statskunskapsfältet. I detta avseende finns inga allmänna regler, men vanligen kräves ett eller två ämnen med huvudämnet statskunskap. Detta innebär ofta att man måste ägna sig åt elementära studier i dessa ämnen och i varje fall måste man deltaga i seminarier. På det statsvetenskapliga området anses vederbörande böra specialisera sig på någon särskild del av ämnet, men han måste även vara hemmastadd i det övriga. Emellertid kräves i allmänhet aldrig att han skall vara hemmastadd på hela området. Vid vissa universitet kräves en hög grad av specialisering, under det att andra begära en någorlunda jämn fördelning av arbetet inom sektionen.

Under de två första åren av sitt arbete går studenten på ett stort antal seminarier. Dessa äro i det närmaste identiska med dem, som hållas på Skytteanum, utom i det avseendet att deras innehåll upprepas år från år, så att en student icke går på samma seminarium mer än ett år. Å andra sidan finns det många att välja på och under denna period har vederbörande att gå på två eller tre om året. Hans förmåga prövas oupphörligen genom seminariearbete, genom sådana kurser, som han fortfarande kan deltaga i, och genom täta sammanträffanden med professorerna, ehuru han nu ej längre har de periodiska skriftliga förhör, som hänga som ett Damoklessvärd över den studerande i lägre avdelningen. Nära slutet av andra året efter examen eller även senare har studenten att undergå en omfattande examen, som kan vara skriftlig eller muntlig eller bådadera. Denna

¹ Anderson, *op. cit.*, 720.

examen omfattar hans speciella område, hela det statsvetenskapliga området och sådana närliggande områden, som han också utbildat sig på. Det är det svåraste provet på den akademiska banan och bestämmer vid de flesta universitet, om han skall ha möjlighet att få en doktorsgrad. Härmed menar jag icke, att en student, som med framgång klarat denna svårighet, också får sin grad. Avhandlingen och den slutliga offentliga examen på denna återstå ännu, men dessa spela icke en så dominerande roll som här i Sverige. Denna förberedande examen pågår i tre eller fyra timmar och är enskild. Den ledes av fem till åtta professorer, vilka alla äro samtidigt närvarande. Tre till fem av dessa kunna vara från den statsvetenskapliga sektionen, andra från närliggande sektioner, och en eller två äro utomstående. Som prov på vederbörandes vetenskapliga begåvning ävensom bredden, djupet och grundligheten i hans kunskaper är denna examen i det närmaste enastående.¹ Snabb uppfattning, skarpsinne, förmåga att tala god engelska, takt och många andra egenskaper prövas så att säga i förbigående, och om kandidaten på ett eller annat sätt icke håller måttet, avslöjas det i allmänhet vid detta tillfälle. Han blir då antingen varnad, eller också får han undergå en ny examen eller också avföres han helt och hållet.

Sedan han undergått denna förberedande examen, har den studerande tillfälle att ägna hela sin tid åt avhandlingen. Denna skrives under ledning av en professor, ehuru det ibland finns en liten rådgivande kommitté, som kan rådfrågas då och då under arbetet. I allmänhet behövs det ett år för att fullborda den och för att få den godkänd av en kommitté utsedd av »the Graduate Council» för att granska densamma och för att leda den slutliga offentliga examen. Utom vid Columbia och möjligen ett litet antal andra universitet behöver avhandlingen icke tryckas. Maskinskrivna exemplar skola överlämnas till biblioteket. Den slutliga examen är utom under exceptionella förhållanden offentlig, men vanligen närvara inga andra än doktorandens nära vänner. Den ledes av en kommitté av samma slag som ovannämnda, ehuru i allmänhet med något växlande sammansättning. Den varar från två till fyra timmar och behandlar avhandlingen, specialområdet och förhållandet mellan de båda. Själva graden meddelas icke förrän vid »Commencement» eller andra sär-

¹ Anderson, 730, och författarens personliga erfarenhet.

skilda sammankomster av universitetets ämbetsmän. Den framgångsrike doktoranden behöver icke som fallet är i Uppsala giva någon större middag.

Slutligen kan det finnas anledning nämna, att hela det program, som jag här skisserat, ingalunda behöver fullbordas vid ett universitet. Växlingar mellan olika universitet uppmuntras och det är ingalunda ovanligt att göra sitt arbete på lågstadiet vid ett universitet och på det högre stadiet vid ett annat eller flera andra. Det finns några olägenheter med att göra så, men troligen överväga fördelarna. Förenta Staterna är ett för stort område, man blir alltför provinsialiserad genom att hålla sig endast på ett ställe. Genom att flytta från en institution till en annan får man åtminstone ett visst slags ersättning för de utlandsresor och -studier, som det här är så mycket lättare att skaffa sig tack vare de kortare avstånden. För dem, som icke behöva taga några som helst ekonomiska hänsyn, äro studier i Europa eller annorstädes i utlandet givetvis också möjliga, men för den vanlige doktoranden kunna de ej komma ifråga.

Föregående framställning har gjort ett försök att giva en bild av statsvetenskapens ställning i Förenta Staterna och särskilt vid amerikanska universitet, så mycket som tiden tillåter. Åtskilliga statsvetenskapliga forskningar utföras även av vissa institutioner utanför universiteten, både statliga och enskilda.¹ Men universitetens statsvetenskapliga sektioner intaga en dominerande ställning, då det gäller forskningar på detta område. Från denna allmänna regel bildar emellertid studiet av förvaltningsorganisation ett undantag. Till större delen därför att forskningar på detta område kräva nära kontakt med det pågående förvaltningsarbetet, utföra privata och offentliga organisationer, som speciellt inrättats för detta ändamål, ibland permanenta, ibland tillfälliga, viktigare arbeten på detta område. Då det gäller internationell politik utföres även åtskilligt arbete av enskilda affärsorganisationer, propagandaorganisationer och statsdepartement ävensom av särskilda institut. Man måste emellertid komma ihåg, att praktiskt taget alla forskare ha fått sin utbildning vid den statsvetenskapliga sektionen vid något universitet.²

¹ Se *Report of the Amer. Pol. Sc. Ass'n*, tidigare citerad, särskilt inledningen och artiklarna av professorerna Merriam, Willoughby och Potter.

² *Ibidem*, 4—5.

E. THE AMERICAN POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION.

Till slut måste ett par ord ägnas åt The American Political Science Association.¹ Dess organisation och verksamhet torde vara av intresse just nu, då länderna i Nordeuropa ha börjat samarbeta mera nära på det juridiska och statsvetenskapliga området, särskilt så som det framgick vid mötet i Stockholm förra hösten och av det beslut, som där fattades för att möjliggöra en fortsättning av arbetet. The American Political Science Association grundades i New Orleans 1903 av en grupp personer, som voro intresserade för studiet av regeringsfrågor. Den har nu över 1,900 medlemmar, av vilka närmare 600 äro bibliotek eller andra organisationer. Det har blivit den viktigaste sammanslutningen av universitetslärare i statskunskap.

Förbundets verksamhet går i huvudsak ut på att hålla ett årligt möte under jullovet, som i regel varar i tre dagar, och på att varje kvartal utgiva »*American Political Science Review*». Programmet för årsmötet omfattar en stor mängd ämnen, av vilka några behandlas på allmänna konferenser, men som synas nästan uteslutande intressera universitetslärarna.

Tidskriften är en utomordentligt nyttig publikation. Den trycker ett aktningvärt antal artiklar i statsvetenskapliga ämnen, men dess viktigaste bidrag äro de fortlöpande meddelandena om utvecklingen på skilda områden, dess bibliografiska upplysningar och recensionerna av statsvetenskaplig litteratur. Dess innehåll är avpassat efter universitetslärarnas behov.

Under sin tjugofemåriga livstid har förbundet i sin tjänst haft ett antal kommittéer, som utfört värdefulla undersökningar inom olika delar av statsvetenskaplig forskning och undervisning. En av de viktigaste av dessa är otvivelaktigt den, som ligger till grund för en stor del av detta föredrag. En kommitté tillsattes nämligen som resultat av ett förslag vid förbundets sammanträde i St Louis 1926, framställt av Dr. Charles A. Beard. »Dess ändamål var att giva en översikt av statsvetenskapens arbetsfält, att undersöka den roll förbundet där spelade och att framställa förslag i avseende på det sätt, varpå förbundet kunde giva ett större bidrag till lösningen av

¹ *Ibidem*, 16—18, och Frederic A. Ogg, *The American Political Science Review i Report*, 187 ff.

de problem på statsskickets, politikens och förvaltningens områden, vilka erkänt hade så stor betydelse för både detta och andra folks välfärd.»¹ 1928 började förbundet en mindre personalbyrå, och ehuru bristen på ekonomiskt underlag då hindrade arbetet att taga någon större omfattning, finns åtskilligt som tyder på att värdefullt arbete kommer att utföras i framtiden på detta område.² Den ovan citerade *Report* behandlade även det sätt, varpå förbundet skulle kunna bli ett mera effektivt medel för främjandet av forskningar, publicering av forskningsresultat och undervisning. Vissa av dessa förslag behandlades vid sammankomsten i Cleveland under julen 1930, men vid denna tid var jag för min del i Sverige och de upplysningar jag fått under min vistelse här äro alltför ofullständiga för att jag skulle kunna omnämna dem här.

¹ *Report*, 1.

² William Anderson, *Problems of Personnel in Political Science* i *Report*, 180 ff. och brev till författaren från professorer, som voro tillstädes vid sammanträdet 1930.

»EKONOMISK VETENSKAP OCH POLITISK EKONOMI»

ETT REPLIKSKIFTE MELLAN PROF. G. MYRDAL, GENÈVE,
OCH FIL. D:R J. ÅKERMAN, STOCKHOLM

1.

NÅGRA ANMÄRKNINGAR MED ANLEDNING AV
D:R J. ÅKERMANS UPPSATS MED OVANSTÅENDE RUBRIK
AV PROF. MYRDAL

D:r Johan Åkerman har i denna tidskrifts majhäfte av i år gjort mitt arbete »*Vetenskap och politik i nationalekonomien*» till föremål för en utförlig granskning, vari han, efter en förtjänstfull och i stort sett riktig resumé av arbetet, även lämnar en utförlig kritik, vilken emellertid enligt min mening väsentligen grundar sig på vissa missförstånd. Dessa missförstånd röra ej blott den åskådning och den metod, som kommit till uttryck i det kritiserade arbetet, utan även — ehuru kanske i mindre mån — hela det vetenskapsteoretiska problem, som d:r Åkerman i sin uppsats avhandlar. Då jag nu, efter kommunikation med d:r Åkerman, på de följande sidorna tar upp dessa missförstånd till behandling, så gör jag det framför allt emedan sådana tvister, vilka äro av natur att kunna uppläras, även böra uppläras, icke minst för att en eventuellt fortsatt diskussion ej skall behöva stanna i alldeles onödiga motsatser i stället för att giva positiva resultat av bestående värde. I synnerhet eftersom den fortsatta framställningen av didaktiska skäl kommer att läggas rätt polemiskt, vilket jag förvissat mig om att min vän Åkerman, som ju själv är en dristig dialektiker, alldeles icke misslycker, vill jag emellertid förutskicka, att jag icke skyller missförstånden helt och hållet på min kritiker utan lika mycket eller mer på ämnets delikata natur.

Överhuvudtaget har den kritiska delen av d:r Åkermans uppsats kommit mig att tvivla på att det verkligen är, som man brukar säga, att »det är lätt att kritisera men svårt att bygga upp». En vederhäftig kritik kräver nämligen, att man verkligen genomtränger och klart överskådar vad man kritiserar: att man på ett från inre syn-

punkt tillfredsställande sätt systematiserar den åskådning, man studerar, och finner ut dess förutsättningar och dess konsekvenser. Kritiken går därefter ut på att teoretiskt konfrontera de olika i systemet ingående elementen med varandra, d. v. s. att skärskåda det ena elementet utifrån synpunkten av det andra elementet (detta senare för bevisningens skull då taget för givet) och därefter på samma sätt det andra elementet utifrån det första o. s. v. Detta är innebörden i s. k. immanent kritik; och tillvägagångssättet innebär givetvis icke i och för sig, att man godtager någotdera av de teoretiska elementen. Vanligtvis, då det är fråga om en mera principiell diskussion, avser man tvärtom att söka sätta hela det kritiserade systemet ur kraft, inklusive dessa däri integrerade teorielement, vilka bildat ansättningspunkter för kritiken. Och det är i sådant fall blott för att göra denna mera vittsyftande kritik desto mera effektiv och övertygande, som man valt den immanenta metoden att föra den kritiska analysen inom det kritiserade systemets egen teoretiska ram genom att växelvis taga för gott det ena efter det andra delementet av systemet.

Detta är hejt enkelt den vetenskapliga kritikens allmänna metod, och det är givetvis denna metod, som jag — vid sidan av den rent doktrinhistoriska — sökt använda mig av i mitt nyssnämnda arbete. D:r Åkerman tycks emellertid ej ha fullt beaktat den kritiska metodens innebörd. Då d:r Åkerman flera gånger så där mera i allmänhet förebrår mig rikliga självmotsägelser och inkonsekvenser och bristande klarhet i fråga om utgångspunkter och förutsättningar etc., är jag rent a priori övertygad om att han har rätt; ty varför skulle just detta arbete vara ett undantag från en av doktrinkritiker, och det t. o. m. ifråga om våra klassiska mästerverk, konstaterad allmän regel. Men när jag börjar granska hans exemplifiering, blir jag något förvånad. De bygga, vill det synas mig, alla på en bristande förståelse för denna den immanenta kritikens metod att ständigt ta utgångspunkten i ett visst i systemet ingående teorem för att visa, att ett annat likaledes ingående teorem är därmed motstridigt, och tvärtom. Om d:r Åkerman samlar ihop dessa, för bevisningens skull på olika punkter i framställningen såsom riktiga antagna, värdepositivistiska teorem och därefter sammanställer dem med varandra samt med mina allmänna kritiska betraktelser, kan

han visserligen konstatera motsägelser ad libitum, men dem rör sannerligen inte jag för. De ligga just i det system, jag på detta sätt kritiserar.

Jag kommer i fortsättningen att giva åtskilliga exempel på detta slag av misstag, som genomlöpa d:r Åkermans hela inlägg. Här vill jag till en början nöja mig med att sätta fingret på det enligt min mening mest flagranta och även mest djupgående missförståndet. D:r Åkerman talar upprepade gånger om hur jag jämt och samt »måste gripa tillbaka på samhälls- och jämviktsbegreppen» — det sista här uppenbarligen av Åkerman fattat i den för en naturvetenskaplig ekonom något egendomliga betydelsen av samhällsharmoniföreställningen; det rent *teoretiska* jämviktsbegreppet, d. v. s. den abstrakta jämviktsförutsättningen har jag aldrig kritiserat; jfr i Åkermans uppsats sid. 137—138, 143, 144 — ett påstående, vilket naturligtvis är riktigt, om han därmed åsyftade min användning av dessa värdebestämda begrepp såsom instrumentala i den immanenta kritik, jag sökt genomföra. Men påståendet är däremot alldeles oriktigt, om han tror, att dessa »tillbakagripanden» innebära positivt teoretiska utsagor från min sida. Rent oriktig blir hans framställning, när han på ett ställe (Åkerman, sid. 140) citerar mina yttranden, att innebörden i den hushållningsanalogi, som jag kritiserar, är, att »prisbildningen är icke blott ett de blinda krafternas spel», och att det genom denna analogi »kommer mening och avsikt i ett eljest blott orsaksbundet förlopp». D:r Åkerman presenterar nämligen uttryckligen dessa, vad han kallar »energistiska» utsagor såsom uttryck för *min* uppfattning, vilket naturligtvis innebär en misstolkning. Han menar, att jag från min »juridiska och kunskapsteoretiska (!) ståndpunkt» därigenom vill »inom socialvetenskapen bereda plats för odeterminerade, vilje- och känslbetonade sammanhang». Den enkla förklaringen är nu den, att citaten äro av d:r Åkerman lösgripna ur en flera sidors framställning,¹ där jag såsom *förberedelse* för en central kritik av just

¹ Denna framställning inledes med ett påpekande att »den vidare föreställning, varinom hela frihandelsläran liksom överhuvudtaget alla ekonomiskt politiska doktriner [d. v. s. vad jag kritiserar] tänkas och undan för undan utvecklas, är idén om folkhushållningen eller från en annan synpunkt idén om det sociala värdet». Jag säger mig i denna idé se en av »den ekonomiska teoriens centrala metafysiska föreställningar» och fortsätter: »Vi ha i själva

samhällshushållningsföreställningarna söker klarlägga dessas djupare innebörd och syftemål inom det kritiserade doktrinsystemet, d. v. s. den innebörd och mening, som dessa föreställningar ha hos de kritiserade författarna.¹

Innan jag lämnar denna sak, kan det vara så gott att upptaga en del andra konstruktioner, som i d:r Åkermans uppsats förekomma i samband med de just påvisade misstolkningarna. D:r Åkerman menar sig i dessa citat skönja vad han betecknar som »den gamla — så småningom dock allt mindre akuta — schismen mellan humanistisk och exakt vetenskap, vilken inom sig gömmer ett olikartat ställningstagande till filosofiens yttersta problem, om viljans frihet och determinismen». Detta må vara hänt, även om jag inte riktigt fattar, vad speciellt viljans frihet egentligen har med den här ifrågasvarande saken att göra; och även om jag, efter felcitatens påvisande, ber att få räkna mig till den exakta sidan, medan det, som jag längre fram skall visa, finns viss anledning att, all »naturvetenskaplighet» till trots, räkna d:r Åkerman till det humanistiska lägret (såsom han fattat det), då han uppenbarligen sysslar med »odeterminerade, vilje- och känslbetonade sammanhang». Han förklarar sig närmare genom att i citaten tro sig möta en kritik mot »en matematiskstatistisk forskningsmetod, utgående från sannolikhetslagarna». Efter påpekandet om det grundläggande missförståndet å d:r Åkermans sida av de nyssberörda citaten, skulle detta påstående utan vidare kunna avföras, såvida icke d:r Åkerman med ihärdighet an-

verket oavbrutet i olika hänseenden ytterst kritiserat just denna föreställning och komma att göra det även i fortsättningen». Efter en kort historisk rekapitulation försöker jag så ge själva innehållet i den kritiserade föreställningen (och det är där d:r Åkerman funnit sina citat) för att omedelbart därefter ge mig in i en rent avvisande begreppskritik. Gången är alltså rätt logisk: hur d:r Åkerman kunnat undgå att inse, att de citerade orden äro oratio obliqua, är mig svårförklarligt, allrahelst som en mer än 200 sidors läsning av arbetet borde ha lärt honom något om min allmänna inställning till problemet, som ju är min boks själva *huvudproblem*.

¹ D:r Åkerman råkar vidare läsa mig så, som skulle jag verkligen ha påstått, att det vore »genom ingrepp» som orsaksförloppet får mening. (Min kurs.) Det är nu naturligtvis icke »ingrepp», som i ifrågasvarande teorier ger denna »mening och avsikt», utan själva hushållningsanalogien. Speciellt den hushållningsföreställning, som jag på angiven plats närmast söker bestämma, förutsätter tvärt om, att det är den *ingreppsfria* prisbildningen, som realiserar den påstådda avsikten.

stränger sig att påbörda mig en »i det stora hela rent avvisande ställning gentemot den probabilistiska och empiriska nationalekonomien», och speciellt »det statistiska studiet av utbuds- och efterfrågefunktionen». Det är naturligtvis i sak oriktigt; den metodiska riktning inom nationalekonomien, jag råkar företräda, hoppas mera av just dessa nyöppnade forskningslinjer (för vilka vi dessvärre ännu icke äga någon representant i Sverige, fastän vi alla hoppas, att just d:r Åkerman skall introducera dessa även hos oss) än av nästan alla andra; detta bl. a. emedan ett empiriskt studium av pris-, efterfråge- och utbudsrelationer, såsom bl. a. Henry Schultz och Mordecai Ezekiel framhåvt, med nödvändighet kommer att tvinga mera samvetsgranna forskare att klarare genomtänka och kritisera de teoretiska utgångspunkter och hypoteser, som den nedärvda ekonomiska teorien erbjuder för deras arbete.¹ Nåväl, efter ett noggrant studium av d:r Åkermans uppsats har jag icke — utöver det nämnda och liknande rena missförstånd — kunnat finna honom ha givit mer än ett skäl för sitt egendomliga påstående, och det dessvärre ett mycket dåligt skäl. Han säger nämligen (Åkerman, sid. 139), att jag *avfärdar* denna riktning genom mitt påpekande, att vi i nationalekonomien aldrig komma fram till fasta elasticitetskoefficienter lika de naturvetenskapliga konstanterna, eftersom de historiska förutsättningarna för efterfråge- och utbudsfunktionerna oavbrutet förändras. Men den saken känner väl även d:r Åkerman till? Att ett framhållande därav — och detta i ett helt annat sammanhang² — skulle vara en kritik emot eller rentav ett »avfärdande» av ekonomisk statistisk forskning är obegripligt; snarare betonas väl härigenom behovet av ett ständigt fortlöpande arbete på detta fält. D:r Åkermans försök att gräva upp den gamla stridsyxan om deduktion och induktion och om »humanister» och »naturvetenskapsmän» skall icke lyckas. Insikten om att sanningen är en och enahanda,

¹ I mitt arbete, som är inriktat på ett kritiskt studium av metoderna inom den, i egentlig mening, praktiska nationalekonomien, hade jag ingen anledning att närmare gå in på dessa metodfrågor inom den teoretiska ekonomien.

² Detta citat i mitt arbete står i ett sammanhang, där den statistiska metoden överhuvudtaget icke är under debatt, men där i förbigående påpekas det stöd för begreppsbyggnaden, som naturvetenskapen faktiskt äger i sina konstanter, vilket vi icke äga i samma grad, på grund varav jag vill dra den anspråkslösa slutsatsen att vi ekonomer ha särskild anledning att vara försiktiga vid bruket av begreppsliga metaforer.

samt att »induktionen» icke kan drivas utan aprioristiska hypoteser medan »deduktion» utan kontakt med empirien är nyttelös skola-stik, har alltför väl genomträngt åtminstone skandinaviska ekonoms föreställningsvärld; och genom att oåvbrutet gå omkring och kasta den naturvetenskapliga handsken hit och dit skall d:r Åkerman finna sig förgäves söka utmana en enda motståndare. Ingen av oss, och allraminst undertecknad, har fördomar gentemot några speciella metoder inom den teoretiska ekonomien. Vi säga som amerikanarna: »don't talk more about it; go and do it!» — Den Walrassa, av d:r Åkerman anförda, beskrivningen av situationen bland ekonomerna, som skulle vara delade »i två avskilda fält» — »på det ena finner man endast naturvetenskapsmän utan filosofiska, historiska och ekonomiska kunskaper, på det andra blott humanister utan minsta förståelse för matematikens begrepp» —, var en retorisk överdrift redan på 1870-talet men är lyckligtvis nu rent missvisande. I pessimistiska ögonblick skulle man nu för tiden rent av känna sig frestad att vända det hela rakt om och säga, att vi i ekonomien ha naturvetenskapsmän som inte alltid bevara en riktigt klar förståelse för matematikens begrepp och humanister utan tillräckliga filosofiska kunskaper. Men överhuvudtaget äro sådana där uppdelningar meningslösa.

Jag går därefter över till d:r Åkermans centrala diskussion av värdeläran och följer därvid den resonemangsgången, att jag först söker ange de båda mera djupt liggande missförstånden för att sedan i den ordning de förekomma i d:r Åkermans uppsats mera i detalj granska de citat och därpå fotade konstruktioner, som han i denna diskussion använder sig av.

Till en början är det naturligtvis ett missförstånd av d:r Åkerman att tro, att jag haft för »avsikt att söka skilja på den subjektiva värdeläran och gränsnyttbegreppet». ¹ Elementet av »ren» värdelära inom den diskuterade teorien ligger ju just i *nytt*begreppet.

¹ Åkerman, sid. 129. Jfr sid. 135: »Hur man t. ex. hos Jevons skall skilja mellan gränsnytteteori och subjektiv värdelära är obegripligt, och att det ändå prövas får kanske tagas som ett utslag av den 'doktrinära instinkt', som författaren med rätta klandrar». — Hela det stycke, vari detta citat påträffas, synes vara en enda vävnad av missförstånd. Läs t. ex. satsen: »Men sedan de exempel anförts, varmed marginalisterna förtydligade sin uppfattning» (min kurs.), och försök få en mening i den, som korresponderar till sammanhanget.

Vad jag däremot skiljer emellan, är den i själva gränsnytteteorien inneslutna *bytesvärdelära* — vilken jag *icke* kritiserar utan tvärtom räknar gränsnytteteoretikerna till förtjänst¹ — och resten, som är subjektiv värde- eller *nyttelära*. Med idén om det »marginala» prisbildningssambandet menar jag helt enkelt metoden att studera *efterfråge- och utbudskurvor* från den speciella synpunkten, att, om priset förändras, så förändras efterfrågan resp. utbudet på ett sätt, som kan statistiskt studeras och varom man kan bilda sig en viss, på induktiv grund vilande, föreställning redan genom helt alldagliga iakttagelser av efterfrågans och utbudets reaktioner för prisändringar.² Denna teoretiska metod förutsätter för att vara fruktbar en viss kontinuitet i efterfråge- och utbudsfunktionerna, men däremot alls inga nytteidéer. Med hjälp vidare av de genom jämviktsförutsättningen fixerade teoretiska förenklingarna kan den marginala metodens t. o. m. helt abstrakta tillämpning då giva oss en schematisk bild av vissa allmänna relationer inom prisbildningen (mellan utbud, efterfrågan och pris på färdiga konsumtionsnyttigheter och på nyttigheter längre tillbaka i produktionsprocessen); en bild som, innan efterfråge- och utbudsfunktionerna fyllts i genom empirisk forskning, huvudsakligen står såsom blott en samling

¹ »Författarens [d. v. s. min] försiktighet att röra vid den 'allmänna prislära', som skall träda i stället för de eliminerade, värdebetonade teorierna» (Åkerman, sid. 129), som enligt d:r Åkerman »ofta kommer kritiken att hänga i luften», förklaras kanske enklast genom det i mitt arbete ofta understrukna förhållandet, att jag åtminstone just i det sammanhanget inte kände mig ha något otalt med denna prislära, som fortfarande enligt min mening är den vetenskapligt hållbara *delen* (vid sidan av den ohållbara delen; den subjektiva värdelära) i gränsnytteteorien såsom historisk företeelse. När d:r Åkerman efterlyser konstruktiva antydningar på *detta* område, måste jag erinra honom om att just där river jag ingenting ner. Om en ekonom skriver en bok helt ägnad åt en *kritik* av vissa teorem inom den allmänna *praktiska* nationalekonomien, så kan man möjligen tycka, att han bör antyda, vad han *där* sätter i stället, men man kan omöjligen begära, att han skall konstruera en *teoretisk* nationalekonomi, vilken ju ligger helt utom ramen för problemet.

² Blir det inte då något klarare för d:r Åkerman, varför »marginalismen via Ricardos jordräteteori på något sätt räknas klassikerna tillgodo och egendomligt nog behandlas efter fysiokraterna och före den engelska moralfilosofien»? (Åkerman, sid. 129). D:r Åkerman tycks helt konsekvent ha identifierat den marginala metoden (som ju blott är en tillämpning av differentialteoriens grundtanke och i och för sig ingenting har med nytta att göra) med speciellt gränsnytteteorien och därvid glömt av att det t. ex. finns något sådant som 'en gränsproduktivitetsteori.

frågeställningar och hypoteser för den induktiva forskningen. Hela denna konstruktion förutsätter som sagt alls intet nyttebegrepp. Men bygg under en nytte- och gränsnytteteori: denna sista bildar då vad jag kallar den subjektiva värdeläran. Och det är mellan *dessa båda*, i gränsnytteteorien starkt sammanblandade konstruktioner jag vill dra en gräns.¹

Det andra mera djupgående missförstånd, som likaledes i hög grad förvirrar d:r Åkermans kritik av min diskussion av gränsnytteteorien, ligger i att han icke tycks göra klart för sig den skillnad jag iakttagit mellan hedonism och utilitarism. Hedonismen har förståtts såsom en psykologisk *teori* — riktig eller felaktig — vilken råkar ligga till grund för utilitarismen, som däremot är en värde metafysisk *moralfilosofi* och som därför innehåller *även andra moment* än den hedonistiska psykologien. Han iakttar därför heller icke den å samma distinktion grundade skillnaden mellan gränsnytteteori och samhällsnyttedoktrin, vilket det alltid hört till gränsnytteteoretikernas vackraste traditioner att rent principiellt söka upprätthålla. Punkterna 3 och 4 i d:r Åkermans diskussion (sid. 132—135) höra alltså alls icke ihop med en diskussion av den egentliga gränsnytteteorien; och som jag skall visa blandar d:r Åkerman även i de båda första punkterna alldeles ihop mina argument emot det ena och det andra, och han kokar så en soppa av citat, som författaren till det citerade arbetet icke vill och icke behöver vidkännas. Missförståndet synes emellertid gå långt djupare: d:r Åkerman iakttar icke den vetenskapsteoretiska distinktionen mellan praktisk och teoretisk vetenskap utan låter ständigt synpunkter från det ena området leka cirkus på det andra.²

Härefter alltså detaljgranskningen, som jag ordnar under d:r Åkermans rubriker.

1. »*Nytan kan icke mätas; lust- och olustmekaniken är icke*

¹ Myrdal, sid. 63, 129—131, 133, 150—152 m. fl. ställen.

² Flera exempel i fortsättningen. Tag för ögonblicket detta, där d:r Åkerman söker karakterisera de nyssberörda studierna av efterfråge- och utbudsfunktionerna, vilka han med all rätt finner vara intresseväckande, och då säger, att de »grunda sig dels på en *behavioristisk, d. v. s. utilitarisk* åskådning i Jevons' anda» och dels på något annat (sid. 140, min kurs.). Behaviorismen är en vetenskaplig metod, utilitarismen däremot en moralfilosofi med anspråk på objektiv begrundning (och den psykologiska teori den *innesluter* bland sina förutsättningar är dessutom *icke* behavioristiskt grundad).

av kvantitativ natur».¹ Denna tes är hos d:r Åkerman anförd som ett mitt »påstående» utsagt såsom »bevis» mot gränsnytteteorien, vilket är ett misstag. Detta framgår tydligt av de tre av d:r Åkerman, sid. 131, anförda citaten, vilka äro formellt riktigt återgivna.² Jag har rentav räknat mig detta i någon ringa mån till förtjänst, att jag, med uttryckligt underkännande av detta argument såsom *fullständig* kritik, sökt tränga fram till en djupare kritik av den gränsnytteteorietiska värdeleäran. Argumentet »tangerar emellertid problemets kärna», emedan, som jag visat, en diskussion av de gränsnytteteorietiska motargumenten gentemot speciellt detta gamla »påstående» för ned till den djupare frågan om begreppens (och därvid framförallt de psykiska kvantiteternas) definition och om teoriens applikation till verkligheten.³ För att nu konstruera upp en motstridighet i min tankegång citerar d:r Åkerman några ur sammanhanget alldeles lösryckta och därför missförstådda ord om »omöjligheten att mäta de hedonistiska kvantiteterna» samt tillägger: »Men på detta påstående faller förf. bara tillbaka, då han blir hårt pressad». D:r Åkerman glömmar emellertid att tillägga, att jag sagt detta på tal om deras *interindividuella* sammanläggning till en summa, vilken skulle maximeras, och därvid klart preciserat, att det här gällde *utilitarismen* och alls icke gränsnytteteorien.⁴ D:r Åkermans misstag är desto svårare att förstå, eftersom (1) alla samvetsgranna gränsnytteteoriker rent principiellt iakttagit och ibland rätt vidlyftigt

¹ Åkerman, sid. 130 f.

² D:r Åkermans utropstecken inom citatet i noten markerar den skillnad, som måste råda mellan själva ansättningen av kritiken mot den gamla hedonistiska gränsnytteteorien och den moderna »valhandlingsteorien»; en annan distinktion för vilken d:r Åkerman icke har fått blicken klar: det bevisar hans utropstecken här samt t. ex. hans diskussion av det Jevonsska medeltalet. Oklarheten i detta hänseende må emellertid kanske i mindre grad räknas d:r Åkerman till last, då, som jag påvisat, detta fel är systematiskt även hos de egentliga valhandlingsteoretikerna själva.

³ I sakfrågan se numera även andra avdelningen av mitt i Ek. T. häfte 2, 1931 publicerade arbete »Kring den praktiska nationalekonomiens problematik».

⁴ De lösryckta orden äro hämtade från en mening, som i fullständig form lyder: »Nu var, som vi i andra kapitlet utredde, den klippa varpå utilitarismen förläste just omöjligheten att mäta de hedonistiska kvantiteterna och att lägga ihop dem i en summa, vilken skulle maximeras». (Myrdal, sid. 155.) För att kunna hopläggas måste de naturligtvis vara mätbara i *samma* mått, vilket ju icke förutsättes i gränsnytteteorien. Se Myrdal, sid. 75, 134 m. fl. ställen.

utlagt, att, då de säga att gränsnyttorna äro mätbara, detta utslutande gäller i *individuella* måttenheter, vilka interindividuellt äro inkommensurabla (och det är naturligtvis i precis den meningen jag säger, att de hedonistiska kvantiteterna förvisso äro mätbara, »förutsatt riktigheten av de psykologiska premisserna», varemot en mera djupgående kritik alltså måste inriktas); eftersom (2) denna sak är noggrant diskuterad och ofta framhävd i min bok,¹ och eftersom (3) i mitt arbete hela diskussionen av den *egentliga* gränsnytteteorien (där denna inkommensurabilitet är förutsatt), just för att i tanke på oförsiktiga läsare förebygga det missförstånd d:r Åkerman råkat ut för, formellt infogats såsom en parentes och genom *bestämda sidohänvisningar*² avgränsats från bokens huvudpartier, som i stället gälla de värde metafysiska doktrinerna, där verkligen interindividuella jämförelser företagas. Två ting kunna ju var för sig vara mätbara utan att vara av samma dimension och därför mätbara i *samma* enhet.

2. »*Människan handlar icke rationellt*: det finns ingen 'economic man'.»³ Denna paragraf innehåller kanske den största koncentrationen av missförstånd: d:r Åkerman behandlar faktiskt det arbete han citerar som ett fraslexikon och som vore han själv sysselsatt med något slags ordpuzzle. Åtminstone ter det sig så för den stackars författaren till det kritiserade arbetet, som förgäves söker efter sin tankegång. Genom att sammanställa yttranden till synes utan varje hänsyn till den innebörd de äga når han därhän, att han tror sig ha bringat alla argument »till återtåg med författarens egna ord». Tillvägagångssättet är därvid i korthet följande. Han tar utgångspunkten i mitt påstående (Myrdal, sid. 143) om den gränsnytteteoriska konstruktionens i och för sig tautologiska natur, observerar emellertid mitt påpekande, att detta påstående *icke*, även om det vore riktigt, utgör en fullständig kritik av gränsnytteteorien såsom psykologisk teori, då denna innebär ett hävdande, att konstruktionen likväl täcker eller tolkar verklighetskunskap.⁴ Kritiken måste i sista hand gälla själva detta sista på-

¹ Se Myrdal, t. ex. sid. 134—137, 139—141 samt 30, 152 m. fl. st.

² Myrdal, sid. 137.

³ Åkerman, sid. 131 f.

⁴ Det är här utslutande fråga om den egentliga, d. v. s. hedonistiska gränsnytteteorien. Valhandlingsteorien kan från sina utgångspunkter icke ens

stående, ty genom att säga att gränsnytteteorien är tautologisk kan man icke förklara, hur den kan vara felaktig.¹ »Frågan är, om gränsnytteteorien ger en tillräcklig, riktig och grundad förklaring till människornas handlande.» (Myrdal, sid. 147—8.) Denna fråga har jag besvarat nekande. Argumenten finnas mellan det första och det sista av de av d:r Åkerman citerade, här antydda yttrandena (d. v. s. sid. 143—147; det sista citatet står i en sammanfattning strax före övergången till en annan punkt), vilket ju var och en bör finna vid kritisk läsning och vilket också svarar emot en naturlig disposition av stoffet. Till yttermera visso förekommer i min bok direkt i samband med det sista citatet en hänvisning till »de närmast föregående sidorna».² Men i stället för att ge sig i lag med dessa argument (som t. ex. professor Brock gjort, vilken alltså icke haft några svårigheter att förstå var han skulle leta efter de skäl, jag anfört, för det påstående, som också han kritiserar), bläddrar d:r Åkerman 14 sidor tillbaka, där jag, *innan jag ger mig in på den fråga rubriken avser* — genom riktiga citat av d:r Åkerman inledningsvis preciserad — ja, i själva verket *innan jag tar upp den* (genom sidohänvisningen sid. 137 närmare lokaliserade) egentliga kritiska diskussionen av gränsnytteteorien, genomgår en del *andra* invändningar emot gränsnytteteorien, vilka jag efter granskning finner vara missvisande, n.b. såsom invändningar, eller av mindre principiell natur. Där träffar man t. ex. påpekandet, att den egentliga gränsnytteteorien icke förutsätter interindividuell psykologisk kommensurabilitet av värde metafysisk art utan *inriktar sig* på en vetenskaplig analys av ett psykologiskt-teoretiskt sammanhang (vilket naturligtvis icke betyder att den lyckas *genomföra* denna analys med den valda metoden). Där påpekas vidare, att gränsnytteteorien *vid sidan av* själva värdeläran jämväl innehåller en av mig icke kritiserad prisbildningsteori (vilket givetvis icke hindrar mig från att sedermera kunna kritisera just värde- och nytteläran inom gränsnytteteorien). Dessa båda påpekanden ifrågasätta en distinktion mellan »rationellt» och »icke rationellt» handlande. Det är bl. a. detta som ligger i dess påstått icke-hedonistiska karaktär, och det är därför den kan fullständigt kritiseras — som psykologisk tolkning — genom definitionscirkelns uppvisande. (Jfr Åkerman, sid. 129.)

¹ Se a. a. i Ek. T.

² Myrdal, sid. 148.

liksom en del andra kunna omöjligt, om de riktigt förståtts, anföras såsom invändningar mot min därefter framförda kritik av den i den centrala värdeleäran försökta vetenskapliga analysen av de *psykologiska* sammanhangen.

3. »*Individualnyttorna kunna icke summeras: samhällsnyttan är obestämd*».¹ Under denna rubrik diskuteras märkvärdigt nog blott Jevons' medeltalsbegrepp, och man undrar, varför d:r Åkerman här icke givit minsta antydning om vad gränsnytteteoretikerna, om han menar sig ha förstått dem riktigt, avse med detta påstående i paragrafens rubrik, vilket ju icke blott är mitt utan i princip även alla mera verserade gränsnytteteoretikers. Om resultatet av hans resonemang, vilket strax skall något närmare skärskådas, vore riktigt, skulle han nämligen behöva kritisera dessa gränsnytteteoretiker på just denna punkt.

Resonemanget gäller alltså Jevons' bekanta medeltal för grupper av individer. Att användningen av ett medeltal av principiellt inkommensurabla storheter skulle motsvara »sannolikhetskalkylens idé», förefaller vara ett i och för sig besynnerligt påstående (varförutom det förekommer något oförklarligt, varför Jevons skulle vara hänvisad till ett »intuitivt» användande av sannolikhetskalkylens idé). Vid första genomläsningen trodde jag, att d:r Åkerman, då han talar om »medeltal av A:s, B:s och flera andra personers reaktioner i ett visst läge under inflytande av en gemensam faktor»,² avsåg ett rent behavioristiskt konstaterande av utbud och efterfrågans förändringar vid prisförändringar, varvid summor och medeltal (totalt eller genomsnittligt utbud och efterfrågan) naturligtvis äro fullt möjliga; det skulle då alls icke bestå någon meningsskiljaktighet oss emellan; d:r Åkerman hade då blott missuppfattat min kritik mot Jevons på denna punkt.³ Men den tolkningen av d:r Åkermans framställning synes icke möjlig, ty

¹ Åkerman, sid. 132 ff.

² Åkerman, sid. 133. Min kurs.

³ Jfr Myrdal, sid. 136, där det framhäves, att argumentet gäller medeltal av *nyttor*, samt sid. 152: »Allt detta låter klart och förnuftigt, så länge man blott tänker på utbud och efterfrågan, vilka naturligtvis kunna adderas, om det är fråga om samma varor. Men Jevons för ju konsekvent ned analysen till lust och olust och räknar, som man vid ett studium av hans bok finner, med något så besynnerligt som 'nyttan' och 'obehaget' för hela aggregat av individer».

medeltalet skall, under vissa för mig ej fullt fattbara villkor, kunna vara av den arten, att det »svarar mot den bästa totala behovstillfredsställelsen». Denna sats förutsätter givetvis en analys, som går djupare än ett rent behavioristiskt konstaterande av efterfråge- och utbudskurvor. Föreställningen förutsätter en psykologisk *tolkning* av individuell behavior i de hedonistiska termerna lust och olust och förutsätter *därutöver* en värdemetafysisk sammanställning av olika individers lust och olust. Det är av det sista skälet, som invändningen mot hela förfarandet *icke*, som d:r Åkerman tycks vilja göra gällande, kan stanna vid enbart ett påpekande, att vi sakna fullständig *kunskap* om de ekonomiska fakta.¹ Vi sakna dessutom en för ändamålet nödvändig social värdepremiss. »Synpunkten, att de individuella gränsnyttorna icke kunna uppmätas [i ett interindividuellt mått] och jämföras», råkar tyvärr vara allt annat än »ovidkommande». Påståendet, att svårigheten blott skulle bestå däri att »samhällsmedlemmarnas efterfrågekonstitution i förhållande till det knappa utbudet och därav beroende pris» varierar och alltså skulle vara undanröjd om vi ägde »den kunskap om det ekonomiska livets olika faktorer, vilken kräves för lösningen av den differentialekvation,² som skall bestämma ... minimum» [av efterfrågekonstitutionens individuella variationer], löser icke det sociala värdeproblemet. Ty för det första skulle då som sagt krävas en hedonistisk tolkning i termerna lust och olust av själva efterfrågekonstitutionen, men därutöver en värdemetafysisk tolkning i termerna lust och olust mätta i en *interindividuell* standard. Påståendet innebär helt enkelt blott detta, att *om* »efterfrågekonstitutionen» fattades i den ej blott obestämda utan av gränsnytteteoretikerna själva medgivet *obestämbara* betydelsen, att den bleve en vetenskaplig brygga för interindividuell lust- och olustjämförelser, så ... etc.

4. »*Maximal nationalinkomst är icke ett allmängiltigt begrepp.*»³ D:r Åkerman tar här upp min kritik av frihandelsteorien, vilken kritik ju går ut därpå, att man till vinnande av slutsatsen i brist på värdepremiss icke kan finna objektiva vägningstal för natio-

¹ Jfr min kritik av klassikernas distinktion mellan »art» och »science», Vetenskap och politik, sid. 20 ff.

² Varför en differentialekvation?

³ Åkerman, sid. 134 ff.

nalproduktens sammanaddering.¹ Häremot invänder d:r Åkerman utan vidare: »Här införes en politisk, subjektiv synpunkt i ett resonemang, som hittills hållits på det vetenskapliga planet». — Och jag som i min oskuld trott tvärtom: att frihandelsdoktrinen varit i viss mening politisk och min kritik av teoretisk art. Det är nu att lägga märke till, att d:r Åkerman förstått den här diskuterade doktrinen såsom en subjektiv värdeteori: det gäller en »maximering av nytto-summan»; det säger han uttryckligen. (Delvis min kurs.) Om nu denna nyttesumma är möjlig att vetenskapligt konstruera, vilket d:r Åkerman med stöd av nyss kritiserade resonemang synes tro sig ha funnit, är naturligtvis dess maximivillkor möjligt att även utfinna (det var ju i själva verket därom föregående paragraf skulle ha givit besked), och hela denna paragraf är överflödig. Om åter den sociala nyttesumman är en tankeomöjlighet, vilket som bekant alla representativa gränsnytteteoretiker principiellt medgivit, så återstår det att uppvisa, *i vad mening och på vad grund* den fysiska totalprodukten under givna villkor skulle kunna påstås maximerad vid non-intervention. En kritik, som begär ett sådant uppvisande — vare sig kritiken nu är riktig eller oriktig —, kan likväl aldrig vara av politisk karaktär.

Men på tal om påståendet om »politisk synpunkt» skulle jag vilja tillägga ännu en sak. D:r Åkerman antyder överallt,² att mitt arbete har en politisk inställning såsom underlag. När jag första gången mötte detta påstående, blev jag genast mycket intresserad. Det vore precis utifrån den synpunkten jag själv skulle ha kritiskt granskat vilket som helst arbete av denna art. Men d:r Åkerman förfuskar den briljanta idén. Han blandar rentav ihop politisk *inställning* med *metod för studium av politiska företeelser* och dessutom med en hel del annat. Sid. 134 anser han, som sagt, att det innebär en politisk synpunkt, om man hävdar, att objektiv

¹ Till tjänst för en läsare, som möjligtvis skulle äga intresse för speciellt denna fråga, vågar jag kanske tala om att jag i den tyska översättningen av arbetet, som egentligen redan skulle varit publicerad såvida icke den tyska krisen tillstött, haft tillfälle att behandla denna fråga utförligare och som jag tror mera djupgående; detta tack vare några mycket intressanta diskussioner i frågan med mina vänner, professorerna Bertil Ohlin och Jacob Viner samt framför allt dr Gerhard Mackenroth.

² Åkerman, sid. 120, 134, 135, 141, 142, 143, 144.

kunskap bör vara för en var giltig, samt på grund därav påstår, att man — n.b. i ett *praktiskt* postulat — måste definiera nationalprodukten så, att denna kommer att mätas riktigt från synpunkten av vilken som helst rimlig politisk värdering, ty i varje värdering skall nationalprodukten tillsammans med andra hänsyn kunna ingå såsom *sakpremiss*. Sid. 141 kommer d:r Åkerman med ett fullkomligt obegripligt och naturligtvis ogrundat påstående om »författarens [d. v. s. mina] politiska . . . avsikter», vartill »utgångspunkten» vore att söka »i den tyska filosofien med dess sedan hundra år bestående makt-rätt-komplex och i den avvisande hållningen mot 'världsförbättrartron'». När jag läser de två därefter följande sidorna, som tydligen äro avsedda att mera i detalj skildra min »politiska riktpunkt», står min hjärna still och känner sig ändå yr. Jag frågar mig bara med bävan, om d:r Åkerman verkligen vill påstå, att jag i här ifrågavarande vetenskapsteoretiska arbete *propagerar* för en omriktning av åsiktsbildningen genom suggestion m. m. dyl., därför att jag händelsevis påpekat existensen av sådana företeelser. Riktigt klok på kontentan av dessa d:r Åkermans utläggningar kan jag icke bli. Sid. 143 säges det, att jag godtagit någon slags »medeltalsberäkning, som ger ett allmängiltigt uttryck åt konstitutionen inom en viss population . . . i fråga om politiska åsikter», fastän jag förkastat medeltalsberäkningar »vid kritiken av utilitarismen — då det gäller ekonomiska värderingar». Här blott två anmärkningar: (1) Det skulle aldrig falla mig in att godtaga »medeltalsberäkningar» för att karakterisera socialgruppers politiska attityder; det är, som jag sökt antyda, frågan om helt andra slags försök att nå enhetlig karakterisering av socialgruppers politiska attityder; (2) de godtagas i alla händelser alls icke som kunskapsgrundval för ernåendet av slutsatser om socialt värde eller samhällsnytta, utan blott som karakterisering av faktiskt existerande politiska inställningar. Det är ju däri den stora skillnaden ligger. Sid. 143 f. kommer d:r Åkermans »motbevis»: »Det räcker med att hänvisa till de *erfarenhetsrön*, de *ekonomiska lagar*, som bilda grunden för en nationalekonomisk vetenskap».¹ Och d:r Åkerman talar genast om vilka »erfarenheter» och »ekonomiska lagar» han åsyftar: »Minsta medlets lag och arbetsfördelningens effektivitet äro

¹ Min kurs.

fakta, som ha naturlagens allmängiltighet; fullständigt kunna de endast utveckla sig inom en helgjuten population, omfattande alla produktions- och alla konsumtionsfaktorer, d. v. s. inom ett samhälle. Förnekar man sanningen i harmonikonstruktionen och i hushållningsprincipen, så förnekar man samtidigt proportionaliteten vid produktionsfaktorernas restfria samverkan, vilket är en för logiskt tänkande lika destruktiv tes som påståendet, att en och samma kemiska förening kan ha en variabel sammansättning.»¹ Och längre ner på samma sida: »den ekonomiska politik, som föreslås [tydligt av mig i detta arbete; men vilken om jag får be?], skulle sannolikt medföra en minskning av den samhälleliga totalproduktionen». (sic!)

Härefter blott en kort katalog, som dock är långt ifrån fullständig, över en del smärre inadvertenser, vilka icke kommit med i den tidigare diskussionen. Jag giver den för enkelhets skull i sidoföljd. Sid. 125: »Harmonikonstruktionen» »orsakades» naturligtvis icke ensamt eller ens huvudsakligen »av svårigheten att uppskatta och summera individualnyttan».² Samma sida: Adam Smith hade två arbetsvärdebegrepp, av vilka intetdera är identiskt med det naturliga priset; men såväl de båda arbetsvärdebegreppen som det naturliga priset äro av naturrättsligt ursprung. Samma sida: Det råder i och för sig icke någon motsättning mellan tesen att en »rätt» finnes (t. ex. en naturlig rätt) och tesen att makten bakom de olika samhällsgruppernas krav faktiskt bestämmer prisbildningsförloppet. Negerandet av den första och affirmerandet av den senare tesen ha i och för sig intet logiskt samband. Sid. 126: Kritiken av den s. k. rent finansiella skatteläran är nog missförstådd. Denna teori förklaras ej helt enkelt »vara intetsägande, därför att samhällsnyttan och det sociala värdet äro omätbara och odefinierbara begrepp». Teorien kritiseras i värdelärans egna termer och bevisas vara självmotstridig och godtycklig även antaget det individuella och sociala värdets bestämdhet. Sid. 130: Cairnes är icke neoklassiker fastän Sidgwick är det. Vidare: skulle Cairnes och Sidgwick icke höra till »de utilitariskt inriktade nationalekono-

¹ Dessa rader tyda på att d:r Åkerman vid uppsatsens författande icke fullt klart sett *problemet*: »ekonomisk vetenskap och politisk ekonomi».

² Min kurs.

merna»? Sidgwick, som skrivit utilitarismens stora sammanfattande verk! Det är naturligtvis (tvärtemot vad d:r Åkerman påstår, ovisst på vilka grunder) så, att Walras och Pareto jämte större delen av de romanska teoretikerna och flertalet matematiskt inriktade nutidsekonomer med all makt sträva att komma loss från både den utilitaristiska moralfilosofien och den hedonistiska psykologien; låt vara att de icke alltid lyckats. Sid. 141 och andra ställen: Mitt avvisande av jämviktsbegreppet gäller blott detta begrepp såsom *normföreställning*, icke såsom abstrakt förutsättning för ekonomisk *teori*. En motsvarande spaltning kan däremot *icke* göras ifråga om hushållningsbegreppet, emedan det till sin kärna är och måste vara en *normföreställning* (förutsättande ett »hushållande» samhällssubjekt); det ingår sålunda t. ex. såsom ett konstitutivt element i just jämviktsbegreppet, nämligen då detta är *normföreställning*. Sid. 142 noten: Värdediskussionen gäller icke *ordet* »värde». Värde betyder också bytesvärde och hör då till den rent teoretiska sfären. Sid. 143: »subjektivt sanningskrav»? Samma sida: Påståendet om »den oöverstigliga klyfta, som med denna uppfattning skapas mellan ekonomisk teori och ekonomisk politik», måste jag nog även anse vara ett missförstånd. Klyftan består ju blott i att man har att i konkretiserade termer redovisa sina värdepremisser och samtidigt förstå, att de icke äro objektiva.

D:r Åkerman hade nog vid författandet av sin uppsats glömt Marshalls visa ord om faran av att ge sig i kast med värdeproblemet och därvid tro att det var ett lätt problem. Låt mig emellertid efter all denna kritik betyga, hur tacksam jag är för d:r Åkermans älskvärdhet att göra sig så mycken möda med mitt tråga arbete, vilket, framför allt som han har förstått det, i trots av hans vänliga ord måste ha varit honom föga njutbart. Låt mig även få säga, att jag icke betraktar min bok såsom slutgiltig; de förestående raderna få icke tolkas på detta sätt. Jag har själv kommit till klarhet om vissa luckor i analysen och därför efteråt sökt tränga djupare på åtskilliga punkter. En frukt därav föreligger i omarbetningen till den tyska upplagan och även i den nyss citerade uppsatsen i *Ekonomisk Tidskrift* »Kring den praktiska nationalekonomiens problematik». Men framförallt i fortsättningen hoppas jag, att om tid och krafter stå mig bi, kunna tränga djupare

in i problemet, än det var mig möjligt vid arbetets genomförande, och därvid även låta den kritiska doktrindiskussionen efterföljas av klarare och fruktbarare riktlinjer för den praktiska nationalekonomiens bedrivande, än den skiss som föreligger i arbetets sista kapitel. En publikation är ju aldrig annat än en station på vägen.

SVAR TILL PROF. MYRDAL
AV D:R ÅKERMAN

Det är av flera skäl som jag med glädje hälsar detta tillfälle till fortsatt diskussion med min vän Gunnar Myrdal. Först och främst har jag nu en möjlighet att ånyo understryka och precisera den betydelse, som prof. Myrdals bok enligt min mening kan och bör få för den nationalekonomiska teóriens inriktning. Vidare förefaller det mig, som om vi på senare år haft alldeles för litet meningsutbyte på det centralteoretiska området, vilket ju är beklagligt, även om man anser, att teorien bör bestå av ett »abstrakt krigsspel». Slutligen vill jag nämna, att jag, sedan jag för mer än ett år sedan skrev min recension av »Vetenskap och politik i nationalekonomien», haft tillfälle att läsa ett par med detta arbete delvis tämligen kongeniala verk¹ och därtill haft tid att flera gånger genomtänka de av prof. Myrdal väckta problemen. I den skandinaviska nationalekonomiska litteraturen äro dessa problem nya på det sätt och i det allmänna sammanhang, som de framställas av prof. Myrdal.²

I. »MISSFÖRSTÅDENS» GRUND.

Prof. Myrdals centrala invändning mot min kritik avser ingenting mindre än att jag i min recension icke skulle ha tillämpat »den vetenskapliga kritikens allmänna metod». Denna går nämligen ut på »att man på ett från inre synpunkt tillfredsställande sätt systematiserar den åskådning, man studerar, och finner ut dess förutsättningar och dess konsekvenser. Kritiken går därefter ut på att teoretiskt konfrontera de olika i systemet ingående elementen med

¹ A. A m o n n, »Objekt und Grundbegriffe der theoretischen Nationalökonomie», 2:a upplagan, Leipzig 1927 och G. A s p e l i n, »Historiens problem», Stockholm 1926.

² Max Weber'ska tankegångar ha dock skymtat någon gång, främst måhända i prof. Bircks »Den økonomiske Virksomhed» t. ex. del I, sid. 152, 594.

varandra. . . . Detta är innebörden i s. k. immanent kritik» (ovan sid. 430).

Innan jag svarar på denna generella anmärkning, bör jag måhända understryka, att både prof. Myrdal och jag *försöka* förstå varandras synpunkter. Därmed menar jag naturligtvis icke endast, att våra inlägg äro bona fide — avsiktliga feltolkningar tarva intet bemötande och ingen diskussion — utan även att vi ha »sans för den andres idéer». Vad det sålunda gäller för mig att uppvisa, är att jag i någon mån *lyckats* genomföra en immanent kritik av prof. Myrdals avhandling. Just genom att lägga min artikel efter denna linje tror jag, att de största utsikterna finnas för att denna diskussion »ej skall behöva stanna i alldeles onödiga motsatser i stället för att giva positiva resultat av bestående värde» (ovan sid. 429).

Min första åtgärd måste dock bliva att påpeka, huru bokens uppställning och formulering försvåra även de mest uppriktiga och omsorgsfulla försök att genomföra en immanent kritik. Det är icke endast »ämnets delikata natur» (sid. 429) som gör det så svårt att skilja mellan prof. Myrdals egna meningar och de åsikter, som han refererar eller kritiserar. Det var just för att frigöra författaren och mig från många onödiga svårigheter av denna art, som jag först gav en resumé av arbetet — och denna resumé erkänner prof. Myrdal själv vara »förtjänstfull och i stort sett riktig» (sid. 429). Denna resumé har endast möjliggjorts genom att jag behandlat boken som ett »fraslexikon» (sid. 438) — att jag ur en mängd varierande uttryck för de grundläggande tankelinjerna rekonstruerat en logisk, klar och systematisk tankekedja. Jag måste särskilt framhålla, att detta sätt att gå till väga mer än något annat bör påvisa min vilja att få fram den grundliga vägning av problemets olika element, som prof. Myrdal med rätta efterlyser. Vilka svårigheter, som man därvid har att brottas med, framgår bäst av det faktum, att nästan alla andra recensenter, som givit sig i kast med den Myrdalska boken, dels refererat vissa delar av densamma eller t. o. m. kapitel per kapitel, dels utvalt ett speciellt problem och endast sysslat med denna detalj.

Men även i ett annat avseende har prof. Myrdal gjort det onödigt svårt för läsaren att hitta vägen till hans egen mening. Jag avser främst förf:s av mig påtalade ställning till professor Cassels

ekonomiska system. Det är ingen bärande invändning, då prof. Myrdal nu säger (sid. 435, not 1), att »han icke har något otalt med denna prislära», ty han kan säkerligen icke uppställa denna prislära som mönstret för en ekonomisk centralteori. Fil. kand. P. Guinchard, som enligt egen uppgift helt och hållet instämmer med Myrdals principståndpunkt, har numera i en intressant artikel påpekat, att Cassels ställning till värdeläran alldeles icke stämmer överens med Myrdals premisser.¹ En immanent kritik enligt prof. Myrdals egna krav måste här påvisa en inre motsättning, som icke kan förklaras bero på missförstånd från kritikernas sida. Det verkar i hög grad förbryllande, då man får vara med om, att hela det klassiska tvåvåningshuset spränges i luften, medan den dithörande Casselska påbyggnaden lämnas intakt. Försöket visar onekligen stor skicklighet i handhavandet av sprängmedlen, men det var väl icke precis denna effekt, som avsågs.

Detta för mig över till förf:s ställning till Ricardo, som gjorts till föremål för en särskild undersökning av docenten Carl Hellström² närmast avseende värdets ställning i Ricardos system. Jag har i min recension framhållit, att »vad som säges om Ricardo och Malthus är genomgående lärorikt och klart och kastar ljus både bakåt och framåt» (sid. 129), men också påpekat, att Ricardos ställning till marginalisterna icke framstår i riktig dager. Diskussionen av den Ricardianska tankevärlden kan därför icke fritagas från inre motsättningar. Man får visserligen alldeles klart för sig, att kritiken endast riktar sig mot den Ricardo, som söker smuggla med sig värdeomdömen: sedan den klassiska skolans storman passerat den Myrdalska tullstationen, blir han kanoniserad och — liksom hos Amonn och Cassel — tilldelas han mycket av det, som faktiskt endast insågs av marginalisterna, vilka betecknande nog kallas för »nyklassiker». Den »tillämpning av differentialteoriens grundtanke» (sid. 435, not 2), som prof. Myrdal anser vara »den marginala metodens» innehåll, tillämpades generellt först av gränsnytteteoretikerna. När man nu här och var i boken träffar på namnet Ricardo,

¹ Pierre Guinchard, »Ett nytt vetenskapsteoretiskt arbete», Sociala och Kommunala Spörsmål, 1931, nr 4-5, sid. 91-92.

² Carl Hellström, »Värdet och naturlagen», Ekonomisk Tidskrift 1931, nr 1, sid. 1.

så vet man icke, om det är frågan om den historiske David Ricardo eller om den specifika Ricardoinkarnation, som hyllas av de nämnda tyska och svenska nationalekonomerna.

Prof. Myrdals vidräkning med gränsnytteläran föres till stora delar på det psykologiska planet, men gränsen mellan ekonomi och »djuppsykologi» blir svävande. Prof. Brock har, liksom jag, kritiserat prof. Myrdals inställning till gränsnytteläran, och då närmast — på ett mycket pregnant sätt — innebörden av begreppet »economic man», såsom det kan uttydas med nuvarande kunskapsteoretiska resurser.¹ Gentemot denna kritik svarar prof. Myrdal numera: »Skall man överhuvud taget försvara en gränsnytteteori, så bör det verkligen vara fråga om en psykologisk tolkning av det ekonomiska handlandet, i termerna 'lust' och 'olust'. Problemet gäller därför ytterst... den hedonistiska psykologiens vetenskapliga bärkraft.»² Men så klart och entydigt är problemet icke ställt i prof. Myrdals bok. Där känner man sig alltför ofta »halvvägs» mellan ekonomiens fasta mark och psykologiens främmande hamn. Hade det klart sagts ifrån, att hela förklaringen ligger inom den psykologiska sfären, så skulle läsaren haft större trygghet.

När jag nu sammanställer min artikel med å ena sidan prof. Myrdals motkritik och å andra sidan med övriga, mera ingående recensioner av »Vetenskap och politik i nationalekonomien», så anser jag mig kunna påstå, att mina s. k. missförstånd i allt väsentligt bero på inre motsättningar och oklarheter i det recenserade arbetet. Mitt »mest flagranta och även mest djupgående missförstånd» (sid. 431) i fråga om de »odeterminerade, vilje- och känslöbetonade sammanhangen» har, såvitt jag kan förstå, synnerligen obetydliga proportioner: det rör sig till sist bara om det faktum, att prof. Myrdal på den punkt, som citeras, synes doktrinhistoriskt behandla en åsikt, som dock av allt att döma verkligen är hans egen — även om det icke på *detta* ställe i boken säges ifrån. Och

¹ Det må framhållas, att min uppsats med dess kritik av den Myrdalska inställningen till Jevons och medeltalsberäkningen kom Red. av Statsvetenskaplig Tidskrift tillhanda den 16 oktober 1930, och att den icke ändrats vid korrekturläsningen. Prof. Brocks uppsats »Är gränsnytteläran onödigt?» publicerades i Ekonomisk Tidskrift, 1930, nr 4, som utkom den 7 februari 1931.

² G. Myrdal, »Kring den praktiska nationalekonomiens problematik», Ekonomisk Tidskrift, 1931, sid. 51.

beträffande prof. Myrdals invändningar mot min utläggning av hans »politiska synpunkt» (sid. 442—443) kan jag bara säga, att de knappast äro av den art, att de underlätta förståelsen av prof. Myrdals mening i dessa stycken. Det magiska ordet »politisk inställning» uppträder då och då och avhugger alla gordiska knutar, vilket sannoligen icke gör det lättare att förstå det studerade orsakssammanhanget. Jag frågar mig, om jag verkligen är ensam om att på denna punkt icke kunna lösa problemet Myrdal.

II. DEN »NYKLASSISKA» VÄRDELÄRAN.

Prof. Myrdals apologi för den »allmänna prisläran», som antages värdefri, har naturligt nog fört till, att hans bok först och främst går ut på en vidräkning med den subjektiva värdeläran. Det är bara skada, att detta icke sagts ifrån. I stället för att ställa upp de olika värde- och prislärorna till en regelrätt strid, inleder prof. Myrdal ett guerrillakrig, som redan karakteriseras av att gränsnytteteoretikerna omdöpas till »nyklassiker» — en term som givetvis mycket bättre passar på Marshall m. fl. av prof. Myrdal anförda auktoriteter. Prof. Myrdals (sid. 436) anmärkning, att jag i min uppsats icke tillräckligt skarpt differentierat mellan hedonism och utilitarism samt mellan gränsnytteteorien och den därpå grundade samhällsnyttedoktrinen, är emellertid riktig.¹ Till en del beror detta på, att en sådan sammanblandning faktiskt förekommer hos de flesta hithörande auktorer och även i de vetenskapshistoriska framställningarna. Men jag förstår icke alls prof. Myrdals pittoreskt formulerade påstående, att jag icke skulle iakttaga »den vetenskapsteoretiska distinktionen mellan praktisk och teoretisk vetenskap» och därför ständigt skulle »låta synpunkter från det ena området leka cirkus på det andra» (sid. 436). Enligt mitt förmenande är det prof. Myrdal, som i detta avseende är den felande. Noten 1 på sid. 435, vari prof. Myrdal meddelar, att hans bok går ut på »kritik av vissa teorem inom den allmänna praktiska nationalekonomien», är verkligen besynnerlig. Hör den subjektiva värdeläran till »den allmänna, praktiska nationalekonomien»? Är det icke den för den

¹ Det är vidare riktigt, att jag karakteriserat Sidgwick orätt, men det övriga innehållet av »katalogen av mindre inadvartenser» på sid. 444—445 har jag svårt att bli klok på.

oinvigde vaga distinktionen mellan teoretisk och praktisk filosofi, som här av prof. Myrdal överflyttas på nationalekonomiens område?

Därmed kommer jag till prof. Myrdals detaljgranskning av mitt schema i fyra punkter (sid. 437—442), vilken jag skall behandla i ett sammanhang. Fastän jag går med på, att en skarp gränsdragning mellan individuell gränsnytta och samhällsnytta alltid bör uppehållas, så påstår jag, att punkterna 3 och 4 verkligen höra tillsammans med punkterna 1 och 2 (sid. 436). Det kan sägas, att det citat, som står som rubrik till punkt 3, icke är det bästa tänkbara och att punkt 4 saklöst kunnat direkt anknytas till punkt 3. Men innehållet i punkterna 3 och 4 står på det mest intima sätt i samband med innehållet i punkterna 1 och 2 — vilket för övrigt även framgår av prof. Myrdals behandling av ämnet på sid. 441.

För att diskussionen icke skall förlora sig i en steril ordstrid om vad gränsnytteteoretikerna, prof. Myrdal och jag sagt i olika sammanhang, vill jag nu söka försvara en positivt formulerad åsikt, vilken så att säga utgör rätsidan av den negativa behandlingen av problemet i min kritiks fyra punkter. Jag uppställer då endast två satser, som få följande utseende:

1. *Individualnyttan kan mätas: lust- och olustmekaniken är av kvantitativ natur.*

Denna sats utgår från den experimentella psykologiens resultat, och hygger på dessa såsom riktiga uttryck för den mänskliga psykofysiska organismens sätt att verka. Här säges ingenting om interindividuella företeelser och prof. Myrdal kan tydligen enligt sitt senaste inlägg (sid. 437) godkänna denna punkt.¹ Detta är särskilt anmärkningsvärt, därför att vi som korollarium av detta medgivande få följande sats: den isolerade individens värderingsliv är icke »infekterat» av lust- och olustmekaniken ovidkommande omdömen. Det är först då individen uppträder såsom med-

¹ Det är möjligt, att prof. Myrdal har rätt, då han i samband med hänvisningen till not 4 på s. 437 säger, att jag citerar fel, emedan hans yttrande gäller utilitarismen och ej gränsnytteläran. Men den i noten anförda meningen talar dock å ena sidan om »omöjligheten att mäta de (individuella?) hedonistiska kvantiteterna» och å andra sidan om en summering av dessa. Är det då icke mera prof. Myrdals brist på pregnans än min bristande »citeringskonst», som är den felande?

lem av en viss folkgrupp som lust- och olustmekaniken påverkas av andra — enligt prof. Myrdal — omätbara krafter. Dessa »faktiska attityder hos de olika socialgrupperna»¹ intaga i det Myrdalska systemet platsen av *primärorsaker*. Liksom hos de klassiska, naturrättsligt påverkade nationalekonomerna finnes det här i tiden oföränderliga faktorer, som icke kunna och icke böra analyseras, och som var och en i form av en *Deus ex machina* ingå i det abstrakta krigspelet. Det är denna uppfattning, som jag kritiserat, då jag ifrågasatt om prof. Myrdal valt lämpliga »byggbitar i den ekonomiska teknologien».² Min andra, positiva sats kommer just att handla om det ekonomiska handlande, som gäller för flera individer, tagna såsom enhet.

2. *Ekonomiskt homogena grupper ekonomiska handlande kan genom medeltalsberäkning preciseras.*

Varken de ledande gränsnytteteoretikerna, prof. Myrdal eller jag ha påstått, att individualnyttorna eller »känslökvaniteterna» kunna summeras. En till tid, plats och ekonomisk grupp lokaliserad inköpskonstitution kan mätas och bestämmas, vilket var Jevons' genialiska upptäckt, senare utvecklad av Pareto. Det är denna objektivt bestämda sats, som prof. Myrdal anser sig kritisera genom påståenden sådana som: »Människan handlar icke rationellt»; »det finnes ingen 'economic man'»; »gränsnytteteorien ger ej en tillräcklig, riktig och grundad förklaring till människornas handlande». När jag påstår, att den ekonomiskt homogena gruppens ekonomiska handlande »söker uppnå den bästa totala behovstillfredsställelse»,³ så innebär detta, att man söker lösa ett maximeringsproblem, där dock antalet obekanta alltid blir för stort. En beräkning av den sociala nyttesumman är och förblir en omöjlighet — men det är icke för den skull en *tanke*-omöjlighet. Det är alldeles riktigt, att »denna sats förutsätter en analys, som går djupare än ett rent behavioristiskt konstaterande av efterfråge- och utbudskurvor» (sid. 441). Men det är icke riktigt, att denna föreställning nödvändigtvis »förutsätter en psykologisk tolkning av

¹ G. Myrdal, *Ekonomisk Tidskrift* 1931, sid. 80.

² J. Åkerman, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1931, sid. 138.

³ *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1931, sid. 134.

individuell behavior i de hedonistiska termerna lust och olust, och därutöver en värde metafysisk sammanställning av olika individers lust och olust». Den psykologiska analysen måste med ekonomiskt-statistiska hjälpmedel söka avgöra vilken faktor, som väger tyngst i prisbildningsekvationen — den irrationella, som konstant uppfattade »politiska inställningen», eller det medvetna eller omedvetna önskemålet att avväga det ekonomiska handlandet så att det bäst motsvarar den ifrågavarande populationens sociala standard.

Låt oss för att göra detta resonemang litet mera konkret taga ett exempel. Vi kunna på nytt gripa till det numera traditionella exemplet om sockerkonsumtionen och undersöka efterfråge-priskombinationen för socker inom en grupp av inkomsttagare, som representera en Stockholmsk normalfamilj i levnadskostnadsberäkningarnas anda. Vi förutsätta nu, att vi ha tillgång till all den statistik, som skulle behövas för att korrigera sockerprisbildningen för de sekulära ändringarna på grund av stigande utbud och ändrad smakriktning, och bestämma så efterfrågekurvorna för perioderna 1891—1900, 1901—1910, 1911—1920 och 1921—1930. Vi få då fyra kurvor, som uttrycka efterfrågans elasticitet för socker inom den nämnda populationen. Anser nu prof. Myrdal, att dessa kurvor i högre grad bli beroende av »politisk inställning» än av det genomsnittliga uttrycket för försöken att fördela familjbudgeten på ett sätt, som svarar mot de rådande allmängiltiga ekonomiska, fysiologiska och sociala betingelserna? Jag förmodar, att prof. Myrdal inte tror, att sockerkonsumtionen främst beror på om regeringen heter Boström eller Staaff, Hammarskjöld eller Branting, men jag tror, att han vill hissa ned de irrationella impulsernas järnridå framför den av ovannämnda betingelser bestämda lust-olust-mekaniken. Prof. Myrdal har därmed faktiskt påstått, att de irrationella impulserna alltid samla sig till en mäktig komponent, medan däremot den ekonomiskt-psykologiska lust-olust-mekanikens krafter äro svaga och riktade åt olika håll, varför de uppväga varandra. Naturligtvis är det *motsatsen* som är regel: det finnes verkligen *objektiva* fakta, som äro mycket starkare än den ständigt från individ till individ och från det ena ögonblicket till det andra varierande impulsen av »politisk» eller annan emotionell-obestämbar art. Dessa fakta heta sockerskördens storlek, det

fysiologiska sockerbehovet, familjebudgetens summa för att blott nämna de allra viktigaste.

Gentemot en sådan demonstration reser prof. Myrdal en mängd invändningar. Av alla de temperamentsfulla omdömen, som han fällt i detta sammanhang, kan jag icke referera alla och måste därför åter välja ut dem, som förefalla mig viktigast och mest representativa.¹ Såvitt jag ser, böra dessa invändningar sammanfattas under följande två huvudrubriker:

a) *Den psykologiska premissen*: »Då man utvecklar, att lusten och olusten äro de krafter, som bestämma den rationella människans handlande, har man icke sagt någonting överhuvudtaget, eftersom man icke har bestämt den rationella människans handlande annat än just såsom det handlande, som utlöses av lusten och olusten»... »Gränsnytteteorien har faktiskt aldrig lyckats komma i någon som helst kontakt med den vetenskapligt arbetande psykologiens begreppsvärld».² Gränsnytteteorien skulle tvärt om, enligt prof. Myrdals mening, ha uppbyggts på grundval av en »populär rationaliseringskunskap», d. v. s. på en i efterhand inom vårt intellekt genomförd förklaring eller ett rättfärdigande av vårt handlings sätt. Men i stället fordras det en verklig kritik av det medvetna själsinnehållet — en psykoanalys, en »djuppsykologi», som tränger ned till de verkliga, dolda motiven, under dem, som vi av traditionella skäl eller av tanke-rädsla och tankelättja anföra som motiv. Har jag här riktigt tytt prof. Myrdals mening, så går denna kritik ut på, att vi ännu ha ett i alla avseenden *otillräckligt psykologiskt primärmaterial*. Skulle prof. Myrdal återigen mena, att vi *a priori* icke kunna tränga fram till och numeriskt uttrycka de psykiska effekterna, så har han därmed slagit benen under det mesta av kunskapsteorien. Lika litet som vi kunna bestämma primärorsaker, lika litet kunna vi definiera tingen i sig. Det är alltid omvärldens *yttringar*, som vi studera. Vid formuleringen av den psykologiska premissen borde prof. Myrdal kanske ha besinnat det djupa Götheordet: »Allt levande är blott en liknelse».

¹ Prof. Myrdal har väl vid detta laget kommit till klarhet om, att »citaten» vid referat av hans arbete icke endast bero på hans kritiker.

² G. Myrdal, *Ekonomisk Tidskrift* 1931, sid. 54.

b) *Den statistiska typen.* Gentemot prof. Brock och mig har prof. Myrdal i ungefär enahanda termer bestritt möjligheten av att tillämpa de stora talens lag, sannolikhetslärans idé eller medeltalsberäkning — vilket ju allt avser en och samma sak — på »principiellt inkommensurabla storheter».¹ Det finnes ingen »interindividuell standard»² och därför saknas det en »social värdepremiss».³ Nu synes dock prof. Myrdal ej vilja förneka, att det i vårt handlande ingår såväl rationella, till den enkla lust-olust-mekaniken hörande impulser, som irrationella, inbördes ojämförbara impulser. Men han ifrågasätter, om de irrationella impulsernas fördelning är av sådan art, att man genom de stora talens lag kan bestämma de rationella impulsernas utslag.⁴ Vad det här gäller, är sålunda intet annat än det obevisade och ganska häpnadsväckande påståendet, att vi vid studiet av prisbildningen böra gå ut ifrån, att de irrationella impulserna äro mycket mera betydelsefulla än de rationella. Prof. Myrdal gör sålunda gällande, att vi — hur otillräckligt vårt psykologiska primärmaterial än är — dock kunna utgå ifrån, att *vid ekonomiskt handlande de likartade ekonomiska impulserna i genomsnitt äro i minoritet.*

I den på detta sätt *rent psykologiskt* motiverade bilden av det ekonomiska livet har jag svårt att finna någon likhet med originalet. De »systematiska felen», de »irrationella avvikelseorsakerna i själslivet», tyckas mig så kraftigt tilltagna, att vi därmed flytta från verklighetens värld till den Per Gyntska »dårekisten i Kairo». Att man verkligen kan tala om psykos i det ekonomiska livet är oförnekligt, men denna uppträder väl att märka först och främst som utvecklingen av en »hjordinstinkt». Det är denna likriktade inställning under konjunkturernas växling, som Schumpeter kallat »scharenweise Auftreten der Unternehmer», men för denna utomordentligt viktiga psykologiska företeelse inom det ekonomiska livet visar prof. Myrdal intet intresse i denna bok. Här ha vi en av nackdelarna av en diskussion, som lämnat den empiriska utgångspunkten för att blott syssla med begrepp.

¹ G. Myrdal, Statsvetenskaplig Tidskrift 1931, sid. 440.

² » » » » » 441.

³ » » » » » 441.

⁴ Jag vill påpeka, att jag här använder orden »rationell» och »irrationell» i samma betydelse som prof. Myrdal i hans uppsats i Ekonomisk Tidskrift 1931, nr 2, avd. II.

För att åter nå kontakt med den ekonomiska verkligheten, om än en mycket anspråkslös sådan, skola vi till sist — för att fortfarande hålla oss till sötsakerna inom konsumtionsprocessen — förflytta oss till ett konditori, där vi anteckna dagskassans variationer från dag till dag. Vi skola väl då finna, att denna kretsar omkring ett visst medeltal. Någon gång kommer summan att gå en bra bit över medeltalet, då en skolklass fått skurlov och känt sig som övermänniskor; någon gång kommer summan att stanna under genomsnittet, då vederbörande lyssnat till det kategoriska imperativet och sparat på sötsakerna för att köpa en julklapp. Men i det stora hela kommer avvikningarna att hålla sig nära omkring medeltalet. Måste vi nu, när vi studera ur massiakttagelser beräknade efterfrågefunktioner och därtill andra, mera invecklade fenomen inom den ekonomiska mekanismen, med nödvändighet sätta dem i kontakt med »de irrationella orsakerna i själslivet»? Är gränsnytteläran eller prof. Hägerströms åsikt om värdeomdömena lämpligast som en första approximation vid studiet av den ekonomiska organismen?

III. REKONSTRUKTIONEN.

Nu återstår det bara för mig att bemöta prof. Myrdals ställningstagande till mina uttalanden om den nationalekonomiska forskningens inriktning, vilket återfinnes på sid. 432—434. Detta sammanhänger med min kritik av den konstruktiva delen av prof. Myrdals bok. Jag är ej ensam om att ha påpekat, att prof. Myrdals återuppbyggnadsarbete efter det myckna nedrivandet mest lyser med sin frånyaro.¹ Härpå har prof. Myrdal kunnat svara, att han *ville* skriva en kritisk granskning av de nationalekonomiska

¹ Jfr prof. Brismans artikel »De unga nationalekonomernas revolt» i Göteborgs Handelstidning den 5 december 1930: »Hans arbete är . . . övervägande historiskt. Han har gjort till sin huvuduppgift att följa utvecklingen av den av honom bekämpade utilitarismen från dess första uppkomst, och han har här givit en på nya och värdefulla synpunkter rik skildring. Men han har icke givit någon systematisk framställning av sin egen uppfattning. Vad han själv har att säga återfinnes på några tiotal sidor i början och i slutet av boken, men denna framställning är skissartad, och man får icke något riktigt besked om hur han egentligen vill, att nationalekonomien skall se ut. Det vore önskvärt, om han ville komplettera och framför allt systematisera de synpunkter han vill anlägga».

doktrinerna, men det kan inte hjälpas, att även kritiken skulle blivit vida klarare, om man finge veta, vad förf. vill sätta i stället för det nedrivna.

Nu är det först som sist »Ricardoinkarnationen», som får stå för det positiva. Prof. Myrdal bevisar många gånger den gamla satsen, att man älskar det man agar. Allt vad som säges om den »ekonomiska teknologien» har en omisskännlig ricardiansk klangfärg; de alternativa politiska åtgärderna, vilkas sannolika resultat skola kunna bedömas, är en praktisk-politisk omskrivning av Ricardos resonemang, som utgår från ett »Suppose...». Prof. Myrdal har numera på ett synnerligen klart sätt preciserat sin uppfattning i detta avseende: »Själva idén med denna systematiseringsprincip — i enlighet med tankeschemat mål-medel — är givetvis, att man genom en uppspaltning av det ekonomiska förloppet i: 1) utgångssituationen, som är fastställbar, 2) de alternativt möjliga medlen och 3) det hypotetiska målet, skall lyckas lokalisera all värdesättning till målet».¹ Detta är en briljant definition av prof. Myrdals program, som uppenbarligen inom nationalekonomien hämtar sina starkaste impulser från Ricardo och Max Weber.

Hur ställer sig nu en sådan riktning till »den probabilistiska och empiriska nationalekonomien»? Att prof. Myrdal efter kritiken av en tillämpning av de stora talens lag inom gränsnytteteorien nu säger sig hoppas mycket av den statistiska analys, som bedrivs av Moore, Schultz, Working och Ezekiel, innebär icke en nödvändig självmotsägelse. Men nog måste prof. Myrdal medgiva, att han skulle ha sagt något annat och mera om »denna nyöppnade forskningslinje», om han verkligen »hoppas mer av den än av nästan alla andra» (sid. 433). Prof. Myrdals nyligen fällda yttrande om den tidsekonomiska analysen som grundad på en »mekanistisk» uppfattning pekar icke heller i denna riktning.² Att jag i Sverige introducerat den ekonomisk-statistiska analysen efter amerikanska linjer hoppas jag, att prof. Myrdal inte vill förneka.³ Att jag inte fått tillfälle att helt ägna mig åt forskningsarbete på den induktiva

¹ G. Myrdal, Ekonomisk Tidskrift 1931, sid. 63.

² Nordisk Tidskrift 1931, sid. 517. Däremot underskriver jag gärna vad som i detta sammanhang säges om en analys av orsakssammanhangets element.

³ Analysen av tidsserier i »En svensk konjunkturindex», Sthlm 1922 — se även denna tidskrift 1923, sid. 150—153 — i »Om det ekonomiska livets rytmik»;

ationalekonomiens område är icke min skuld. Prof. Myrdal tillhör de prioriterade nationalekonomer, som ha såväl den akademiske lärarens forskarro som tillgången till ett institut för räknearbetets utförande. Jag har tyvärr ingendera delen. Prof. Myrdals uppmaning: »go and do it», tyckes mig därför en smula onödigt cynisk (sid. 434).

Att det verkligen finnes en djupgående olikhet mellan prof. Myrdals och mitt sätt att se på den teoretiska nationalekonomiens uppgift är säkert — och att just denna olikhet gör diskussionen med prof. Myrdal så stimulerande är lika visst. Vari består då denna olikhet? Jag tror, att nyckeln fås genom mitt Walras-citat och därtill knutna reflexioner om »ett olikartat ställningstagande till filosofiens yttersta problem, om viljans frihet och determinismen». Prof. Myrdal säger visserligen: »Detta må vara hänt, även om jag inte riktigt fattar, vad speciellt viljans frihet egentligen har med den här ifrågavarande saken att göra» (sid. 432). Tänk om det nu händer, att detta är sakens kärna! Jag förmenar nämligen, att prof. Myrdals omedvetna arbetshypotes är individens i varje stund rent odeterminerade vilja, medan min arbetshypotes är det determinerade kausalsammanhanget, som gäller för såväl individer som grupper.¹

Det är icke alls bara frågan om »kontakt med empirien», som prof. Myrdal säger. Den sortens »kontakt» urärftar så lätt till en olycklig dualism mellan ett mekaniskt tabellarbete å ena sidan och en världsfrämmande abstraktion å den andra; utgångspunkten blir då alltför ofta ett ricardianskt »Suppose» i stället för »statistikens siffror», och slutpunkten blir en »politisk attityd». Vad det gäller är en *syntes* mellan observation och teoretisk konstruktion, »en fruktbringande samverkan mellan den statistiska analysen och den nationalekonomiska deduktionen».²

Sthlm 1928, och i »Quantitative economics», Weltwirtschaftliches Archiv 1932, nr 1 samt diskussionen av statistiska efterfrågekurvor i »Om det ekonomiska livets rytmik», sid. 124—141, och i »Dynamische Wertprobleme», Zeitschrift für Nationalökonomie, Band II, sid. 579.

¹ Se »Om det ekonomiska livets rytmik», sid. 13, överst. Detta är den enda väsentliga grunden, varför jag talat om en naturvetenskaplig synpunkt på de ekonomiska problemen — det är den naturvetenskapliga kausalitetsuppfattningen det gäller.

² Inledningen till min gradualavhandling.

Prof. Myrdals tankelinje utgår från rätts- och värde-*begreppen*, vilkas mening prövas inom det ekonomiskt-teoretiska planet för att mynna ut i den ekonomiska politiken. Min tankelinje bottnar i kausalitetsproblemet, som genom den ekonomiska statistiken föres fram till den ekonomiska teorien. För prof. Myrdal heta de stora problemen å ena sidan »värde» och »rätt», å andra sidan »psykologiska motiv» och »sociala maktfaktorer». För mig äro de stora gåtorna knutna till tidsbestämda orsakssammanhang.

Nu är det alldeles uppenbart, att det icke endast *kan* finnas plats för dessa båda riktningar, utan att båda *böra* vara representerade inom nationalekonomien. Indeterminismens och determinismens antinomi är väl den bästa tänkbara utgångspunkten för sanningsökande inom samhällsvetenskapen. Jag vågar därför påstå, att en av de stora förtjänster, som måste tillskrivas prof. Myrdals arbete, är att det — om än indirekt — bragt denna fråga till sin spets.

Även om varje indelning av en vetenskap i skolor aldrig blir helt lyckad, så kunde man dock påstå, att det icke minst i vårt land håller på att utbilda sig två riktningar, som just ansluta sig till den nämnda antinomiens båda satser. Dessa skolor kunna vi för enkelhetens skull kalla den *politiska* och den *kvantitativa*.

Inom båda lägren har man — och på goda grunder — mottagit prof. Myrdals arbete med starkt intresse. Den politiska skolan, som dels deskriptivt arbetar på den ekonomiska historiens fält, dels utan tvekan tillämpar »in-the-long-run»-ekonomiens satser på den ekonomiska politiken utan hänsyn till tidsavsnittens längd, ansåg sig här ha funnit en god bundsförvant. För denna skola, liksom för Ricardo och för prof. Myrdal, symboliseras det ekonomiska livet av bältespännarnas strid på stället. Tiden, kapitalbildningen, faktorernas samverkan ha just ingen stor plats i denna framställning. Huvudvikten ligger för denna skola på det abstrakta — eller konkreta — krigsspelet, och prof. Myrdals starka betoning av de emotionella och irrationella faktorerna kommer väl till pass, om man saknar intresse för en omständlig analys utan politisk konsekvens.

För den kvantitativa riktningen, som vill ersätta den politiska ekonomien med en ekonometrisk vetenskap, var prof. Myrdals demaskering av den klassiska doktrинens värdeomdömen mycket välkommen, även om man kanske önskat, att prof. Myrdal varit en ännu mera

konsekvent ikonoklast. Men det är uppenbart, att exempelvis ett angrepp på frihandelsdoktrinen varit av stor betydelse såsom tankeställare. Att jag kritiserat densamma beror ej på de resultat, som prof. Myrdal kommer till, utan på det faktum, att jag anser kritiken delvis olämpligt grundad. Enligt min mening är demonstrationen omöjlig, om man håller sig inom den statiska och tidlösa approximationen, och om man icke ännu starkare framhåller, att bristen på ekonomisk statistik lägger hinder i vägen för en bevisning av frihandelstesens riktighet eller oriktighet.

Både den politiska och den kvantitativa riktningen ha sålunda mycket att lära av prof. Myrdals arbete; den förstnämnda av den skarpa kritiken av värdeomdömena och den sistnämnda av påminnelsen om individualpsykologiens irrationella inverkan på de ekonomiska sammanhangen. För att denna kritik i båda riktningar riktigt skall tränga igenom skulle man önska, att prof. Myrdal snart får tillfälle att systematisera sin framställning och då — enligt min mening — på vissa punkter avsevärt modifiera densamma.¹ Jag har här och i min första uppsats sökt visa, att en sådan modifikation vore önskvärd i följande fem riktningar: i fråga om sambandet mellan Ricardo och marginalisterna, i fråga om prof. Cassels ekonomiska system, beträffande gränsnyttelärans beroende av det psykologiska primärmaterialets art och omfattning, beträffande medeltalsberäkningens betydelse inom en ekonomiskt homogen population och slutligen med avseende på prof. Myrdals onämnda arbetshypotes om individens indeterminerade vilja. Men först och främst vågar jag föreslå, att förf. utvidgar den konstruktiva delen av framställningen. De klassiska auktorerna gävo oss många verktyg för att lösa de ekonomiska problemen; men dessa och andra, nyförvärvade verktyg böra icke i första hand användas för en begreppsanalys av de klassiska abstraktionerna utan för att uppnå en syntes mellan det nya, ekonomiska och psykologiska observationsmaterialet och den självständigt nyformulerade ekonomiska teorien.

Därmed är vår tornering slut för denna gång. Inför prof. Myrdals förklaring, att »en publikation aldrig är annat än en station

¹ Prof. Myrdal har erkännansvärt nog först översatt sin bok till tyska för att konfrontera den med beslätade arbeten i Tyskland. Men man skulle önska att den också snart blev tillgänglig på engelska, ty de doktriner, som kritiseras, äro ju delvis av rent anglo-sachsiskt ursprung.

på vägen», sänker jag min lans. Jag vill tro, att vårt meningsutbyte varit förf. till någon fördel och jag hoppas, att prof. Myrdal blivit övertygad om, att mitt intresse för boken är av varmaste slag. Jag har mycket sällan läst — och läst om — ett arbete, som givit så mycket att tänka på. Men boken är ju en stridsskrift, och om man på många punkter känner kritiken riktad mot grundvalen för hela den egna uppfattningen om det ekonomiska skeendet, så måste man reagera på något sätt. Om ett fartyg hotas av torpedering, så kan väl icke den anfallande båtens kapten känna sig skandaliserad, om man sätter sig till motåtgärder. Och prof. Myrdal *har* onekligen sökt lägga en filosofisk torped under den ekonomiska arken.

Men vilka åsikter man än har om prof. Myrdals tes, så kan det aldrig förnekas, att han på ett skarpsinnigt och medryckande sätt ställt mycket av det centralteoretiska problemet under debatt. Och är icke detta i betraktande av den nationalekonomiska vetenskapens nuvarande ställning en mycket stor förtjänst? Ty förvisso hade Jevons rätt, när han sade: »A despotic calm is usually the triumph of error».

ERINRINGAR TILL D:R ÅKERMANS SVAR
AV PROF. MYRDAL

När jag genomläser d:r Åkermans älskvärda och litterärt synnerligen lyckade framställning härövan, varav han varit vänlig nog att tillstålla mig ett slutligt korrektur, kan jag icke undertrycka en stark känsla av beklänning och även hjälplöshet. Skall det verkligen vara så absolut omöjligt för en nationalekonom redan att göra sig förstådd av en annan nationalekonom — och det till på köpet trots understrykningar och upprepningar, vilka enbart äro didaktiskt motiverade. I den lilla uppsats, varå d:r Åkermans nya inlägg utgör svar, hade jag uteslutande åsyftat att undanrödja en mängd rena missförstånd från hans sida — delvis grundade på omedvetna citatförvanskningar — för att därigenom för d:r Åkerman möjliggöra en mera orienterad och därför även sakligt vägande kritik. Härutinnan har jag misslyckats. Med undantag för ett par i d:r Åkermans tycke uppenbarligen mindre väsentliga punkter, vidhåller han trots mina energiska protester sina egna misstolkningar av vad jag påstår i det arbete, som utgör diskussionens föremål, och i sin nya uppsats fogar han därtill en hel mängd nya och lika ofattliga missförstånd, vilka ävenledes — där de överhuvudtaget begrundas — uppbyggas på rena citatförtolkningar. Saken är mycket betänkelig, ty vad gäller behandlingen av citat liksom allt annat vetenskapligt material står en författare i en förtroendeställning till läsaren, vilken vanligen icke kan förväntas kontrollera lämnade uppgifter. Låt mig tillägga, att jag icke betvivlar d:r Åkermans goda tro men väl däremot i viss mån hans noggrannhet och grundlighet i vetenskapligt arbete av denna art och än mer hans förtrogenhet med problemställningarna och med den rätt omfattande litteraturen. Jag har faktiskt en alldeles bestämd känsla av att d:r Åkerman ännu ej alls fått klart sikte på själva det diskussionsplan, som han söker röra sig på, och som han i titeln till sin uppsats angivit.

Då jag icke kan tänka mig att tynga tidskriften med en verklig detaljgranskning, vilken just av detta skäl ej heller kunde bliva av större allmänt intresse och som dessutom skulle behöva genomföras rad för rad, får jag här nöja mig med några korta påpekningar rörande särskilda punkter. Jag går därvid i huvudsak förbi det mesta av vad som kan anses vara vederlagt redan genom mitt första svar, och följer vidare i allmänhet d:r Åkermans egen disposition.

Sid. 448—49. D:r Åkerman påstår sig i sin första uppsats ha påtalat min »ställning till professor Cassels ekonomiska system», vilket för mig avslöjar avsikter hos honom, som ingen kunnat ana, allrahelst ej ett ord i hans uppsats gav en antydning därom. Han hade tvärtom direkt anknutit sina reflexioner rörande »prisläran» till mina egna utföranden i Vetenskap och Politik, där jag uttryckligen och enständigt hänför mig till den *beståndsdel av de egentliga gränsnytteteoretikernas system*, som icke är subjektiv värdelära.¹ Varken Cassels eller någon annan författares speciella utformning av denna byteslära är överhuvudtaget föremål för behandling i det åsyftade arbetet. Att Cassel i sin prisbildningslära — särskilt i tidigare publikationer — bibehållit vissa påhängda teleologiska element, har jag i en tidigare skrift påpekat,² och jag har där även antytt, att själva hans centrala kritik av gränsnytteteorien varit i vissa hänseenden för grund.³ Men alldeles oavsett dessa båda reservationer på de enda punkter, som äro av relevans för det här diskuterade vetenskapsteoretiska problemet om »vetenskap och politik» — det är ju fullkomligt möjligt att d:r Åkerman icke haft dessa aktuella —, så kan likväl icke rimligtvis påpekandet »att Cassels ställning till värdeläran alldeles icke stämmer överens med Myrdals premisser» innebära »en immanent kritik», som skulle »påvisa en *inre motsättning*» i *mitt* här ifrågakärande arbete, vilket i dessa hänseenden alls ej innehåller ett ståndpunkttagande till Cassels teorier. Då han anför mina ord, att jag »icke har något otalt med *denna prislära*», och utan vidare låter de här av mig kursiverade orden åsyfta »Cassels ekonomiska system», är detta ett

¹ »Den gränsnytteteoretiska bytesläran, är här icke föremål för kritik». Vetenskap och politik, sid. 130—1 m. fl. st.

² Prisbildningsproblemet och föränderligheten, sid. 42—43.

³ A. a. sid. 34—36.

falskt citat, eftersom de kursiverade orden icke ha denna innebörd.¹

Sid. 449. D:r Åkermans stycke om Ricardo skall jag här lämna alldeles okritiserat, blott med det påpekandet, att den omständigheten att gränstteoretikerna voro de första att »generellt» tillämpa den marginala metoden på både efterfråge- och tillgångs- sidan, ju alls icke hindrar, att en ren gränsproduktivitetsteori utgör en tillämpning av alldeles samma metod ehuru blott på tillgångs- sidan, samt att den klassiska jordränteläran utgör prototypen för gränsproduktivitetsteorien. Och det är ju vad Åkermans ursprungliga frågetecken gällde.²

Sid. 450. De av d:r Åkerman utplockade citaten utgöra icke, som d:r Åkerman oriktigt påstår, ett »svar» på prof. Brocks försök att försvara begreppet »economic man», utan blott ett markerande av en av honom accepterad förutsättning, vilken ligger under teorien om economic man och inom vars ram en immanent kritik av denna teori måste arbeta. Om d:r Åkerman anser, att därmed problemet är ställt »klart och entydigt», men icke funnit denna problemställning i den diskuterade boken, hänvisas han till sid. 142 ff.

Sid. 450, nästa stycke. Utan angivande av skäl och utan att på något sätt söka förklara sina direkt oriktiga citat ifråga om den i samhällshushållningsföreställningen inneslutna personifierande analogien,³ påstår d:r Åkerman här uppenbarligen, att jag verkligen menar något som överensstämmer med de av honom förvanskade citaten, trots att jag bestrider det och trots att hela boken är skriven för att vederlägga den vetenskapliga åskådning, som han med dylika medel velat tillskriva mig.

Sid. 451. Distinktionen mellan praktisk och teoretisk vetenskap kan jag icke här utklara för d:r Åkerman (se dock nedan). Den subjektiva värdeläran hör blott i så måtto till den »allmänna

¹ Se ovan sid. 435, 439. (Mina kurs.)

² Se ovan sid. 129 och sid. 435 samt Vetenskap och politik, sid. 63. (Min kurs.)

³ Se ovan sid. 140 och sid. 431 f.

praktiska nationalekonomien», som den i den klassiska och nyklassiska teorien och tydligen — även om ej klart förstått — i den Åkermanska »tidsekonomien» fått leverera själva byggnadsstenarna till de normativa, d. v. s. socialt utvidgade värdeteoremen: de subjektiva »nyttorna» eller »behovstillfredsställelserna», resp. de subjektiva »offren». Det diskuterade arbetet går därför alls icke »först och främst» ut på en »vidräkning med den subjektiva värdeläran». ¹ Detta har »sagts ifrån». ² — Vidare: termen »nyklassisk», som är den sedvanliga speciellt i amerikansk litteratur, är vald med hänsyn till gränsnytteteoriens med den klassiska ekonomin gemensamma psykologiska och sociologiska grundåskådning. Det är djupare sett av denna orsak, som gränsnytteteorien så starkt har karaktären av »vidarebyggnad». Och det är även på grund av de moderna, sociologiskt och socialpsykologiskt orienterade ekonomernas underkännande av denna traditionella grundåskådning, som den ekonomiska vetenskapen nu sannolikt står inför en mera revolutionerande brytning än på 1870- och 1880-talen.

Sid. 452—3. »Individualnyttan kan mätas: lust- och olustmekaniken är av kvantitativ natur». D:r Åkermans påstående, att jag numera godkänner denna sats, som enligt honom skulle utgå »från den experimentella psykologiens resultat», är naturligtvis oriktigt. Vad jag sagt är blott detta, att man icke kan kritisera gränsnytteteorien helt enkelt genom att negera denna sats, vilket är något helt annat än ett godkännande av satsen. Gränsnytteteorien är nämligen en abstrakt konstruktion direkt byggd på vissa psykologiska förutsättningar, varur — om de antagas riktiga — bl. a. denna sats framgår såsom självfallen. Dessa förutsättningar, d. v. s. själva den hedonistiska psykologien, måste därför i sista hand kritiseras. Antages den hedonistiska psykologien — med dess uppdelning av handlingskausa i »rationella» och »irrationella» motiv och dess oftast blott underförstådda antaganden att de »rationella» dominera och bestämma det »normala» eller rentav medeltalsmässiga handlan-

¹ Detta har prof. Brock mycket riktigt sett. Överhuvudtaget är prof. Brocks kritik icke desorienterad såsom d:r Åkermans, vilket jag vill ha påpekat, då d:r Åkerman även i den sista uppsatsen söker associera Brocks framställning till sin egen.

² Se t. ex. Vetenskap och politik, sid. 137.

det — *då* är satsen ej blott bevisbar utan direkt innesluten i antagandena. Antages däremot *icke* den hedonistiska psykologien, är satsen ej blott oriktig utan meningslös, eftersom själva begreppen »behovstillfredsställelse» och »offer» i så fall ej kunna definieras och än mindre relateras till verkligheten. Hur d:r Åkerman kunnat undgå att förstå, att detta sista är min uppfattning, är obegripligt, i synnerhet som speciellt denna min uppfattning icke är särskilt originell utan genomgående för all fullt modern ekonomisk teori, som ej helt saknar kontakt med den nutida psykologien. Det »korollarium», han drar av mitt »medgivande», svävar därför alldeles i luften. Han påstår oriktigt, att jag arbetar med en »lust- och olustmekanik»,¹ vilken emellertid »påverkas» av vissa »omätbara krafter», ehuru märkvärdigt nog »först då individen uppträder såsom medlem av en viss folkgrupp» (!). Varifrån d:r Åkerman fått dessa tankar och speciellt den sista, är oförklarligt; den hänvisning han i det sambandet lämnar gäller som vanligt ej alls den sak han diskuterar (gränsnytteteoriens psykologiska orsaksproblem), utan en helt annan sak (nämligen problemet om konstaterandet av verkliga och relevanta värdepremisser i den rent praktiskt-politiska analysen, d. v. s. förutsättningarna för det finala mål-medelschemats anläggning).

I fortsättningen utgår emellertid tydligen d:r Åkerman från att jag skulle arbeta med en uppspaltning av handlingsorsakerna i en »rationell» och en »irrationell» motivationsdel. Härtill är att anmärka, att just denna av mig ogillade uppspaltning är den hedonistiska psykologiens grundtanke. Kunde man godtaga denna spaltning och kunde man finna en vetenskaplig bestämning av de båda elementen, hade vi ingenting att resonera om. På problemet, hur denna bestämning skall gå till, ger sig d:r Åkerman icke in. Det är emellertid uppenbart, att en rent statistisk analys av handlandet (= efterfrågan och utbud) blott kan ge *summan* av de båda och alltså icke kan bestämma »nyttan», som ju skall relateras till de »rationella» motiven. D:r Åkerman antyder vidare, oupphörligt, att jag skulle identifiera den »irrationella» beståndsdelén med den »politiska inställningen», vilken skulle stå *i motsats till* den ratio-

¹ Se härtill även sid. 456 och sid. 470.

nella beståndsdel, som på ett ställe närmare anges vara »det medvetna eller omedvetna önskemålet att avväga det ekonomiska handlandet så att det bäst motsvarar den ifrågavarande populationens sociala standard»¹ och på ett annat ställe karakteriseras såsom »objektiva fakta». Dessa påståenden, som icke stödjas med några hänvisningar, äro uppenbart orimliga, till en början redan därför att jag av givna skäl icke godtar den hedonistiska uppdelningen i rationella motiv och irrationella impulser. Skulle jag göra det, ser jag inga skäl varför speciellt den »politiska inställningen» skulle vara särskilt »irrationell». Likaledes utan angivande av skäl påstår d:r Åkerman, att jag uppfattar denna »irrationella» »politiska inställning» såsom »konstant».² Var har d:r Åkerman stödet för dessa besynnerliga påståenden?

Sid. 453. D:r Åkerman upptar här de medeltalsresonemang, varigenom han når resultatet ifråga om »bästa totala behovstillfredsställelsen». Han medger, att »individualnyttorna» icke äro så definierade, att de — även om de eljest vore utan vetenskapliga skavanker — kunna summeras. Hans väg att likväl nå summor går över »inköpskonstitutionen». De i det sammanhanget anförda citaten äro icke, såsom d:r Åkerman oriktigt påstår, fällda för att kritisera en behavioristisk fastställelse av inköpsvanor. Som vanligt hugger d:r Åkerman bara till med några lösryckta fraser på slump³ i stället för att besvara sig med att hemöta argument. Vad jag kritiserar är icke en behavioristisk efterfråge- eller utbudsanalys, tvärtom. Jag bara påpekar, att en slutsats därur rörande total behovstillfredsställelse nödvändigtvis involverar en *tolkning* av olika individers behavior i en-dimensionell nytta; eller — från motsatta synpunkten — att redan en bestämning av en socialgrupp, som är »homogen» med avseende å efterfrågekonstitutionen i *den* meningen,

¹ Sid. 454. Jfr 452—3.

² Sid. 454. (Min kurs.) Jfr sid. 453: »Dessa 'faktiska attityder hos de olika socialgrupperna' intaga i det Myrdalska systemet platsen av *primärsaker*. Liksom hos de klassiska, naturrättsligt påverkade nationalekonomerna finnes det här i *tiden oföränderliga faktorer*.» (Sista kurs. min.)

³ vilka han dessutom för att få dem att passa bättre i sin text uppenbarligen själv tillverkat, fastän han lägger dem direkt i min mun. D:r Åkerman tillåter sig uppenbarligen regelbundet citera ur minnet: i synnerhet den första uppsatsen hade flera, icke ens rent språkligt felfria citat.

att ur ett statistiskt studium av denna grupp en slutsats rörande »total behovstillfredsställelse» skulle kunna dragas, i sin tur förutsätter en bestämning av efterfrågekonstitutionen, av beskaffenhet att icke kunna nås annat än över interindividuell hedonism.¹ Annars är det alldeles icke fråga om »total behovstillfredsställelse» utan helt enkelt om »konsumtion» eller »efterfrågan», vilkas maximeringsproblem ju icke möter några särskilda svårigheter. Även antaget en *individuell* gränsnytteteori och all tänkbar statistik dessutom, är »total behovstillfredsställelse» omöjlig att kalkylera. Och d:r Åkerman har ju nyss ställt sig på gränsnytteteoriens principiella ståndpunkt om individualnyttornas inkommensurabilitet. D:r Åkerman tager som sagt icke upp argumentet utan knyter bara an vid alla de nyss påtalade, ogrundade och oförklarliga missförstånden och speciellt detta, att de »irrationella» motiven skulle representeras just av den »politiska inställningen». Han når så en billig triumf genom att fråga, om »sockerkonsumtionen främst beror på om regering heter Boström eller Staaff, Hammarskjöld eller Branting» eller tilläventyrs på de objektiva fakta, som »heta sockerskördens storlek, det fysiologiska sockerbehovet, familjebudgetens summa för att blott nämna de viktigaste». Gentemot en sådan demonstration reser jag alls icke, såsom d:r Åkerman påstår, en mängd temperamentsfulla invändningar. Jag nöjer mig i detta samband med att till det redan sagda blott erinra honom om att vi ju icke tala om *sockerkonsumtionens storlek*, som är någonting objektivt, och ej heller om dennas vetenskapligt påvisbara kvantitativa relationer till ekonomiska, fysiologiska och sociala betingelser. Vi tala om den *totala behovstillfredsställelsens eller subjektiva nyttans storlek*, vilket ju dock är en annan sak. Man löser icke definitionsproblemen blott genom systematisk tankekonfusion.

Sid. 455. En kritik av den hedonistiska rationaliseringskunskapen och en på denna kritik grundad mera vetenskaplig psykologisk analys av handlingsorsakerna eskamoterar *genom själva sin ansättning* den i gränsnytteteorien utnyttjade uppspaltningen av dessa orsaker i »rationella» och »irrationella» motiv. »Rationaliseringen» har just sitt medel i denna uppspaltning.

¹ Se i min uppsats ovan sid. 440 f.

Sid. 456. Påståendet att jag ej vill »förneka, att det i vårt handlande ingår såväl rationella, till den enkla lust-olust-mekaniken hörande impulser, som irrationella, inbördes ojämförbara impulser» liksom samtliga därpå fotade slutsatser äro gripna ur luften. I en not säger d:r Åkerman, att han använder orden »rationell» och »irrationell» i samma betydelse som jag själv gjort det i min uppsats i Ek. T. Detta skall väl sannolikt representera det belägg, d:r Åkerman funnit för sitt nyss citerade påstående. Men hur har d:r Åkerman kunnat undgå att märka, att termerna av mig där äro använda i en *kritisk* analys av just gränsnytteteorien? Framställningen går ju ut på att visa, att gränsnytteteorien icke kan ge logisk bestämdhet åt dessa sina termer och att därför en uppsplätning efter det hedonistiska schemat av handlingskausa i »rationella» och »irrationella» motiv är vetenskapligt ogenomförbar. Har jag verkligen orätt, då jag ifrågasätter, om d:r Åkerman överhuvudtaget klart fattat innebörden av vetenskaplig, immanent kritik?

Sid. 457. »Är gränsnytteläran eller prof. Hägerströms åsikt om värdeomdömena lämpligast som en första approximation vid studiet av den ekonomiska organismen?» Vad menas? — Den egentliga gränsnytteteorien står i och för sig knappast i motsats till »prof. Hägerströms åsikt om värdeomdömena». Hägerströms värdefilosofiska kritik har däremot sin relevans för gränsnytteteorins sociala utbyggnad.¹

Sid. 458. Det av d:r Åkerman anförda citatet, varigenom han anser, att jag på ett synnerligen klart sätt preciserat min uppfattning ifråga om den allmänna praktiska nationalekonomiens uppläggning och rentav givit en briljant definition av mitt program, råkar vara just mitt försök att fixera den åskådning, som jag i det citerade arbetet kritiskt analyserar. Jag är fullkomligt förtvivlad att behöva påpeka det. Men d:r Åkerman skulle t. o. m. riktigare ha kunnat karakterisera den åsyftade uppsatsen, om han sagt, att den utgör ett försök att visa upp att värdesättningen *icke kan lokaliseras till målet* och att närmare beskriva de svårigheter i den prak-

¹ Apropos »första approximation», så var det i första uppsatsen icke gränsnytteläran utan »den osynliga handens idé», som rekommenderades för detta ändamål (sid. 138). D:r Åkerman är tydligen inte kinkig i fråga om smärre begreppsdistinktioner.

tiska analysen, vilka just därigenom uppstå. Att d:r Åkermans misstag skulle bero på oklarhet hos hans källa, kan jag icke medgiva. Han hade blott behövt läsa tjugo rader till, så skulle han ha funnit, att jag genast påvisar, att påståendet i den citerade utgångs-tesen, som jag direkt hänför till utilitarismen, icke kan vidhållas; samt att jag därefter sida efter sida genomför en rätt ingående analys av allt det trassel, som därigenom uppstår. I själva verket är det kanske intet av d:r Åkermans övriga citatfel, som så nedstämt mig, trots — eller kanske just därför — att han tar det till utgångspunkt för så många älskvärda omdömen. Denna fjärde del av uppsatsen i Ekonomisk tidskrift upptog mig nämligen löjligt nog hela två månader i våras, och jag arbetade igenom den gång efter gång för att få den klar och otvetydig; och dessutom tog jag i anspråk två vänner, som äro särskilt förfarna i hårt analytiskt tänkande, för att vara alldeles bergsäker på att varje ord och varje mening sade just vad de skulle säga (ehuru naturligtvis blott lästa i sitt sammanhang).

De därpå följande sidornas diskussion (sid. 458—461) om de båda »skolorna», »den politiska och den kvantitativa», vill jag icke här närmare beröra. Jag vill blott ha sagt, att det överhuvudtaget icke är förtroendeingivande att konstruera skillnaden mellan »skolor» på misstag och missförstånd och naturligtvis än mindre att söka pressa ned dessa skillnader till »ett olikartat ställningstagande till filosofiens yttersta problem(!), om viljans frihet och determinismen».

Den »djupgående olikhet» som d:r Åkerman vill hävda mellan våra »sätt att se på den teoretiska(!) nationalekonomiens uppgift» och som skulle bestå i att min »omedvetna(!) arbetshypotes är individens i varje stund rent odeterminerade(!) vilja», medan d:r Åkermans »arbetshypotes är det determinerade kausalsammanhanget», utgör av många skäl en synnerligen olycklig och absolut felaktig antites. All socialvetenskaplig forskning bygger naturligtvis på kausalitetsföreställningen. Är denna kausalitetsföreställning befriad från de primitiva naturalistiskt-magiska kraftidéer, som Hume kritiserade, så utesluter den som bekant ingalunda föreställningen om en »fri vilja», såvida icke denna fria vilja i sin tur förstås såsom

en handlingarnas orsakslöshet.¹ D:r Åkerman brottas därför, liksom många före honom, med ett rent skenproblem, och han beskyl- ler mig därvid ånyo — trots mina fruktlösa protester och naturligt- vis utan att kunna angiva något skäl för sin uppfattning — att jag arbetar med en »onämnd arbetshypotes om individens indetermi- nerade vilja», och det till på köpet vad gäller den »teoretiska national- ekonomin».

Vad som sannolikt dunkelt föresvävat d:r Åkerman i dessa ut- föranden, är skillnaden mellan praktisk och teoretisk nationaleko- nomi, en distinktion som emellertid långt ifrån att vara en tjänlig utgångspunkt för en uppdelning av nationalekonomerna i två »sko- lor» bör vara en ständigt aktuell synpunkt för varje nationaleko- nom och i bästa fall *icke* hållas »vag». I den teoretiska national- ekonomin, utforskar man uteslutande kausalförhållanden; i den praktiska *likaså*, ehuru kausalforskningen där blivit *finalt inriktad* genom införandet av värdepremisser.² Värdepremisser *måste* in- föras, om man skall nå slutsatser av praktisk karaktär, innebärande att det och det är fördelaktigt från den och den synpunkten. Den praktiska forskningen har ingenting mer att göra med den fria viljans problematik än den rent teoretiska: den praktiska forsk- ningen förlöper helt och hållet på kausalitetens mark, så när som vad gäller själva valet och bruket av värdehypoteser, men svårigheterna därvid äro icke av denna natur.³ Men *även om* den fria viljans problematik skulle inträda i och med värde- premissernas införande: hur har egentligen d:r Åkerman tänkt sig, att han i så fall själv skulle kunna springa ifrån denna proble- matik blott genom att söka hävda, att individernas handlande domineras av »rationella» motiv, varvid de »irrationella impulserna»

¹ Ifrån psykologiska utgångspunkter, mera överensstämmande med d:r Åker- mans än med mina, finnes denna sak populärt framställd i kapitlet »Liberty and Necessity» i J. S. Mills »System of Logic», sjätte boken.

² Det är att vända allting på huvudet att karakterisera denna senare forsk- ning sålunda: »utgångspunkten blir då alltför ofta ett ricardianskt 'Suppose' i stället för 'statistikens siffror', och slutpunkten blir en 'politisk attityd'. »Den politiska attityden» är icke slutpunkt utan tvärtom just innehållet i detta Suppose; det är genom denna medvetet hypotetiska form attityden förhindras att gömma sig i själva teorien. Hypotesen träder dessutom icke »i stället för» statistikens siffror utan utgör en för den finala forskningen *nödvändig tilläggspremiss*.

³ Se om dessa svårigheter fjärde delen i min avhandling i Ek. T.

i stort sett komma till korta, samt vidare genom att medelst »ekonomiska lagar» (den bästa totala behovstillfredsställelsen, minsta medlets lag, harmonikonstruktionen, samhällshushållningen m. m. dyl.) söka anknyta den praktiska värderingen till »samhället». Bortsett nu från att d:r Åkerman hittills lämnat särskiljandet av handlingsmotiven i »rationella» och »irrationella» obestämt och outrett samt än mer naturligtvis detta genom »ekonomiska lagar» värdesättande samhälle:¹ varför skulle viljan vara mindre »fri», när den är »rationell» än när den är »irrationell», och varför skulle just »samhället» som viljesubjekt klara sig lättare ifrån problemet om viljans frihet än individen? Vad gäller den första frågan, är här blott att anmärka, att väl de flesta anhängare av någon slags viljefrihetsteori, vilka arbetat med den hedonistiska psykologien såsom utgångspunkt, tvärtom velat göra gällande, att individen är »fri», när han handlar »rationellt», men »ofri», när han låter sig vilseföras av »irrationella» impulser, vare sig dessa grunda sig i dåliga »vanor», »frestelser», »själssjukdom» eller vad helst som fick figurera som »irrationalitetens» *orsaker*. Vad åter gäller den senare frågan skulle sannolikt d:r Åkerman vilja säga, att den är besvarad, om blott den förra är tillfredsställande besvarad; n. b. om därtill gruppen är »homogen». Men som redan påvisats, ligger vid själva detta begrepps fixering och naturligtvis än mer vid denna tankegångs användning på grupper, som icke antagas vara »homogena», en värdesättning redan begravd, vilken med de valda utgångspunkterna *måste* hänföras till samhället såsom subjekt.

Allt som allt är det nog en rätt tvivelaktig bērikning av diskussionen om »ekonomisk vetenskap och politisk ekonomi» att införa lösa spekulationer om viljans frihet; våra problem äro nog svåra ändå även utan dylika kvasi-filosofiska skenproblem. Jag är angelägen att framhålla den saken, eftersom d:r Åkerman vill räkna mig till förtjänst att ha bragt denna fråga om »indeterminismens och determinismens antinomi» till sin spets. Jag tror han är tämligen ensam om att däruti se »den bästa tänkbara utgångspunkten för sanningssökande inom samhällsvetenskaperna». »Att det icke minst i vårt land håller på att utbilda sig två riktningar, som just ansluta sig till den nämnda antinomiens båda satser», är lyckligtvis en myt.

¹ Se sid. 144.

SLUTREPLIK
AV D:R ÅKERMAN

Det finnes tre förutsättningar för att en diskussion skall leda till positivt resultat. En består däri, att båda debattörerna förstå uttrycka sina tankegångar på ett klart och logiskt sätt och utan allt för många inre motsägelser, varigenom de stridande ideerna verkligen komma varandra inpå livet. En annan förutsättning är, att båda parterna i någorlunda jämförlig grad kunna överblicka den materia, som avhandlas, även om synvinklarna icke äro desamma. En tredje förutsättning går ut på, att vederbörande endast söka den vetenskapliga sanningen och icke av andra skäl önska undvika att draga de riktiga konsekvenserna.

Jag har redan tydligt sagt ifrån, att prof. Myrdal enligt min mening alltför ofta icke uppfyller den första förutsättningen. När man läser prof. Myrdals här avhandlade bok och hans svar till kritikerna, får man en beklämmande känsla av, att de Myrdalska satserna icke tåla en vanlig vetenskaplig analys. Prof. Myrdal måtte anse, att hans framställning är en symfoni, vars toner och tongångar icke kunna lösrytas från sitt sammanhang. Gör man ett försök i den riktningen, blir man genast anklagad för »citaförtolknings», »misstolkning» och »missförstånd». Vad åter angår den mera formella sidan av prof. Myrdals framställningssätt, så vill jag understryka, att jag icke tar illa upp de tämligen nonchalanta vändningarna, då de ju stå för författarens räkning och nu alltsomoftast synas förenade med prof. Myrdals bidrag till den akademiska debatten. Om prof. Myrdal efter användning av ännu flera överord kunde giva sin tanke en ordknapp och systematisk form, så skulle jag gärna tjänstgöra som måltavla. Men det är nu en gång så, att det finnes en viss kongruens mellan klar tanke och klar form.

Prof. Myrdal har i sin tur anklagat mig för brister i fråga om den andra förutsättningen: han »betvivlar» ... min »förtrogenhet

med problemställningarna och med den rätt omfattande litteraturen» (sid. 463). Om man icke har samma, mycket speciella, dosering av filosofi, psykologi och nationalekonomi som prof. Myrdal, skall man icke taga befattning med hans arbete, som dock måttar ett hugg emot den ekonomiska centralteoriens rot. Men nu är det faktum, att just den i *verklig* mening nyklassiska riktning, som prof. Myrdal tillhör, har en egendomlig förmåga att blunda för den marginalistiska skolans representanter, fastän de indirekt söka komma dem till livs och därigenom förklara deras teori såsom onödig eller oriktig. Prof. Myrdal har varken i sitt första eller andra genmäle kunnat svara något på denna min upprepade kritik. Av samma skäl är jag ganska förvånad, när prof. Myrdal hänvisar till två eller tre auktoriteter, tillhörande samma nyklassiska linje, ty deras intresse för gränsnytteteorien och därmed sammanhängande frågor — vilka utgöra den här debatterade avhandlingens viktigaste föremål — kan knappast tänkas vara av dominerande art.¹

I fråga om den tredje förutsättningen måste jag framhålla, att den i all synnerhet i prof. Myrdals senaste inlägg blivit betänkligt åsidosatt. På två punkter, som jag närmare skall precisera i det följande, har prof. Myrdal avsiktligt undvikit att draga de riktiga konsekvenserna och därigenom minskat det positiva värdet av denna diskussion. Detta gör mig av många skäl ledsen. Jag har med flit i mitt förra diskussionsinlägg sökt lägga upp problemställningen så att endast en konstruktiv lösning kunde följa, men prof. Myrdal har som vanligt bara haft ögon för kritisk begreppsanalys och därtill sökt undgå debatt på en avgörande punkt.²

Efter denna överblick kan jag övergå till prof. Myrdals detaljgranskning av mitt förra inlägg, och som denna granskning följer min framställning, låter den sig systematiskt uppdelas i tre avsnitt.

¹ Ovan sid. 442, not 1 och sannolikt återigen sid. 471.

² Prof. Myrdal har haft vänligheten erbjuda sig att genomföra en detaljgranskning av mitt föregående inlägg »rad för rad» (sid. 464). Jag tror det vore mer ändamålsenligt, om prof. Myrdal inriktade denna kritiska energi på att uppdelat innehållet i »Vetenskap och politik i nationalekonomien» på tre från varandra skilda avdelningar, nämligen a) objektivt referat av studerade teorier, b) diskussion och kritik samt c) slutsatser och klar formulering av egna åsikter (= rekonstruktion).

I. KLASSIKERNA.

Under denna rubrik sammanfattar jag i detta sammanhang klassikerna och nyklassikerna Ricardo, Marshall, Cassel, Amonn och Myrdal. I fråga om prof. Myrdals ställning till »den allmänna prisläran», så har jag noggsamt observerat, att det i avhandlingen säges, att »den gränsnytteteoretiska bytesläran är här icke föremål för kritik».¹ Men det är just denna »begreppsliga isolering»,² som ter sig ohållbar. Det är just omöjligheten att avskärma »knapphetsprincipen» från en psykologiskt motiverad gränsnytteteori, som jag understrukit. Prof. Myrdal kan nu icke med fog göra gällande; att Cassels ställning till värdeläran icke har att göra med det här diskuterade vetenskapsteoretiska problemet (sid. 464). Ty i avhandlingen ger han i *detta sammanhang* en minutiös definition av Cassels modifikation av det Walrasska systemet: »Utan några typklassifikationer, proportionalitetsförutsättningar och godtyckliga avgränsningar av prisbildningsområdet kan den ekonomiska processen enhetligt förstås som ett orsaksförlopp i tiden, där ständigt ett inbördes samband råder mellan de olika företeelserna, ett samband som generellt kan illustreras genom ett system av simultana ekvationer.»³ Även med prof. Myrdals speciella uppfattning om vad som är riktigt eller falskt citat blir denna ståndpunkt ohållbar.

Jag skall i nästa avsnitt komma in på det reella problemet i samband med den psykologiska premissen; här är det ju delvis bara frågan om formella ting, som dock karakteristiskt nog av prof. Myrdal tillmätas större vikt. Prof. Myrdal, som har ett så skarpt öga för »bakomliggande rationaliseringsförsök», borde kanske fråga sig, varför vi i dag skola låsa fast oss vid den underlägsenhetskomplex, som bildades för flera årtionden tillbaka, då den österrikiska skolans rika idévärld trädde fram i dagen. En sådan tankeställare kunde kanske verka därhän, att intresset överflyttades från en skenstrid om begreppens och ordens valör till en ny, givande konfrontation mellan verklighet och teori.

I fråga om prof. Myrdals behandling av Ricardo behöver jag knappast tillägga något, då prof. Myrdal nu säger, att han skall lämna min kritik alldeles okritiserad (sid. 465). Jag förmodar, att

¹ »Vetenskap och politik i nationalekonomien», sid. 130—1.

² Ibid., sid. 131.

³ Ibid., sid. 130.

prof. Myrdal anser detta opportunt, fast jag också tror, att det i längden straffar sig, om man låter det vetenskapliga sanningskravet tala och tåga av teoretiskt ovidkommande skäl. Genom att överflytta diskussionen från gränsnytta till gränsproduktivitet anser prof. Myrdal emellertid, att han reducerar marginalisternas insats till Ricardos favör. Jag skulle då vilja tillråda prof. Myrdal att ånyo genomläsa behandlingen av gränsnyttan i Jevons' »Theory» och behandlingen av gränsproduktiviteten i Wicksells »Über Wert, Kapital und Rente» och sedan försöka upprepa sitt påstående. I huru hög grad prof. Myrdals doktrinhistoria färgas av förhandsomdömen framgår kanske allra tydligast i sammanställningen Ricardo—Cournot — vilket jag påpekat i min ursprungliga kritik utan gemäle från prof. Myrdals sida. Kontrasten mellan den ricardianska, normativa ekonomien och Cournots geometriska analys av tillgång och efterfrågan borde ju vara utgångspunkten för hela den Myrdalska demonstrationen, om den verkligen syftar, dit förf. säger sig vilja nå. Men utom en not och några rader beträffande Jevons' åsikt om Cournots verk säges det i prof. Myrdals bok endast följande: »Detta för att *inte* tala om Cournot, som redan på 1830-talet faktiskt byggde upp stora delar av den moderna bytesläran utan någon ren värdeleära alls»¹ (min kurs.).

Frånsett om prof. Myrdals arbete betraktas som ett doktrinhistoriskt arbete eller som »ett kritiskt studium av metoderna inom den, i egentlig mening, praktiska nationalekonomien»,² så gäller det, att relationen mellan klassikernas och icke-klassikernas tankelinjer blivit oriktigt framställd. Om prof. Myrdal gått till sin undersökning utan aprioristiska värdeomdömen, utan »bias», så skulle resultatet ha blivit ett annat och riktigare.

II. GRÄNSNYTTETEORIEN.

Sedan jag i min andra uppsats koncentrerat mina påståenden beträffande prof. Myrdals ställning till gränsnytteläran i två satser rörande den psykologiska premissen och den statistiska typen, kan jag nu gå ännu ett steg längre och helt och hållet inrikta mig på gränsnytteteoriens psykologiska problem.

¹ »Vetenskap och politik i nationalekonomien», sid. 130.

² Statsv. Tidskr. 1921, sid. 433, not 1.

Först måste jag dock med ett par ord beröra prof. Myrdals sammanställning av prof. Brocks och mina synpunkter beträffande den statistiska typen. Som mina anmärkningar om medeltalets natur och om »trading bodies» skrevs tre månader innan prof. Brocks artikel publicerades, fanns det för mig intet annat skäl att hänvisa till diskussionen mellan herrarna Brock och Myrdal än det, att därvid fällda yttranden i hög grad bidragit till fastläggandet av det Myrdalska resonemangets svaga punkt.¹ Prof. Myrdals valhända handskande med »fallkurvan för utkastade tidningar»² kastar ett skarpt ljus över förf:s bristande förtrogenhet med empirisk forskning och dess metodik (se nedan, sid. 480).

Möjligheten att bestämma en statistisk typ har i prof. Myrdals senaste uppsats och i anslutning till mitt inlägg ifrågasatts i samband med möjligheten att bestämma en homogen population (sid. 468).³ Även en sådan avgränsning är enligt prof. Myrdals logiskt-formella schema omöjlig, ty »vid själva detta begrepps fixering . . . ligger en värdesättning redan begravd» (sid. 473). Om man avdelar en befolkning efter inkomstgrupper och undersöker dessa gruppers inköpskonstitution, om man jämför spritkonsumtionen per capita i olika samhällsklasser, om man sammanställer uppgifter över antalet mord per miljoner innevånare i olika storstäder, så är allt detta utan mening, ty vid populationernas fixering har man redan gått in för en aprioristisk värdesättning. Större delen av innehållet i t. ex. socialstatistiken är på den grund utan mening, och därpå fotade slutsatser lika ogrundade. Detta är den barocka konsekvensen av prof.

¹ När prof. Myrdal (ovan sid. 465) hänvisar mig till boken och påstår, att hans ställningstagande till »economic man» där är lika entydigt bestämt som i artikeln i Ekon. Tidskr., så vill jag påpeka, att det i boken som vanligt finnes så många andra, skiftande meningar om samma sak, att preciseringen föreföll som en vinst.

² Ekon. Tidskr. 1931, sid. 53—55.

³ På sid. 468 not 3 påstår prof. Myrdal, att jag »tillverkar citat». Som det här rör sig om vetenskap och icke om protokoll, har jag icke aktat för rov att koncentrera förf:s voluminösa frascologi. De tre här avsedda meningarna återfinnas i boken sid. 142 och 148. Eller vill prof. Myrdal förneka deras innehåll? Däremot kan jag för prof. Myrdal påvisa, att han gjort sig skyldig till en *reell* förvanskning, då han på sid. 469 säger: »Han når så en billig triumf genom att fråga, om sockerkonsumtionen främst beror på, om regeringen heter Boström eller Staaff. . .» Men jag har ju just påpekat, att jag icke trodde, att prof. Myrdal skulle hysa denna åsikt. Men allt detta »citatgräl» är oss ovärdigt, då vi ha en så viktig och intressant fråga att diskutera.

Myrdals tillämpning av läran om värdeomdömena på samhällsvetenskapen. Nu är jag övertygad om, att prof. Myrdal kommer att säga, att detta innebär en »misstolkning». Påståendet gäller bara på sid. 468 i samband med en *kritisk* analys av just gränsnytteteorien!

Nu kan det emellertid tänkas, att vissa populationer väsentligen bestämmas av andra än ekonomiska egenskaper och detta i all synnerhet i förhållande till grupper, som ha en ungefär likartad ekonomisk konstitution. När man nu kunnat konstatera, att prof. Myrdal starkt framhäver den politiska inställningens betydelse, så ligger det väl ju i den immanenta kritikens kynne att sätta detta förhållande i förbindelse med en annan huvudtes, nämligen kritiken av gränsnytteteorins psykologiska underlag. När nu denna politiskt betingade faktor så oförbehållsamt erkännes, samtidigt som de ekonomiska motiven ifrågasätts, så är det fullkomligt logiskt att beteckna de förstnämnda faktorerna som oföränderliga fast omätbara (sid. 468). Men hela tiden och särskilt i samband med min demonstration av sockerkonsumtionens variationer hänvisar prof. Myrdal till gränsnytteteorins psykologiska innehåll.¹ Det är detta som enligt honom är ohållbart: den statistiska typen har ingen mening, därför att den psykologiska premissen formulerats tautologiskt.

Det är alltså på det psykologiska planet, som avgörandet skall falla. Invändningarna i det andra avsnittet av artikeln i Ekonomisk tidskrift liksom i ovanstående andra artikel äro helt och hållet psykologiskt orienterade. Gränsnytteteorins »psykologiska förutsättningar . . . d. v. s. själva den hedonistiska psykologien, måste därför i sista hand kritiseras».² Den hedonistiska psykologiens grundtanke är emellertid »en uppsplättning av handlingsorsakerna i en 'rationell' och en 'irrationell' motivationsdel».³ Men det är just på denna punkt, som prof. Myrdal sätter in sin huvudkritik. Här ha vi faktiskt hela den Myrdalska kritikens kärna. Han frågar: Hur kan man veta, »att de 'irrationella' avvikelseorsakerna i själslivet . . . ha just en sådan fördelning, att de stora talens lag kan användas på

¹ Att kalla denna fråga för ett »definitionsproblem» är en systematisk tankekonfusion från prof. Myrdals sida. Det rör sig icke om begrepp och definitioner, utan om psykologiska fakta.

² Ovan sid. 466.

³ Ovan sid. 467.

detta sätt?»¹ Hur kan man överhuvudtaget veta, att de 'irrationella' avvikelserna utgöra »mindre avvikelser från den 'rationella' handlingsnormen?»² Man känner sålunda, enligt prof. Myrdal, *ingenting* om proportionen mellan de ekonomiskt-rationella och de ekonomiskt-irrationella momenten vid ekonomiskt handlande inom en population.³ »Kunde man godtaga denna spaltning och kunde man finna en vetenskaplig bestämning av de båda elementen, hade vi *ingenting* att resonera om».⁴

Det är på denna *centrala* punkt, som jag i min föregående artikel satt in min tes om den psykologiska premissen. Då vi här befinna oss in medias res, ber jag läsaren att ånyo gå igenom vad som säges under denna rubrik på sid. 455 och därpå taga del av prof. Myrdals svar på sid. 469. Jag öppnar här två vägar för gränsnyttelärens kommunikation med den ekonomiska verkligheten: Å ena sidan framhåller jag, att »ett i alla avseenden otillräckligt psykologiskt primärmaterial» ännu kan ställa hinder i vägen för en empirisk grundläggning av gränsnytteteorien, men att för den skull gränsnytteläran som tankeform, som teori, ingalunda förminskas till sin betydelse. Å andra sidan påpekar jag, att vi aldrig kunna bestämma primärorsaker, och att vi alltid bedöma en verklighet efter dess yttringar, med andra ord, att vi på detta område liksom inom all annan realvetenskap kunna utgå från vissa aprioristiska antaganden som arbetshypoteser och studera företeelserna i deras manifestationer. Detta är det *centrala* i min föregående artikel. På detta svarar prof. Myrdal *ingenting*. Han ägnar sidor åt att behandla problematiska och delvis rent formella »citatförtolkningar», men då jag kommer in på det, som både enligt prof. Myrdal och mig är frågans kärnpunkt, har han *ingenting* att säga, utan upprepar bara sin stereotypa formel: »En kritik av den hedonistiska rationaliseringskunskapen och en på denna kritik grundad mera vetenskaplig, psyko-

¹ Ekon. Tidskr. 1931, sid. 53.

² Ibid., sid. 53.

³ Nu söker prof. Myrdal (ovan sid. 470) få det till, att han över huvud taget icke erkänt existensen av »rationella» och »irrationella» motiv. Och detta sedan han själv både i Ekon. Tidskr. och här diskuterat den inbördes betydelsen av dessa motiv. All diskussion vore ju onödig, om begreppen avfärdades som fiktioner. Men detta mynnar ut i en nyttelös ordstrid, som är mer i prof. Myrdals smak än i min. Nationalekonomi är ej skolastik.

⁴ Ovan sid. 467.

logisk analys av handlingsorsakerna eskamoterar genom själva sin ansättning den i gränsnytteteorien utnyttjade uppspaltningen av dessa orsaker i 'rationella' och 'irrationella' motiv.»¹

När det icke lyckas att hålla det psykologiska problemet inom gränsnytteteorien på begreppens och »definitionsproblemens» plan och det icke heller lyckas att relegera hela frågan till doktrinhistorien och sammansmälta den med naturrätt och primitiv utilitarism av hundrafemtio och hundra år tillbaka, så tillgripes en annan metod. För att vidhålla sin negativism förklarar prof. Myrdal gränsnytteteorins hela psykologiska underlag tabu. Sätter man detta psykologiska problem i kontakt med empirisk forskning eller med den empiriska forskningens allmänna metod och dess probabilistiska förankring, så har prof. Myrdal ingenting att svara. Denna tystnad är i hög grad symptomatisk. Jag är i alla fall tacksam, att prof. Myrdal inte försökt täcka reträtten med någon större dimbildning.

Därmed äro vi tillbaka till utgångspunkten och dess fråga: Kan nyttan mätas? Denna fråga täcker i all sin enkelhet hela problemkomplexen, ty den innefattar den individuella lust-olust-mekanikens kvantitativa karaktär, medeltalsberäkningen för aprioristiskt homogena populationer och alla därmed förknippade samhällsproblem. Denna fråga och dess bejakning är den kvantitativa nationalekonomiens magna charta. Jag kan då till sist icke underlåta att hänvisa till ett i dagarna utkommande arbete av prof. Ragnar Frisch, vars inledning börjar med följande ord: »Is marginal utility a measurable thing or is it not? Much metaphysical and confused discussion took place around this question a generation or two ago and even today we witness some belated echoes of this discussion, showing how surprisingly long a time it has taken for this part of economic theory to be penetrated by the constructive and rigorous thinking that long ago came to dominate in the natural sciences and which is one of the factors of true progress in any science».² Det lär allt bli fler, som fråga sig, om icke prof. Myrdals behandling av gränsnytteteoriproblemet hör till de meningar, vilka här kallats »some belated echoes».

¹ Ovan sid. 469.

² R. Frisch, »New methods of measuring marginal utility», Beiträge zur ökonomischen Theorie, n:r 3, Tübingen 1932, sid. 1.

III. KAUSALITETEN.

Om prof. Myrdal i fråga om gränsnyttelära sökt undvika saklig och till positiva resultat ledande diskussion, så har han däremot givit svar på tal beträffande orsaksproblemet. Jag kan emellertid försäkra prof. Myrdal, att »skillnaden mellan praktisk och teoretisk nationalekonomi» icke »dunkelt föresvävat» mig (sid. 472) och detta helt enkelt därför att jag anser denna terminologi olämplig. Jag tror, att det är mycket förmånligare att skilja mellan ekonomisk vetenskap och ekonomisk politik. I viss mån täcka dessa begrepp de av prof. Myrdal använda, men delvis falla de utanför varandra, och det beroende på den förstnämnda terminologiens otidlighet.

När vi då först vända oss till kausalitetsproblemet inom den ekonomiska vetenskapen, så är det fullt konsekvent, då prof. Myrdal avfärdar det hela som ett »kvasi-filosofiskt skenproblem» (sid. 473), naturligtvis formellt genom att hänga upp sig på de populära klichéerna »viljans frihet och determinism». Det är fullt konsekvent, säger jag, därför att klassikerna aldrig sågo kausaliteten som problem, och prof. Myrdal är en nyklassiker i ännu mycket högre grad än Marshall. För att använda det Myrdalska ordvalet skulle man kunna säga, att klassikerna eskamoterade tiden ur de ekonomiska sammanhangen och därmed automatiskt eskamoterade kausaliteten. Det är *detta* som jag velat få fram i »tidsekonomien». Det gäller icke bara att uppdelat de ekonomiska sammanhangen på perioder av olika längd,¹ utan också att studera själva problemet orsak under dess skilda temporala aspekter.

Vad vi studera inom den ekonomiska vetenskapen är repetitionsfenomen, och det är dessa fenomen, som ligga till grund för probabilistiskt uttryckta lagar. Prof. Myrdal, som naturligtvis bara sysslar med snart sekelgamla problemställningar, anser att »ekonomiska lagar» måste vara detsamma som »den bästa totala behovstillfredsställelsen, minsta medlets lag, harmonikonstruktionen, samhällshushållningen m. m. dyl.» (sid. 473).

¹ Detta har prof. Myrdal förstått, såsom framgår av hans yttrande om att det innebär »ett tankesprång att tillämpa slutsatserna av en långtids- och jämviktsanalys på den just nu aktuella situationen». Nationalekonomiska föreningens förhandlingar, 1931, fjärde häftet, sid. 108. Jfr J. Åkerman, Ekonomiskt framåtskridande och ekonomiska kriser, Stockholm 1931.

Över huvud taget är det ganska visst, att en mycket stor del av den av prof. Myrdal nyttjade begreppsfilosofien har en olycklig förmåga att förvandla en induktiv och *därför* objektiv samhällsvetenskap till en metafysisk och negativ definitionsanalys. Jag vill visst icke förneka, att de av prof. Myrdal introducerade problemen om de normativa inslagen i ekonomisk vetenskap och ekonomisk politik äro av stort intresse. Men jag tror, att en ensidig utveckling efter denna linje skulle verka förlamande på empirisk forskning. Det är väl icke en tillfällighet att den filosofiska riktning, som verkligen påverkat modern, empirisk nationalekonomi, just är den som kretsar kring kausalitetsproblemen, närmast i anslutning till naturvetenskaperna. Ja, jag vågar gå ett steg längre. Jag tror, att ett direkt studium av kausalitetsproblemet på det naturvetenskapliga området — t. ex. artikeln 'Mekanische und statistische Gesetzmässigkeit' i Max Plancks »Physikalische Rundblicke» — har mer att giva som incitament till sanningssökande på nationalekonomiens fält än aldrig så mycket kritiskt nagelfarande av den ekonomiska litteraturen från »värdeomdömenas» synpunkt. Prof. Myrdal får sedan gärna kalla detta för en »mekanistisk» uppfattning — den sortens allmänt hållna omdömen göra nu varken till eller från och visa bara, att deras upphovsman är desorienterad.

När vi komma över till kausalitetsproblemet inom den ekonomiska politiken, blir utgångspunkten en helt annan. Inom den ekonomiska vetenskapen var det determinerade kausalitetsförloppet vår arbetshypotes. I den ekonomiska politiken utgår man tvärtom ifrån antagandet, att ett visst subjekt genom sitt frivilliga handlande kan ändra hela händelseförloppet. I motsats till den ekonomiska vetenskapen, som sysslar med ekonomisk, lagbunden kausalitet, ansluter sig i allmänhet den deskriptiva ekonomien, den ekonomiska historien, till den ekonomiska politikens problemställning. I den ekonomiska vetenskapen är det hela tidsskalan som ligger under observation, i den ekonomiska historien håller man sig till en enda punkt och lever om den ekonomiska politikens handlingsmoment med deras i ögonblicket (skenbart) öppna beslutsalternativ. Av detta, skäl sammanfattar jag ekonomisk politik och ekonomisk historia under termen politisk ekonomi. Om prof. Myrdal nu vill söka lösgöra sig från sin nyklassiska, tidlösa tankegång, så kom-

mer han kanske att inse det berättigade i en sådan uppdelning. Denna uppdelning i anslutning till tiden och kausaliteten är vida mer pregnant än den definition av teoretisk och praktisk nationalekonomi, som prof. Myrdal lämnar på sid. 472. Skulle prof. Myrdal tilläventyrs gå med på detta, så torde han även inse, att min uppdelning i två skolor, den kvantitativa i anslutning till den ekonomiska vetenskapens problemställning, och den politiska i anslutning till den ekonomiska politikens och den ekonomiska historiens problemställning, *icke* grundar sig på en myt (sid. 473).

När jag nu i min föregående uppsats trodde mig precisera prof. Myrdals ställning till »den allmänna, praktiska nationalekonomien» (!) genom att citera en sats, avseende värdesättningens lokalisering till målet, så visar sig detta vara ett »falskt citat». Prof. Myrdal är »alldeles förtvivlad att behöva påpeka det». Jag skulle »t. o. m. riktigare ha kunnat karakterisera . . . uppsatsen . . . som ett försök att visa upp, att värdesättningen icke kan lokaliseras till målet» (sid. 470, min kursiv). Vad är nu detta för ett påstående med två utgångar! Den åsyftade satsen var, enligt min uppfattning, en god sammanfattning av den position, som prof. Myrdal uppnått i »Vetenskap och politik i nationalekonomien» — som är föremål för denna diskussion. Jag hade i min förra uppsats ingen anledning att tillägga, att prof. Myrdal i uppsatsen i Ekonomisk tidskrift dessutom upptar frågan, »att objekt för värdesättning är ej blott målet utan även medlen».¹ Nu säger prof. Myrdal till mig, att kausalforskningen i den praktiska nationalekonomien »blivit *finalt inriktad* genom värdepremisser» och tillägger: »Värdepremisser måste införas, om man skall nå slutsatser av praktisk karaktär innebärande, att det och det är fördelaktigt från den och den synpunkten» (sid. 472). Denna värdesättning hänför sig väl primärt till *målet*. Har jag då icke anledning förmoda, att prof. Myrdal ursprungligen och väsentligen anser, att värdepremisserna äro knutna till målet?

Till den ekonomiska politikens — och den politiska ekonomiens — problemställningar har med nödvändighet hört ett samhälls- och hushållningsbegrepp; prof. Myrdal säger nu, att »hela boken är skriven för att vederlägga» åskådningen om »den i samhällshushållningsföreställningen inneslutna personifierande analogien» (sid. 465).

¹ Ekon. Tidskr. 1931, sid. 63.

Detta, att det enligt prof. Myrdal icke finnes något »vi», att föreställningen om en samhällshushållning är en 'kommunistisk fiktion', har jag — i motsats till vad prof. Myrdal nu påstår (sid. 465) — skarpt observerat, vilket bl. a. tydligt framgår av min resumé på sid. 124—125. Jag nödgas då upprepa, att »mitt mest flagranta och även mest djupgående missförstånd» (sid. 434) reduceras till det faktum, att jag från diskussionen av hithörande problem lånat ett par sats, som utmärkt karakterisera prof. Myrdals verkliga uppfattning beträffande den »politiska attityden». Såsom bl. a. ånyo framgår av not 2 sid. 472,¹ är den politiska attityden i det Myrdalska systemet en primus motor: det är den som ger »mening och avsikt i ett eljest blott orsaksbundet sammanhang».² Kunna vi nu icke anse denna s. k. citatförtolkning slutdebatterad?

Jag har nu genomgått allt, som prof. Myrdal presterat som motkritik, och även lagt fingret på de punkter, där svar uteblivit — vilket brukar vara av större vikt.

Ett arbete sådant som prof. Myrdals skulle kunna medföra risker, som ansluta sig till riktlinjerna inom de båda viktigaste nationalekonomiska skolorna, den kvantitativa och den politiska. Den riktning, som enligt prof. Myrdal representeras av »de moderna, sociologiskt och socialpsykologiskt orienterade ekonomerna» (sid. 466), skulle, om den går in för begreppsanalys av här debatterat slag, säkerligen sträva åt annat håll än den kvantitativa ekonomien eller ekonometrien. Men jag tror ej, att faran för en sådan utveckling är stor, att döma av tendenserna inom de länder, där den rent vetenskapliga livaktigheten för närvarande är störst.

Nej, risken är då säkerligen större inom den ekonomiska politikens område. Förståelsen för en samhällsmedlems plikter att underordna sina egna intressen under sina medmänniskors är sannoligen icke så stor, att vi behöva några uppmaningar att icke ljuga bort intressemotsättningarna. Allas strid mot alla synes vara i full gång även utan understöd från en nationalekonomisk nihilism. Jag

¹ Notan grundar sig f. ö. på en missuppfattning: Jag har icke avsett att giva en beskrivning av »mål-medel-schemat», utan, jag har påpekat, att en ekonomi, som ständigt utgår från tidlösa och verklighetsfrämmande alternativ, mycket snart blir fastlåst vid en viss »politisk attityd».

² »Vetenskap och politik i nationalekonomien», sid. 216.

vill gärna låta detta vara detta, men jag måste dock påpeka, att prof. Myrdal i sina inlägg om den nuvarande krisen på ett mycket paradoxalt sätt frångått de regler, som han i sin bok uppställt för den »praktiska nationalekonomien». Trots alla där förekommande angrepp på samhällshushållningens idé synes han nu icke draga sig för rekommendationer med samhällsnyttan som mål.

Efter denna kritik och antikritik vill jag emellertid med all kraft understryka, att jag fortfarande anser prof. Myrdals bok som en av de mest tankeväckande i det senaste årtiondets ekonomiska litteratur. Vore hans kritik väsentligen riktig och hade den åtföljts av en motsvarande rekonstruktion — vilket är ett nödvändigt inslag i all bestående kritik — då hade hans arbete rest sig högt över alla de klassiska mästerverken. Så har ej varit fallet. Men så som arbetet föreligger, går det så djupt in på den ekonomiska vetenskapens och den ekonomiska politikens centrala frågor, att det minst av allt kan avfärdas med en förströdd applåd. Bokens negativism måste genom ett grundligt tankearbete förvandlas till ett nytt stöd för en konstruktiv ekonomisk teori. Det är detta jag sökte påvisa i min recension. Som ett resultat av den fortsatta diskussionen skulle jag vilja se, att prof. Myrdal finge i någon mån mindre respekt för begrepp och definitionsproblem och mer respekt för den ekonomiska verkligheten och därpå grundad teori.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN

Torsdagen den 10 december var tydligen en kritisk dag av första ordningen för det svenska näringslivet, eftersom det sipprat ut ända ned till bankkretsar i Skåne, att riksbanksledningen allvarligt var betänkt på en räntehöjning över årsskiftet från 6 till 7 %. En sådan skulle utan tvivel ha blivit en effektiv avslutning på vårt diskontos historia under år 1931:

Fr. o. m.	$\frac{3}{4}$ 1930	.....	3 $\frac{1}{2}$ %
„	$\frac{6}{2}$ 1931	.....	3 „
„	$\frac{31}{7}$ „	.....	4 „
„	$\frac{21}{9}$ „	.....	5 „
„	$\frac{25}{9}$ „	.....	6 „
„	$\frac{28}{9}$ „	.....	8 „
„	$\frac{8}{10}$ „	.....	7 „
„	$\frac{19}{10}$ „	.....	6 „

En diskontohöjning verkar, som bekant, återhållande på kreditanspråken inom landet. Dessa nå riksbanken, som ju själv icke utövar någon nämnvärd utlåningsrörelse i direkt förbindelse med näringslivet och allmänheten, huvudsakligen genom privatbankerna, för vilka »bankernas bank» rediskonterar växlar och belånar statspapper m. m., när de ha behov av kassaförstärkning i riksbanks-sedlar. Riksbanken köper även guld, utländska obligationer och valutor samt håller tillgodohavanden av båda slagen i utlandet. Denna dess s. k. devispolitik avspeglades i en valutareserv på 400 miljoner kronor vid årets ingång, vilken vid utgången av maj månad nedgått till 280 miljoner och vid utgången av augusti till 125 miljoner. I månadsrapporten för den 30 september 1931 balanserar posten »hos utländsk bank eller bankir inestående» på 35,649,350:31, vilket då utgjorde riksbankens, så gott som hela valutareserv. Guldkassan hade sjunkit, såsom rapporterna visa:

År 1931	$\frac{31}{8}$	$\frac{30}{9}$
	49,967,280: —	45,739,675: —
	179,970,798: 37	152,903,115: 92

Siffrorna i övre raden ange lagligen i riket gällande guldmynt, och den nedre radens siffror utländskt guldmynt samt omyntat guld. Den första av dessa poster för den metalliska kassan har efter den

30 september förblivit oförändrad, medan den andra i rapporten för den 31 oktober visade en stegring till 167,8 miljoner kronor, alltså en guldimport på 15 miljoner, och för den 30 november en nedgång till 160,3 miljoner, alltså en guldexport.

Eftersom gällande bestämmelser till begränsning av riksbankens sedelstock medge en sedelutgivning intill 2 gånger metalliska kassan och därutöver 250 miljoner kronor, d. v. s. den 30 november intill sammanlagt 661,6 miljoner kronor, av vilket belopp nämnda datum 576 miljoner tagits i anspråk, och eftersom den då återstående sedelreserven om 85,6 miljoner kronor sannolikt kunde väntas påfrestad vid årsslutet, som ställer stora krav på betalningsmedel, kan man förstå farhågorna för en diskontostegring över årsskiftet.

Endast tvånget att iakttaga sedeltäckningsreglerna, om vilkas behov av ändring i framtiden meningarna numera knappast torde vara delade, skulle väl ha kunnat anföras till försvar för en diskontohöjning den 10 december 1931.

En diskontohöjnings normala verkan att kvarhålla utländska fordringar i landet och öka utländska krediter torde under nu rådande förhållanden på den internationella penning- och kapitalmarknaden icke vara mycket att räkna med. Däremot skulle givetvis en diskontohöjning ha kunnat stimulera spekulationer i kursstegringar för svenska kronor, särskilt gentemot guldvalutor. Av spekulationer beroende kurssvängningar i svenska kronors noteringar i utländskt mynt är det dock riksbankens skyldighet att bekämpa. Icke tvärtom.

I den kampen skulle givetvis en stark valutareserv, som gjort det möjligt för riksbanken att påverka marknaden med egna försäljningar och köp, ha varit det bästa vapnet, och om och när en sådan kan uppbringas på lånevägen, skyr man väl knappast de mera eller mindre tillfälliga kostnaderna.

Betalningarna till och från utlandet bero emellertid i mycket av våra svenska bolags och bankers ställning, vilken under 1920-talets expansion med dotterbolag i skilda länder, monopol och statslån m. m., i hög grad försiggått obekymrat om centralbankens ansvar för landets betalningsförhållanden till utlandet. Det minsta riksbanken kunnat fördra hade väl varit att hållas a jour med dessa transaktioner, både till deras omfattning och innebörd. Har den funnit det icke möjligt att tilltvinga sig besked, torde åtgärder påkallas för att ge den tillbörlig auktoritet.

Valutaförsvaret ankommer nu och i den närmaste framtiden i första hand på de vispolitiken.

Ett tillräckligt högt diskonto för att hindra en icke önskvärd stegring i levnadskostnaderna, vilka ju i princip sammanfalla med produktionskostnaderna, och därmed en stegvis inträdande försämring i kronans köpkraft och utlandsnotering, är givetvis ofrånkomligt, särskilt när och i den, mån märkbara tendenser till en dylik stegring konstateras. Denna utveckling bör däremot icke nu föregripas av farhågor för, att det framdeles kan bli svårare att

hämna den. Allt har sin tid. Varje ryttare vet, att en häst, som vill falla i sken, icke bör tjurhållas, utan lugnas med lämpor. Främst kommer det därvid an på, vem som sitter i sadeln.

En diskontohöjning före nyåret, då så många kontanta betalningar förestå, skulle föranleda en skärpning i bankernas likviditetssträvanden och i enskildas benägenhet att hålla på kontanterna samt därmed minska penningens omloppshastighet. Detta skulle göra höjningen »effektiv» långt utöver vad steget från 6 till 7 % nominellt gäve vid handen.

En diskontohöjning premierar kortare kreditgivning. Ingenting är mindre önskvärt i en tid, då de korta krediterna och ovilligheten att gå in för fasta placeringar utgöra en av huvudorsakerna, åtminstone en av de närmaste, till de oerhörda kapitalöverflyttningarna mellan länderna, de oberäkneliga guldrörelserna och därigenom guldmynntfotens fall i många länder. Ännu vid århundradets början saknade vårt land en inhemsk obligationsmarknad. Den är nu betydande och en diskontoförhöjning skulle ytterligare trycka den.

Under samma tidsskede ha bankkrediterna utvidgats och vid sidan av växelrörelsen äro de fasta engagemangen stora. En fördyring av krediten försvårar läget för näringslivet, som på viktiga områden icke kan bära högre räntor. Framför allt är jordbrukets läge ytterst prekärt.

En diskontohöjning den 10 december skulle delvis ha undan dragit pågående avtalsförhandlingar inom svensk industri den basis för kompromiss mellan arbetsgivare och arbetare, som man funnit i utsikten till någon uppgång i prisnivån.

Skärpta krissvårigheter kunna näppeligen undgå att föranleda statsanslag i skilda former och för olika ändamål, varigenom kreditinskränkningarna neutraliseras.

Ur alla dessa synpunkter kunde torsdagen den 10 december genom en diskontohöjning ha gjorts till en Tycho-Brahe-dag.

Vad man med en sådan skulle vilja vinna, kan delvis nås genom räntedifferentiering. Främst kan man därvid tänka på möjligheten för privatbankerna att högre belasta importkrediter och att icke utvidga dem för illegitima ändamål. En sådan bankpolitik kräver dock samverkan mellan privatbankerna och med riksbanken.

1933 års allmänna fastighetstaxefördes av undertecknad på tal i ett rings uppskjutande på ett år radioföredrag den 30 september 1931. Antagligen fanns förslaget då föga aktuellt. Det är emellertid i oktober 1931, som finansministern haft att taga ställning till en dylik eventualitet. Såsom skäl för förslaget anfördes, att guldmynntfotens uppgivande medfört en osäkerhet om penningvärdet, som måste medföra osäkerhet om bl. a. fastighetsvärdena, samt att prisbildningen på jordbrukets produkter sannolikt kunde väntas undergå förändringar, som gjorde det omöjligt att bedöma, vad en jordbruksfastighet rimligen kunde väntas avkasta under femårsperioden

1934—1938. Dessa förnufts-skäl stå alltjämt oemotsagda. Däremot har det invänts, att i praxis taxeringen sker tämligen automatiskt med ledning av de under senast gångna fem år betalda köpeskillingarna för försålda fastigheter inom taxeringsdistriktet, om vilka lagfartsförteckningarna lämna upplysning. Anvisningarna (till 9 §) i 1928 års kommunalskattelag säga visserligen, att »faktiskt belald köpeskillings betydelse såsom uppskattningsgrund för det allmänna saluvärdet ingalunda är förringad» o. s. v. (andra stycket under 1). Uttalandet hänför sig till det (i första stycket under 1) sagda, att »köpeskillig, som under senare tid faktiskt betalats för en viss fastighet, icke får utan vidare anses som ett exakt uttryck för det allmänna saluvärdet». Detta senare förklaras bl. a. med, att »sådant kan föranledas av vid tiden för försäljningen rådande abnorma konjunkturen å fastighetsmarknaden». Sådana abnorma konjunkturen ha redan inträtt och måste befaras än värre före september 1932, då 1933 års allmänna fastighetstaxering skall börja. Under det gångna året ha osedvanligt många jordbrukare velat sälja, men inte många kunnat finna köpare till pris, vilka de ansett sig kunna antaga, emedan de icke velat sälja mycket under taxeringsvärdet eller under den köpeskillig, som de själva tidigare erlagt. För skånsk slättjord, som köpts för 1,800 kronor per tunnland eller mera i början av 1920-talet, har bjudits 1,000 kronor i början av 1930-talet. En jordägare tar icke sådana konsekvenser av de abnorma konjunkturen, förrän han blir tvungen genom insolvens.

De båda tämligen motsägande anvisningarna med hänsyn till faktiskt erlagd köpeskillings betydelse vid taxeringen kunna ledas tillbaka till den skriftliga och muntliga kritiken av det Landénska kommunalskatteförslaget 1917. L., som utfört så mycket arbete för skattelagstiftningen i senaste tid, förfäktade öppet den meningen, att taxeringsvärdet borde exakt återge en fastighets »objektiva värde». Varje nationalekonom vet emellertid alltför väl, att värdet objektiveras endast vid marknadstillfället (köpet) och ingalunda ens då är objektiverat i köpeskillingen på annan grund än den, att en förständig köpare beräknar, att den erlagda köpeskillingen skäligen motsvarar den avkastning, som han väntar sig kunna avvinna fastigheten under kommande år. Detta beror emellertid i hög grad på köparens subjektiva insatser (duglighet m. m.), vilket gör det orimligt att taga köpeskillingen per tunnland för viss fastighet inom ett taxeringsdistrikt utan vidare till ledning för närbelägna och liknande egendomar. Om en driftig jordbrukare köper en egendom i närheten av stad, där han beräknar kunna sälja kvalitetsmjölk direkt till köpstarka kunder i förseglade flaskor, som han själv tillhandahåller, för ett långt högre pris per liter, än mejerierna betala, så är det tydligt, att han kan stå sig vid att betala ett överpris för egendomen. Att lägga det priset till grund för taxeringen även för en närliggande lika god egendom vore orimligt, emedan utnyttjandet även av den egendomen i samma affärssyfte skulle sänka avkastningen av dem båda. Dessutom är det egendomen, som skall taxeras, icke

ägaren-brukarens duglighet, som blir belastad medelst inkomstbeskattning. Därtill kommer, att varje sunt ekonomiskt företag bör bokföra sina tillgångar med rimlig marginal. Om fastigheten köpts för 100,000: —, räknar den nye ägaren säkerligen med att få samma belopp igen, om han säljer, nämligen om han själv blir i tillfälle att välja tiden för försäljningen. Om detta senare icke blir fallet, t. ex. genom ägarens oväntade frånfälle, betingar egendomen kanske blott 90,000: —, och då bör den bokföras till 90,000: — och *taxeras* till 90,000: —, vilket man med större rätt än köpeskillingen kan kalla »objektivt värde», ehuru beteckningen även då vore oriktig och vilseledande. Lagen har slutligen upptagit uttrycket allmänna saluvärdet, vilket i anvisningarna förtydligas med »det belopp, som en förständig köpare kan antagas vilja betala för fastigheten, om den tänkes såld inom den kundkrets, som för en dylik egendom kan antagas vara att påräkna, och köpt för ett med hänsyn till fastighetens beskaffenhet lämpligt utnyttjande».

Tyvärr har lagens moderatare uttryckssätt icke förmått moderera det taxeringsraseri, som behärskat administrationen efter högkonjunkturen under kriget, och som särskilt gått ut över jordbruket, vars deklARATIONER till inkomstskatt icke kunnat göras tillfredsställande, bl. a. på grund av sådana fiktioner som »årliga värdet av bostad» (för bonden på en bondgård), »vad skattskyldig direkt gjort sig tillgodo av jordbrukets eller dess binäringars avkastning för sin, sin familjs eller övriga hushållsmedlemmars räkning» (alltså ett tjug ägg eller en slaktad höna m. m.). Detta taxeringsraseri har otvivelaktigt i flera län bragt taxeringsvärdena för jordbruksfastigheter orimligt i vädret sedan 1922.

Ur den synpunkten kan man förstå, att många brukande jordägare nu fordra, att taxeringsvärdena nedskrivs och nedskrivs med det snaraste. Arrendatorer vänta väl därav reducering i arrendena.

Utsikter lära emellertid finnas för, att repartitionstalet för jordbruksfastighet vid instundande riksdag nedsättes från 6 till 5. Skattelättnader verka höjande å fastighetsvärdena. I blandade kommuner medför nedsättning av repartitionstalet skattelättnad för jordbruket, desto större ju ringare antal skattekronor jordbruket i kommunen påföres i förhållande till antal skattekronor för annan fastighet och för inkomst. I rena jordbrukssocknar kommer däremot nedsättning i repartitionstalet och därmed i antalet skattekronor inom kommunen att motvägas av höjd utdebitering per skattekrona.

Utsikten till ett måttligt fall i penningvärdet och en däremot svarande stegring i fastighetsvärdena, vilken borde motivera ett års uppskov med taxeringen, har på vissa håll öppnat den politiska spekuleringen, att en omedelbar nedsättning av taxeringsvärdena, som åtföljdes av fastighetsvärdenas stegring under följande år, skulle genom undertaxering hålla jordbruket skadeslöst för de gångna årens övertaxering.

Att jordbruksfastigheterna vid omtaxering 1933 i stället för upp-

skruvade värden skola åsättas »verkliga värden», är en otänkbarhet av här förut angivna skäl, osäkerheten om penningens värde och konjunkturomslagets art, inträde och omfattning. De nu delvis fiktiva taxeringsvärdena komma att ersättas med andra osäkra värden.

Men lägre taxeringsvärden äro ekonomiskt alltid säkrare än högre, invändes det.

Det är just det, som är frågan, om saken bedömes med hänsyn till gagnet för jordbruksnäringen såsom helhet, utan hänsyn till påtagliga intresse motsättningar mellan enskilda jordägare, allteftersom de äro mera eller mindre väl situerade i förmögenhetshänseende, innehavare av större eller mindre egendomar o. s. v.

Ingenting är måhända farligare än att vid en tidpunkt, som kan väntas vara ytterligt labil för de flesta jordbrukare, röra vid taxeringsvärdena.

En nedsättning av dem medför nämligen en nedsättning av belåningsgränsen för jordbruksfastighet, i den mån denna rättats efter taxeringsvärdena, vilket utan tvivel varit fallet i viss utsträckning.

Sparbankerna medge väl i allmänhet belåning av jordbruksfastighet mot inteckning intill 50 eller på vissa håll högst 60 % av taxeringsvärdet samt mot inteckning med borgen intill $\frac{2}{3}$ av taxeringsvärdet.

Det har från auktoritativt håll i Malmöhus län uttalats en förmodan, att nedsättningen av taxeringsvärdena kunde väntas belöpa sig till 15 %. Ett taxeringsvärde å 100,000: — kronor, som vid tillämpning av den sedvanliga belåningsgränsen intecknats för 66,666: 67, når efter taxeringsvärdets nedsättning till 85,000: — kronor samma belåningsgräns vid lån om 56,500: — kronor, vilket skulle innebära återbetalningsskyldighet för 10,166: 67. Om taxeringsvärdet nedsättes med 30 % till 70,000: —, nedgår belåningen till 46,666: 67 och medför inbetalningsskyldighet för 20,000: — kr.

Det är tydligt, att avbetalningar skola försätta låntagarna i de största svårigheter. För den skull har det antagits, att de icke heller skola påfordras, bl. a. därför att sådanas genomdrivande skulle bli förlustbringande för långivarna. Resonemanget är demoraliserande både för låntagare och långivare.

Från samma auktoritativa håll, till vilket nyss hänvisats, har gjorts gällande, att belåningsgränsen $\frac{2}{3}$ icke är fastslagen i sparbankslagen, utan endast genom praxis, och denna praxis skulle i ett slag kunna allmänt ändras till $\frac{3}{4}$ för redan utestående lån, så mycket hellre som realsäkerheten i den belånade egendomen ju är densamma, vilket taxeringsvärde den än åsättes.

Ur sparbankssynpunkt är ett sådant förslag säkerligen orimligt, och det kommer väl även att uppfattas så. Om flera släktleds erfarenhet gjort $\frac{2}{3}$ av taxeringsvärdet till gränsen för fullgod säkerhet, är det orimligt att vidga gränsen till $\frac{3}{4}$ i särdeles osäkra tider. Det är mycket beklagligt, om för högt satta taxeringsvärden lett till för hög belåning. De höga taxeringsvärdena ha då icke skadat endast jordbrukets ekonomi, utan även kreditanstaltens soliditet.

Lyckligtvis ha väl sedan flera år taxeringsvärdena icke utan vidare godtagits vid utlämnande av lån. Där det skett och nedsättning i taxeringsvärdena följer, krävs rättelse i belåningen. Därom bör det inte kunna diskuteras.

Konsekvenserna kunna emellertid då framkalla likvidationer och exekutiva auktioner till ett antal, som sänker fastighetsvärdena i fastighetsmarknaden långt under vad 1928—1931 års köpeskillingar ange som allmänt saluvärde.

En sådan kris bör undvikas, eller åtminstone icke i onödan försvåras. Ett uppskjutande av fastighetstaxeringen möjliggör långt smidigare behandling av dem, som råkat i kredityårigheter, så mycket mera om ett måttligt fallande penningvärde och bättre priser på jordbrukets produkter öppna utsikter till någon uppgång av fastighetsvärdena. Utsikten därtill behöver endast te sig sannolik, för att fallet i fastighetsvärdena skall hejdas och möjligen vändas.

Sparbankerna äga i stort antal möjlighet att tillämpa $\frac{1}{4}$ marginal mellan inlåningsräntan och låneräntan för bästa säkerhet i stället för $\frac{3}{4}$ % eller mera i dessa svåra tider för jordbrukarna. Om riksbankens diskontopolitik icke omöjliggör det, kan inlåningsräntan sättas till $4\frac{1}{2}$ %. Hänsyn till obligationsmarknaden och till privatbankernas ränta på depositionsräkningar äro sparbankerna bundna av. Främst måste de se till insättarnas säkerhet.

»Jordbrukshjälpen» får emellertid icke av regeringen och riksdagen i någon mån avvältas på sparbankerna. Mot dessas sätt att sköta sig i allmänhet och särskilt i dessa kritiska tider ha inga allmänna klagomål förspotts från sakkunnigt håll.

Regeringen läser emellertid icke vidtaga någon åtgärd för ett års uppskov med fastighetstaxeringen, ehuru densamma väl drager kostnader i sjuiffriga tal, och ehuru det finns håll nog att fylla i riksdagen för $\frac{1}{7}$ 1932— $\frac{30}{6}$ 1933.

De exekutiva försäljningarna av jordbruksfastigheter i Tyskland ha enligt den officiella statistiken tilltagit i antal under de båda senaste åren. Ökningens framgång av följande tabell:

Skördeår	Antal	Areal (hektar)
1924—25	525	2,172
1925—26	1,268	9,637
1928—29	2,389	50,684
1929—30	3,640	116,578
1930—31	4,003	115,492

Tre procent av arealen i Ostpreussen och Pommern, där förhållandena blivit ohållbarast, ha gått under klubban. Emedan talrika ägare önskat sälja frivilligt, men icke kunnat finna köpare, hava fastighetsvärdena varit sjunkande. Genom de talrika exekutiva auktionerna ha de slutligen tryckts i den grad, att exekutionerna beräknas medge utfäendet endast av genomsnittligt 60 % av intecknade skulder ur köpeskillingarna.

E. F. K. S—n.

L I T T E R A T U R G R A N S K N I N G A R

B. MIRKINE-GUETZÉVITCH: *Les nouvelles tendances du droit constitutionnel*. XII + 218 sid. Paris 1931.

Prof. Mirkine-Guetzévitch synes, att döma av angivandet av karaktären under hans namn i en av hans tidigare skrifter: »ancien professeur agrégé, à la faculté de droit de Petrograd», vara en av de många ryska emigranterna, som funnit en fristad i Frankrike. Och tydligen också en verksamhet. Han har varit en av de flitigaste medarbetarna i *Revue du droit public* under de senaste åren och konstitutionell krönikör i *Revue politique et parlementaire*. Förteckningen över av honom utgivna arbeten är redan betydande. De ämnen författaren behandlar röra så gott som uteslutande problem inom den konstitutionella rätten i de efter världskriget tillkomna författningarna. Ovanstående arbete utgöres av en serie artiklar, som under åren 1928—1930 varit publicerade i *Revue du droit public*, jämte några tillägg från författarens krönikörsverksamhet i *Revue politique et parlementaire*.

I arbetets första kapitel uppställer förf. sin tes. Han lämnar en redogörelse för de nyheter efter-krigsförfattningarna tillfört den konstitutionella rätten, nyheter som bestå dels i en kodifiering av vad som på skilda håll utvecklat sig som konstitutionell sedvanerätt, dels i en ny innebörd och annan lösning, som givits åt gamla problem. I allt detta nya ser författaren ett utflöde av en strävan till rationalisering av statsmakten. Något utanför ramen falla ett par företeelser, varpå flera av de nya författningarna lämna exempel: den internationella rättens reception i författningstexten och de nya rättighetsdeklarationerna med deras understundom omfattande program för social lagstiftning. Här vidgar förf. tesen och låter dem ingå i en större rationaliseringsprocess, omfattande hela det offentliga livet.

Av de många problem, den konstitutionella rätten efter världskriget erbjuder, är det tvänne, som förf. i det följande upptagit till mera ingående behandling: förhållandet mellan den direkta demokratin, organiserad i form av referendum och folkinitiativ, och parlamentarismen samt — i sammanhang med de författningsrevisioner, som senare ägt rum och för vilka redogörelse lämnas — den exekutiva maktens ställning i den moderna staten.

Beträffande förf:s tes är att märka, att han använder den i två betydelser. När han samvetsgrant förtecknar det mesta, som på

något sätt kan sägas vara anmärkningsvärt i de nya författningarna och sammanför detta under en gemensam tendens, låter detta sig naturligtvis göra, om man med rationalisering av statsmakten endast menar en (allt längre gående) legalisering av politisk praxis i olika riktningar. Man har ur denna synpunkt ingen anledning att undersöka det inbördes förhållandet mellan olikartade författningselement, som införs sida vid sida i samma författning. Men om man vill låta rationaliseringen av statsmakten samtidigt innebära en strävan att skapa sammanhang och samverkan mellan de särskilda författningsfaktorerna — och författaren synes även vilja inlägga den betydelsen i sin tes —, måste man konstatera, att de nya författningarna infört disparata ting inom samma författningstext och sammalunda författaren i sin tes. Rationaliseringsprocessen ter sig ur denna synpunkt understundom tvivelaktig. Författarens båda synpunkter råka härigenom i strid med varandra, men han undgår motsärdigheten genom att växelvis betona den ena eller den andra. Ett exempel skall visa författarens tillvägagående. Gemensamt för flertalet av här omhandlade konstitutioner är den utförliga regelbindningen av parlamentarismen. I allmänhet ut-säges det, att ministrarna för sin ämbetsutövning skola besitta parlamentets förtroende och måste vika för ett misstroendevotum. Författaren konstaterar (s. 14), att därigenom det väsentliga hos parlamentarismen kommit till uttryck, förtroendeförhållandet mellan regering och representation. I själva verket är det i länder, där det existerar organiserade politiska partier, den parlamentariska majoriteten som bildar kabinettet (s. 16). Eftersom statschefens roll i dessa fall är helt och hållet nominell, har man i vissa författningar (Preussen, Bayern, Österrike) kunnat helt och hållet undvara den och låtit kabinettet eller premiärministern väljas direkt av representationen. Författaren ser i detta förfarande ett fortskridande av rationaliseringsprocessen beträffande parlamentarismen (s. 17), och dess betydelse minskas icke av det förhållandet, att man i två av de nämnda exemplen måst tillgripa denna procedur på grund av frånvaron av statschef, ity att Österrike före den sista författningsrevisionen tillämpade samma system, trots att här fanns en statschef. Från de av författaren tagna utgångspunkterna äger resonemangt sin riktighet, men det är å andra sidan uppenbart, att den förutsatta partipolitiska situationen snart ängenstädes är tillfinnandes. Några författningar (Tjeckoslovakiet, Preussen, Österrike, Grekland, författaren kunde också hava tillagt Finland) föreskriva vissa regler för avgivande av misstroendevota, syftande till att genom försvårande bestämmelser förhindra förhastade voteringar. Författaren ser häri en rationalisering av den parlamentariska proceduren med syfte att bidra till den ministeriella stabiliteten. Här råkar författaren i strid med sin utgångspunkt. Det väsentliga hos parlamentarismen var ju förtroendeförhållandet mellan regering och representation, och detta kan knappast stå väl tillsammans med bestämmelser, som söka hindra representationen att

ge uttryck åt sina känslor i detta avseende gentemot regeringen. Förledd av den ofta positiva formuleringen av vissa av hithörande paragrafer i författningstexterna har förf. på ett starkare sätt än det ömtåliga förhållandet tillåter betonat förtroendet mellan de båda statsmakterna; en närmare granskning av samtliga föreskrifter rörande relationen dem emellan ger vid handen, att författningen i allmänhet endast är uttrycklig på en punkt, nämligen regeringens skyldighet att vika för direkt uttalat misstroende, och det förutsättes, att förtroendet kan utspädas ända till gränsen av fördragsamhet.

Förf:s upptäckarglädje med avseende på rationaliseringsprocessens fortskridande har på en punkt lett honom alldeles på villospår. Han observerar det nya innehåll, som federalismen i den tyska riks författningen fått, sedan den lösgjorts från alla dynastiska intressen (s. 20 f.), och betecknar det som en rationalisering av federalismen, men finner att Österrike gått ett steg längre och hunnit slutpunkten på denna utveckling (s. 23 f.). Från unitarisk stat har det omskapat sig till federativ enbart för att lösa vissa administrativa problem i decentraliserande riktning och i en lämplig form skänka sina provinser en önskvärd och ändamålsenlig autonomi. Stöten till den federalistiska utvecklingen i den tysk-österrikiska republiken gav den provisoriska nationalförsamlingen, vilken, samtidigt som den uppgjorde ett utkast till en unitarisk författning, anmodade de olika provinsialförsamlingarna att genom uttryckliga beslut kungöra sin anslutning till den nya republiken. Då och sedermera har förhållandet mellan federalismen och unitarismen behärskats av motsatsförhållandet mellan de bägge partierna de kristligt sociala och socialisterna, ett motsatsförhållande av sådan skärpa, att det strax före författningens tillkomst hotade att alldeles spränga statsenheten och förvandla Tysk-Österrike till en statskonfederation. Den federativa staten blev den enda möjliga formen för en uppgörelse mellan de båda partierna. Det är alltså tämligen långt ifrån, att den österrikiska federalismen har det rationella ursprung författaren förmodar.

Folkomröstningsinstitutet har i de efter världskriget tillkomna författningarna, fått en betydlig plats. Institutet är ingalunda nytt, men ny dess användning i kombination med parlamentarismen. Författaren behandlar frågan till att börja med i sin inledande redogörelse för de nya författningarna (s. 28), och påvisar likheten mellan rätten att anordna folkomröstning i vissa fall och upplösningsrätten, sådan den brukats i England. Parlamentsupplösningen får här, samtidigt med att den medför nya val, även karaktären av ett referendum över bestämd fråga. Ur denna synpunkt inordnar sig införandet av vissa former av referendum i den allmänna rationaliseringsprocessen av parlamentarismen. Sedermera tar författaren upp frågan till ingående behandling i ett särskilt kapitel (s. 116 ff.). Han gör en uppdelning och diskuterar först de former av folkomröstningsinstitutet, som ingå i den parlamentariska mekanismen eller supplerar denna. Hit räknas i främsta rummet de tillfällen,

då referendum träder i stället för parlamentsupplösning. Vilka de äro, framgår icke alldeles klart av författarens framställning. I de tyska länderna har regeringen på ett undantag icke upplösningsrätt men däremot rätt att ställa frågan om parlamentsupplösning under folkomröstning;¹ här träder denna i stället för upplösningsrätten. Enligt vad ovan är antytt synes han emellertid hit hänföra även de fall, då statschefen har rätt att anordna referendum över en av representationen antagen lag. Sådan rätt tillkommer den tyske rikspresidenten. I denna kategori får väl även inräknas den rätt, som i Tjeckoslovakiet tillkommer regeringen att anordna referendum på ett av representationen avslaget regeringsförslag. I båda fallen har emellertid statschefen upplösningsrätt jämte referendumsrätt (här betraktas presidenten och regeringen i Tjeckoslovakiet som en enhet) och i båda fallen kan han endast utöva sina befogenheter genom parlamentariskt ansvariga ministrar. När skall under sådana omständigheter referendumsrätten komma till användning och träda i stället för upplösningsrätten? I Tyska riket kan man svårligen tänka sig detta ske under andra villkor, än att president (regering) och riksdag äro överens om att hänskjuta en fråga till folkomröstning. I Tjeckoslovakiet synes regeringens referendumsrätt knappast kunna brukas annat än i samband med presidentens upplösningsrätt. Att i sistnämnda fall tala om referendumsrätten som en rationalisering av upplösningsrätten torde icke vara berättigat. Till de parlamentariska formerna av folkomröstning vill författaren även räkna ett par andra fall: den möjlighet att anordna referendum om presidentens avsättande, som innehålles i den tyska riksförfattningens § 43, den upplösning av representationen, som blir en automatisk följd av ett utfall mot representationens votum av en folkomröstning i en lagfråga i Estland, samt den allmänna revokationsrätten. Beträffande bestämmelsen rörande möjligheten att avsätta presidenten hör den icke till den tyska författningens mest logiska skapelser. Det parlamentariska systemet gör ju denna politiskt oansvarig; genom att stipulera en särskild procedur för att utkräva politiskt ansvar av honom har man infört ett motstridigt element i författningen, ett element från ett annat styrelsesystem. Den estniska bestämmelsen har däremot ett stort intresse; därigenom göres ett försök att infoga omröstningsinstitutet i det parlamentariska systemet. — Om man diskuterar folkomröstningsinstitutets förhållande till parlamentarismen, kunde revokationsrätten vara förtjänt av en större uppmärksamhet än författaren skänker den, han endast omnämner den. Den fyller en lucka i det parlamentariska systemet och kompletterar det på en viktig punkt. Statschefens upplösningsrätt förutser och löser den konflikt, som kan tänkas uppstå mellan regering och representation, och återställer överensstämmelse dem emellan. Men sedan upplösningsrätten hemfallit åt regeringen, finnes ingen lösning av den konflikt,

¹ Ett utfall mot regeringens förslag medför regeringens avgång.

som kan tänkas uppstå genom den parlamentariska majoritetens bristande överensstämmelse med väljarkårens majoritet. Här inträder revokationsrätten, löser konflikten och återställer överensstämmelsen mellan folket och parlamentet.

Efter denna framställning av folkomröstningsinstitutets s. a. s. parlamentariska former ingår författaren på frågan om institutets förekomst som en självständig författningsfaktor. Han lämnar ett brett utrymme åt diskussionen av institutets ändamålsenlighet överhuvud med anförande av de välkända argumenten för och emot och konkluderar, efter att i korta drag ha redogjort för den exekutiva maktens historiska omvandling från verkställande i mera inskränkt mening till lagstiftande så tillvida, att den blivit den viktigaste faktorn i det moderna lagstiftningsarbetet, konkluderar på grundvalen av detta argument mot folkomröstningsinstitutet, som han finner vara ett avsteg från rationalisering av statsmakten.

Ehuru de nya konstitutionerna knappast inneha en ålder av ett decennium, ha redan flera av dem varit underkastade revisioner och andra varit tilltänkta. Författaren redogör för författningsförändringarna i Österrike och Polen och nämner utom sitt egentliga ämne, som begränsar sig till de nya demokratierna, den senaste författningslagstiftningen i Italien och jämför dem med den planerade mera genomgripande revisionen av den polska författningen. Det faller genast i ögonen, att dessa ändringar haft ett och samma syfte, inneburit en förstärkning av den exekutiva makten. I detta sammanhang tar författaren upp frågan om den exekutiva maktens ställning överhuvud taget i den moderna staten. De nya författningarna ha genomgående fastslagit den legislativa maktens rättsliga förrangsställning, och författaren gör den säkerligen riktiga iakttagelsen, att de moderna författningsskriyarna haft blicken riktad bakåt och sökt garantera denna mot maktusurpation från den exekutiva maktens sida. Då denna tidigare representerades av monarkien, som hämtade sin makt ur andra källor än representationen, var det naturligt, att den senare sökte alltmera vidga området för sin kompetens och strävade att så långt möjligt kontrollera den förras maktutövning. Läget är nu blivit ett annat. Den parlamentariska regeringen hämtar sin makt ur samma källa som parlamentet självt och vilar ytterst på samma grundval som detta: den allmänna rösträtten. Det finnes alltså ingen anledning att hindra eller försvåra dess rörelsefrihet. Den parlamentariska apparaten har i grunden endast en uppgift, att genom skapande av en fast majoritet bilda grundvalen för en stark regering, och den parlamentariska regeringen är det yppersta redskap demokratien äger för att förverkliga sina syften. Mot den legislativa maktens rättsliga förrangsställning har författaren ingenting att invända, såvida den icke åtföljes av en politisk förrangsställning; denna vill han tilldela exekutivmakten, enkannerligen den parlamentariska regeringen. Han ser med beklagande, att Österrike vid revisionen av författningen 1929 tilldelat presidenten utnämningssrätt av ministären

— en tillbakagång i den parlamentariska rationaliseringsprocessen — och anmärker beträffande det författningsutkast, som det regeringsvänliga blocket i Polen framlade 1929 och som gick ut på ett förstärkande av presidentmakten på olika sätt, att det söker skapa en personell diktatur och har vissa beröringspunkter med den fascistiska. Man vill gärna instämma i förf:s plaidoyer för det parlamentariska kabinettet såsom den enklaste och elegantaste lösningen av regeringsproblemet. Men han förutsätter, något som redan förut påpekats, ett ur varje val framgånget partipolitiskt läge av så entydig beskaffenhet, att endast en lösning är möjlig. I verkligheten plägar ingenstades — möjligen med undantag för England — ett sådant föreligga. Statschefens medverkan vid ministärbildningen är därför alldeles icke så nominell, att den kan tänkas bortas. — De senaste författningsrevisionerna ge anledning till ställande av spörsmål av ett annat slag, om man eljest vill tillmäta dem någon större symptomatisk betydelse. Några av de nya författningarna, i främsta rummet den tyska, men även den franska och nu sist den österrikiska, ha vid sidan om den parlamentariska kabinettextekutiven infört den dualistiska presidentexekutiven, visserligen med parlamentariska fjättrar. Man kunde numera ställa den frågan på grund av de svårigheter, varmed parlamenten överallt arbeta för att bilda någorlunda stabila regeringar, om det skall bliva det senare systemet för exekutivens bildande, som kommer att avgå med segern och undantränga det förra. Förf. har icke beaktat denna egendomliga dubblering av den exekutiva makten, och de senaste författningsrevisionerna ge honom ingen anledning att uppkasta dessa spörsmål.

Man känner sig på åtskilliga punkter uppfordrad att göra anmärkningar mot professor Mirkine-Guetzévitchs arbete. På någon punkt äro anmärkningarna av den art, att man frestas att förfalla till kriarättens iver och tala om grova bockar. Detta hindrar emellertid icke ett erkännande av arbetets förtjänster. Såvitt för anmälaren är bekant, är han den förste som gjort ett försök att giva en sammanfattande framställning av den nya konstitutionella rätten och de huvudtendenser, som behärska denna. Hans framställning tarvar att korrigeras och kompletteras. Men föregångarens heder tillkommer författaren.

Les déclarations des droits de l'homme. Textes constitutionnels concernant les droits de l'homme, et les garanties des libertés individuelles dans tous les pays. Par A. AULARD et B. MIRKINE-GUETZÉVITCH. 447 sid. Paris 1929.

Tillsammans med professor Aulard har professor Mirkine-Guetzévitch utgivit rättighetsdeklarationerna i nu gällande författningar i fransk översättning. Utomordentligt värdefullt är det att få dem samlade inom samma volym, och värdet minskas ingalunda genom att den innehåller även historiska texter. Prof. Aulard —

man får väl taga för givet, att han bär ansvaret för denna del — har nämligen sört för att samtliga den franska revolutionens rättighetsdeklarationer medtagits, den girondistiska av den 29 maj 1793 icke undantagen. Att utgivarna här gått utanför den ram, de uppdragit för sin publikation, är en förtjänst, som inte torde behöva närmare motiveras. Men när de gjort ett undantag för Frankrike, kan man fråga sig, varför de icke gjort liknande för England och Amerika. Om de franska rättighetsförklaringarnas betydelse som förebild och inspirationskälla kan icke råda delade meningar, men Magna Chartas betydelse är knappast mindre, om ej direkt som förebild, så dock som inspirationskälla. Utgivarne ha medtagit Henrik III:s charta i utdrag; det synes då så mycket mera motiverat att förfara på samma sätt med Magna Charta, som de viktiga artiklarna XIV, XVII, XX i denna, rörande beskattningsrätten, icke upptogs i Henriks charta utan först återkommo i Statutum de tallagio non concedendo 1297. De äldsta amerikanska rättighetsförklaringarna äro till tiden de franskas föregångare och hava sannolikt för de senare amerikanska författningarna som rättensöre spelat en minst lika stor roll som de franska. Ett avsteg även på denna punkt genom meddelande av ett lämpligt urval historiska texter hade därför varit väl försvarligt. Utgivarnes uttalade avsikt har varit, att deras publikation skulle omfatta alla nu gällande texter med undantag dels för Frankrike, dels för federativstaterna Tyska riket, Schweiz, Argentina, Brasilien och den nordamerikanska unionen, där de beträffande delstaterna nöjt sig med utdrag eller referat. Under sådana omständigheter borde den ovannämnda engelska statuten samt även Petition of Rights 1628 meddelats; det hör till en av den engelska författningens många egenheter, att dessa gamla texter ännu anses äga giltighet.

Samlingen är med nämnda undantag fullständig. Utgivarne ha icke inskränkt sig till att återge de författningstexter, som själva angiva sig såsom rättighetsdeklarationer, utan i författningar, där sådana saknas, uppsökt de bestämmelser, som närmast kunna anses motsvara dessa. Till frågan om huru urvalet i dessa senare fall träffats skola vi återkomma. Ifråga om den första typen av författningstexter har detta icke mött några svårigheter. Hithörande bestämmelser äro där samlade på en plats, oftast under rubriken »medborgerliga rättigheter», »offentliga rättigheter», »rättigheter och garantier», »konstitutionella garantier» eller liknande, med och utan tillägg av »skyldigheter». I sådana fall har den principen följts att reproducera avdelningarna i sin helhet, oavsett om däri ingå bestämmelser, som en strängare systematisering skulle ha utsöndrat. Understundom synas emellertid utgivarne ha medtagit kapitel, vilkas innehåll knappast motivera en plats i deras samling.

Brasiliens författning (s. 273 ff.) har en avdelning: titre IV, som bär överskriften »Des citoyens brésiliens», indelad i två sektioner: I. Des qualités de citoyen brésilien, II. Déclaration des droits. Den förra handlar om förutsättningarna för brasilianskt medborgarskap,

om rösträtt och villkoren för dess utövning samt om suspension och förlust av medborgarrätten. Det synes knappast varit motiverat att medtaga denna sektion. Sammalunda synes förhållandet vara med ett par andra sydamerikanska författningar: Mexicos, Perus och Uruguays.¹

I Rumäniens författning har kapitlet IV (s. 169) om den dömande makten, som innehåller förbud mot att upprätta domstol annat än genom lag, medtagits; i Tjeckoslovakiets författning en § i avsnittet om militära plikter, som fastslår den allmänna värnplikens princip (s. 209); i Chiles författning i slutet av kapitlet om de konstitutionella garantierna ett par §§, som innehålla speciella föreskrifter för speciella fall.² Det kan vara tveksamt, om utgivarne bort utsöndra dessa författningsparagrafer. Minst i det rumänska fallet, där bestämmelsen står i ett särskilt kapitel utan anslutning till rättighetsuppräkningsdelen. Den tjeckoslovakiska värnpliktsbestämmelsen omfattar en enda § och föregås och efterföljes av författningstext, som otvivelaktigt måste medtagas, men den har en särskild rubrik, och utgivarne ha i andra fall, då så varit, brutit paragrafföljden. De ha tydligen låtit urvalet på denna punkt avgöras av de värnpliktsbestämmelser, som inkommit i de franska deklarationerna med fruktidorförfattningen år III (avd. Devoirs art. 3).³ De chilenska paragraferna stå visserligen i det kapitel, som motsvarar rättighetsförklaringen, men det synes dock orimligt att upptaga sådana specialbud.

Kuba och Honduras ha i sina författningar en särskild avdelning om suspension av de konstitutionella garantierna (s. 300 f.; 322 f.), som utgivarne ansett sig böra återgiva, därför att de innehålla förbud att under suspensionstiden ålägga andra straff än som stadgats i förut gällande lag, samt även vissa andra restriktioner.⁴ Utgivarne ha icke ständigt följt principen att endast avtrycka lagtext utan stundom refererat. Här skulle ett referat varit på sin plats.

Till en särskild kategori höra de bestämmelser rörande statsformen och de därmed i viss mån sammanhängande rörande statens ändamål, vilka utgivarne avtryckt ur olika författningar.⁵ Den här reproducerade författningstexten är genomgående placerad i

¹ Mexicos författnings första avdelning (sid. 324 ff.) är indelad i flera kapitel, varav det första innehåller garantier för de individuella rättigheterna, de följande (sid. 341 f.; 343 ff.) bestämmelser om medborgarskap, naturalisation och rösträtt. De senare hade gärna kunnat vara borta. I Perus författning äro två liknande avdelningar medtagna: titre V och VI (sid. 377 f.), i Uruguays likaledes: section II chap. I—IV (sid. 389 f.), ehuru saken där är mera tvivelaktig.

² Om formerna för utbetalningar från statskassan, om den väpnade maktens lydnadsplikt, om nullifiering av varje beslut av de tre statsmakterna, lämnat under väpnad påtryckning.

³ Av Islands författning, som hör till typen författningar utan avsöndrad rättighetsförklaring, har likaledes bestämmelsen om allmän värnplikt (§ 71) medtagits.

⁴ Samma förhållande gäller en av Venezuelas författning medtagen § (35).

⁵ Haiti (sid. 315), Mexico (sid. 345), Peru (sid. 370; 379), Uruguay (sid. 389 f.) och Lichtenstein (sid. 427 f.).

särskilda kapitel; ur innehållet har anmälaren endast funnit ett fåtal bestämmelser, som kunde motivera ett upptagande i detta sammanhang.¹ De nya europeiska författningarna, i vilka särskilda rättighetsförklaringar ingå, ha i allmänhet sina stadganden angående statsformen och medborgarnas politiska rättigheter på annan plats i författningen. Om utgivarne ansett nödvändigt i de uppgivna fallen att medtaga dessa stadganden, borde konsekvensen fordrat, att de europeiska texterna kompletterats på denna punkt, vilket skulle medfört uppenbara orimligheter. Vad som lett eller förlett utgivarne synes hava varit de franska rättighetsdeklarationerna. Därmed återkomma vi till urvalsprincipen.

Det möter, när man icke har ledning av de formella känneteckena: särskild avdelning med rubrikavgivning, svårigheter att i abstrakta principer fastslå, vad som bör ingå i en rättighetsförklaring. Man har knappast något annat val än att gå till de franska och låta innehållet i dem bliva normgivande. Redan 1789 års deklARATION innehåller emellertid jämte en uppräknig av individuella rättigheter i inskränkt mening även en uppräknig av politiska samt, genom proklamerandet av folksuveräniteten, lagen såsom uttryck för den allmänna viljan och varje medborgares rättighet att deltaga i dess tillkomst (artiklarna 3 och 6), vissa uttalanden om statsformen eller riktigare statens organisation. Sedermera svälde de ut till att omfatta individens och statens samtliga relationer till varandra och meddelade allt vidlyftigare definitioner av statens uppgifter och ändamål. Omständigheterna tvinga därför till ett urval jämväl inom de franska texterna; praktiska och historiska skäl tala då för att man stannar vid 1789 års text. Även här resa sig svårigheter. Av politiska rättigheter upptager den beskattningsrätten (art. 14), representationsrätten (art. 6) samt rätten till kontroll över den offentliga förvaltningen (art. 15). Om statsformen se ovan. Man torde, såvitt politiska rättigheter överhuvud böra medtagas, kunna uppställa det kravet, att inga andra än de nämnda få införas. Och detta endast om de förekomma i en någorlunda principiell formulering. Ty att anföra de skiftande bestämmelserna för rösträtt med åtföljande inkompetensgrunder, för utövande av beskattningsrätten i olika former, för den konstitutionella kontrollen på skilda områden, synes föga rimligt. Hela raden av europeiska författningar, vilkas rättighetsförklaringar utgivarne återgivit, ha i regel icke i detta sammanhang några uttalanden om statsformen. Det hade då syntts riktigast att i övriga fall, där sådant utan olägenhet kunnat ske, utsluta dem, så mycket mera som de äldre europeiska författningarna, till vilka vi strax återkomma, till övervägande antal icke äro försedda med dylika deklaratoriska stadganden vare sig i ingress eller ett par första §§, som bekvämligen kunnat anföras. — Det vill synas, som om utgivarne icke från början beslutat sig

¹ I Haitis konstitution tit. III § 30, som stipulerar personligt ansvar hos offentliga tjänstemän, i Perus tit. I § 5 rörande statsreligionen, i Uruguays sect. I chap. III § 5 rörande religionsfriheten.

för någon bestämd urvalsprincip, och följderna har blivit, att de, som ovanstående exempel visa, i åtskilliga fall slukat stora stycken författningstext, som borde ha utsöndrats. Tydligare ådagalägges denna brist, när det gäller att bestämma vad som bort medtagas ur de författningar, som sakna särskild avdelning, där hithörande bud sammanförts. Här ha utgivarna gjort sig skyldiga till vacklan och inkonsekvens. Nedanstående exempel hänföra sig till de nordiska författningarna, men den påtalade bristen skulle kunna beläggas även från andra håll i samlingen.

Ur Danmarks författning (s. 91 ff.) har upptagits jämte andra avdelningar ur avd. V § 46, angående beskattning genom lag. Enligt anmälares mening kunde § 46 ha utslutits, men när så icke skett, borde även föreskrifterna om folkets deltagande i lagstiftningsmakten exempelvis genom medtagande av grundlagens avd. I ha anförts. Beträffande Norges författning har beskattningsrätten icke medtagits, synbarligen därför att den skulle dragit med sig ett återgivande av hela den norska grundlagens § 75; däremot §§ 1—2 om statsformen och religionen (s. 143) men icke § 49 om den lagstiftande makten. Samma förhållande som beträffande Danmark gäller även Island (s. 131 § 73) och Sverige. Här har R.F. § 57 jämte § 73 citerats (s. 187), vilket bort medföra någon del av samma grundlags § 49.

Ur Finlands författning har upptagits jämte andra avd. VIII, som reglerar folkundervisningen. Denna innehåller emellertid icke någon utfästelse om kostnadsfri primärundervisning utan endast en hänvisning till särskild lagstiftning. Enda skälet att citera den skulle utgöra § 82 andra stycket, som undandrager undervisning inom familjen offentlig övervakning.

Ur Irlands författning har jämte andra även upptagits en §, som innehåller regler för förvaltningen av statens domäner och övriga fasta egendom (§ 11 s. 137). Ur den norska författningen har bestämmelsen rörande det beneficierade godsets förvaltning upptagits (§ 106 s. 144) men icke den allmänna föreskriften (i § 19), ej heller den svenska R.F:s § 77. Vilket har skälet varit till införandet av dessa författningsparagrafer i samlingen? Man gissar på deras mer eller mindre avlägsna likhet med bestämmelsen angående det kyrkliga godset i 1791 års franska konstitution (titre I fjärde stycket). I varje fall är deras plats skäligen klen motiverad.

Ur Norges grundlag (s. 143 ff.) har jämte de två första paragraferna hela avdelningen: »Allmänna bestämmelser» med undantag av de fyra första §§ (92—95) upptagits. Det är ganska underliga saker, som på detta sättet kommit med, exempelvis § 98 om frihet från avgifter till statskassan vid erläggande av sportler till rättsbetjänte, § 111 om flaggans färg och form, § 112 om sättet för grundlagsstiftning. Då man opererat bort de första §§ kunde man rimligen även gjort detsamma med de tvänne sista; även en sådan § som 107, om odels- och åsedesrätten, kunde gärna ha följt med vid operationen.

Ur Sveriges regeringsform har upptagits §§ 4, 28, 57, 73 och 86 (s. 186 ff.). Om §§ 57 och 73 är ovan talat; § 4 har tydligen insatts för att ange statsformen, men den ger knappast den oinvidige någon föreställning om denna. Utgivarne ha dessutom råkat översätta en äldre lydelse: angående statsråden har den franska texten: »— le Roi appellera et nommera *des hommes capables*», etc. Stor överraskning bereder § 28. Till att börja med genom sin lydelse. Den har blivit omskakad, så att de olika meningarna icke återgivits i den ordning de innehåva i paragrafen; därvid har den kalamiteten inträffat, att kvinnornas kompetens till statsämbeten fått samma utsträckning som utländske mäns av utomordentlig förtjänst. Att överhuvud finna paragrafen i detta sammanhang överraskar. Åter misstänker man en fransk förebild: 1791 års konstitution, titre I, första stycket 1; innehållet i de båda stadgarna är emellertid icke jämförbart: det franska fastslår principen om alla medborgares tillträde till statsämbetena, det svenska reglerar konungens utnämningssrätt, visserligen med fastställande av förtjänst och skicklighet som befordringsnorm. Den paragraf i R.F., som man tillika med § 86 väntar sig finna, § 16, söker man däremot förgäves.

De lämnade exemplen visa, att det på något enstaka undantag när icke är på utelämnad författningstext man kan klaga. Man besvärar sig över det stora överflödet och skulle gärna sett sobrare urvalsprinciper tillämpade. Men denna rikedom minskar icke användbarheten av Aulard-Guetzévitchs publikation. Att professor Aulards namn är knutet till denna aktsamling finner man vara ett insegel på hans forskargärning.

Les constitutions de l'Europe nouvelle. Avec les textes constitutionnels. Par B. MIRKINE-GUETZÉVITCH. 565 sid. 2 éd. Paris 1930.

I samband med sina studier över den nya konstitutionella rätten har professor Mirkine-Guetzévitch utgivit de nya författningstexterna i fransk översättning. Publikationen har tydligen varit avsedd att utkomma före den nya upplagan av Darestes samling; dess första upplaga utkom emellertid ej förrän samtidigt med Darestes första del, dess andra samtidigt med Darestes andra. Dess betydelse har därigenom till stor del blivit förringad. Utöver Darestes innehåller den endast den senaste österrikiska författningstexten av den 7 dec. 1929. Förf. har försett sin urkundssamling med ett förord — i det närmaste identiskt med första kapitlet av ovan anmälda arbete, med tillägg av två avdelningar, behandlande den sovjetryska regimen och den fascistiska staten —, en bibliografi, som anger sig som summarisk och därför måste bli skäligen mager, samt ett index. Detta upptager de viktigaste rubrikerna och därunder hänvisningar till vederhörande §§ i de olika författningstexterna. Det är ett förträffligt hjälpmedel för den, som vill bedriva jämförande studier i de nya författningarna.

Bror Gösta Cederström.

Till red. insända skrifter.

- Ekonomisk Tidskrift*. 1931. H. 2. Uppsala 1931.
Ekonomiska Samsfundets Tidskrift. Ny serie. H. 23. Hfors. 1931.
Finsk Kommunaltidskrift. 1931. Nr 6—8. Hfors. 1931.
Finsk Tidskrift för vitterhet, vetenskap, konst och politik. T. CXI. H. IV—VI. Hfors 1931.
Historisk Tidskrift. 1931. H. 3—4. Sthlm 1931.
Industria. Arg. XXVII. Nr 23—26. Sthlm 1931.
Institut International d'Agriculture, - Rome. Revue Internationale d'Agriculture. 1931. No 10—12. Rome 1931.
International labour review. Vol. XXIV. No 5—6. Genève 1931.
Kommerciella Meddelanden. Arg. 18. Nr 20—24. Sthlm 1931.
Konsumentbladet. 1931. Nr 44—50. Sthlm 1931.
Källor till kansli- och arkivväsendets historia. Handlingar, till belysning av det svenska kansliväsendets historia. (Särtryck ur Meddelanden från Svenska riksarkivet för år 1929.) Sthlm 1931. P. A. Norstedt & Söner.
La Giustizia Penale. Anno XXXVII. Fasc. 1—11. Rom 1931.
Meddelanden från Handelskammaren i Gefle. 1931. H. 3—4. Gefle 1931.
Meddelanden från Skattebetalarnas Förening. Nr 24—25. Sthlm 1931.
Merçator. Tidskrift för Finlands näringslif. Arg. XXVI. Nr 44—52. Hfors. 1931.
Nationalekonomisk Tidsskrift. 1931. H. 5. Kbhvn.
Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri. H. 7—8. Sthlm 1931.
Riksgäldskontorets budgetåret 1930—31. Årsbok utarbetad inom Riksgäldskontorets kameralbyrå. Sthlm 1931.
Skandinaviska Kreditaktiebolaget. Kvartalsskrift. 1931. Nr 4. Sthlm 1931.
Social Tidskrift. 1931. Nr 11—12. Hfors 1931.
Sociala Meddelanden. 1931. Nr 11—12. Sthlm 1931.
Statens offentliga utredningar 1931:32. Utredning och förslag rörande viss omläggning av socialstyrelsens lönestatistik. Av Socialstyrelsen. Sthlm 1931.
Statistisk Månadsskrift. Arg. 26. Nr 9—10. Sthlm 1931.
Statsökonomisk Tidsskrift. 1931. H. 2—5. Oslo.
Sunt Föruft. Arg. XI. Nr 7—8. Sthlm 1931.
Svensk Finånsklidning. Arg. X. Nr 5—14. Sthlm 1931.
Svensk Försäkrings Årsbok. 1931. Sthlm 1931.
Svensk Juristtidning. 1931. H. 6. Sthlm 1931.
Svensk Tidskrift. 1931. H. 7—8. Uppsala 1931.
Svenska Stadsförbundets Tidskrift. 1931. H. 7—8. Sthlm 1931.
Sveriges officiella statistik. Anställnings- och avlöningsförhållandena för lägre personal i allmän tjänst. Av K. Socialstyrelsen. — Arbetsinställelser och kollektivavtal samt förlikningsmännens verksamhet år 1930. Av K. Socialstyrelsen. — Bergshandtering år 1930. Av Kommerskollegium. — Kommunala valen åren 1930 och 1931. Av Statistiska Centralbyrån. — Sveriges utbyggda vattenkraft år 1930. Av Kommerskollegium. Sthlm 1931.
Tiden. 1931. Nr 9—10. Sthlm 1931.
Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1931. H. 6. Hfors 1931.
Tidsskrift för Rettsvidenskap. 1931. H. 3—4. Oslo.
Tirfing. 1931. H. 6. Norrtälje 1931.
BERGLUND, HELGE, Polislagen med tillhörande författningar. Sthlm 1931. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
DA EMPOLI, ATELIO, Theory of Economic Equilibrium. (A study of marginal and ultra-marginal phenomena). Chicago.
HECKSCHER, ELI F., Industrialismen. Sthlm 1931. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
HECKSCHER, ELI F., Sveriges penningpolitik. Sthlm 1931. P. A. Norstedt & Söners Förlag.
MONTGOMERY, ARTHUR, Industrialismens genombrott i Sverige. Sthlm 1931. A.-B. Skoglunds Bokförlag.
THULIN, GABRIEL, Register till Regeringsrättens årsbok 1909—1929. Sthlm 1931. P. A. Norstedt och Söners Förlag.

Försäkringsaktiebolagen "Skåne" och "Malmö"

Huvudkontor i Malmö

—
*Brand-
Liv-
Olycksfalls-
Automobil-
och andra
Försäkringar*

Den 1 januari 1931 ansvarade »Skåne» för

Brandförsäkringar c:a	2.500.000.000 kronor
Kapitalförsäkringar c:a	210.000.000 kronor
Ränteförsäkringar c:a (ärligen)	1.200.000 kronor

Den 1 januari 1931 utgjorde »Skånes»

Samtliga fonder nära	80.000.000 kronor
(incl. garantifondförbindelser . . . . .)	9.300.000 kronor